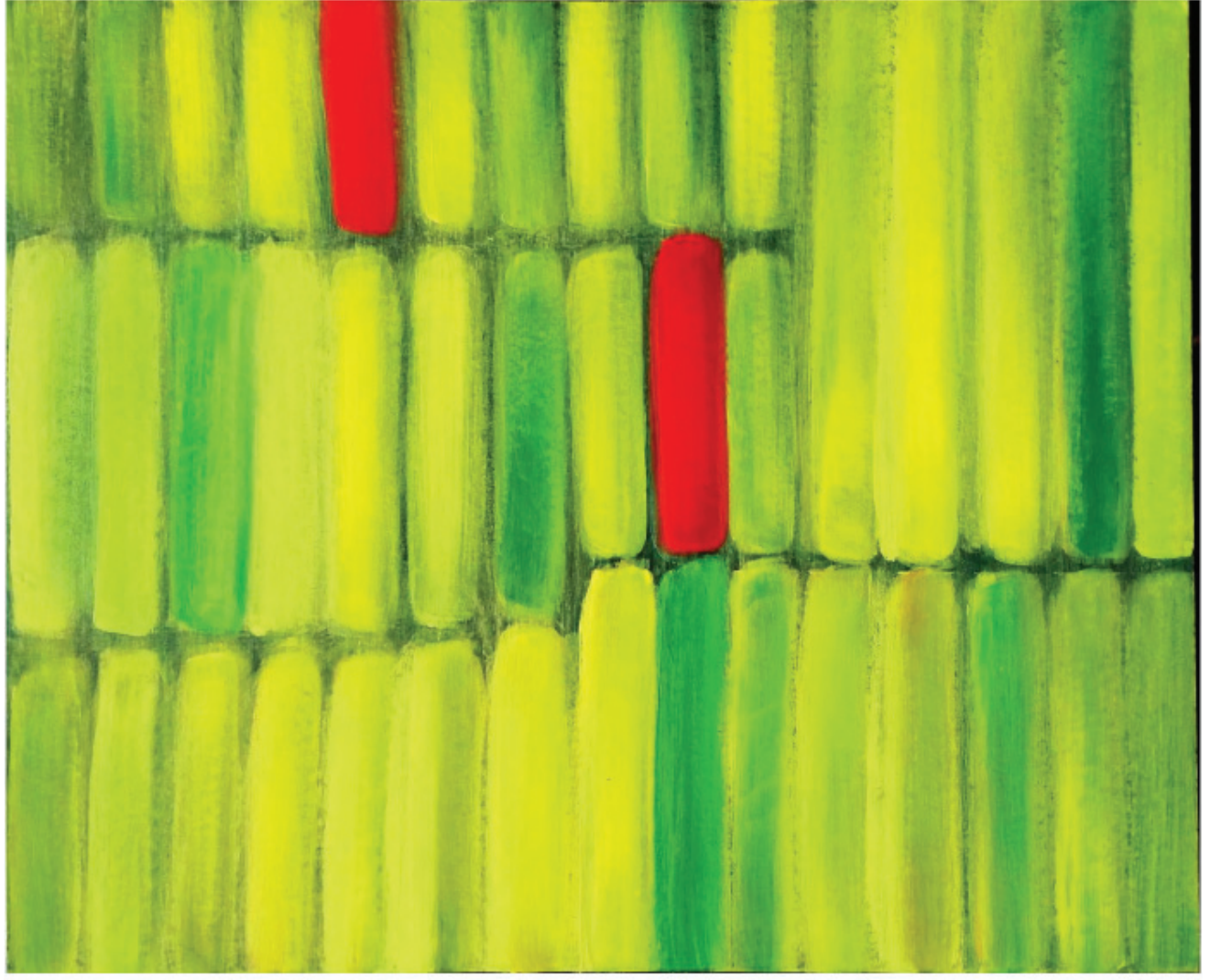

2024/6
93

irodalom – művészet
PLUS

TARTALOM

Szépíráás

Hodossy Gyula: <i>Mosdat az Isten</i> (vers)	3
Szakonyi Károly: <i>Szent Mihály olaja</i> (novella)	4
Péntek Imre: <i>Magyar keserves,</i> <i>Égi tréfa, Egy festmény ürügyén</i> <i>L. Simonról</i> (versek)	8
Póda Erzsébet: <i>Titkom gyümölcse</i> (novella)	11
Fiala Ilona: <i>Foszlányokban</i> (novella)	17
Erdély Dániel: <i>És mi van, ha erre jön?</i> (prózavers)	20
Gyenes Imre: <i>A füst</i> (novella)	21
Gänszler Beáta: <i>Öreglány,</i> <i>szürke kis egerem</i> (naplótöredékek)	24
Vasas Tamás: <i>megpróbálta szeretni...,</i> <i>ahogy magának értelmezné...,</i> <i>egy mondat erejéig..., régi videók,</i> <i>hóhér, saját idő</i> (versek)	32
Fritsi Péter: <i>Árok</i> (novella)	36
Vass Tibor: <i>Posztján maradó,</i> <i>Levesreceptek halandzsa</i> <i>nyelven: Kőleves, Erőleves</i> (versek)	45
Kartali Zsuzsanna: <i>Zötty</i> (vers)	48

Láthatár

Hermann Judit: <i>Néhány szó</i> <i>a cambridge-i írók szövetségéről</i> <i>és Harry Goode-ról</i>	49
Harry Goode: <i>A Gellért tükrei,</i> <i>Hérakleitosz, Őszi este,</i> <i>A fehér búza dala</i> (versek, Hermann Judit fordításai)	50

Opus- emlékezés

Csáky Pál: <i>Árnyak a téren</i> <i>(A bársonyos forradalom</i> <i>35. évfordulójára)</i>	54
---	----

Opus- esszé

Vasi Szabó János: <i>Doris Lessing</i> <i>és a szufi science fiction</i>	68
---	----

Opus- tanulmány

dr. Kiss László: <i>Jókai Mór betegségei,</i> <i>orvosai, halála (adalékok</i> <i>Jókai patográfiájához)</i>	72
--	----

Könyvek között

Czilli Aranka: <i>Szent Pétertől Belzebubig</i> <i>a szabad madár perspektívájából</i> <i>(Fellinger Károly: Kenyérbélvirág,</i> <i>Vámbéry Polgári Társulás, 2024.)</i>	86
Szolláth Mihály: <i>Költő születik</i> <i>(Balizs Dániel: A kíváncsiság Istene,</i> <i>Cédrus Művészeti Alapítvány,</i> <i>Budapest, 2024.)</i>	89

Küszöb

Koczkás Kitty: <i>Gyökereink</i> (esszé)	93
Csehy Flóra: <i>Gyökereink</i> (novella)	95
Dávid Dóra: <i>Gyökereim</i> (novella)	97

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei	99
Lapszámunk szerzői	100

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:

Az Arany Opus díjazottjai: Hogya György esszéje és Feller Károly versei, valamint a díjazottokról született méltatások, vagyis Kövesdi Károlyról a Forbáth-díj kapcsán Kovács Balázs, Csáky Pál Talamon-díjáról Tóth László, Király Anikó Simkó-díjáról Csapody Kinga és Lacza Tihamér Turczel-díjáról Kolek Zsolt írása – Tüske László versei – A Küszöb-rovatban Bukor Lilianna novellái, Juhos Rebeka, Kiss Bálint Béla versei – Válogatás a szlovák költők műveire meghirdetett fordítópályázat beérkezett munkáiból – Šereš Rebeka és Seres Rebeka versei – Harmatos Mária és Jakubecz Márta novellái – Darázs Enikő festményei

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrassy út 45.

Dunaszerdahely: Molnár Könyv, Vámbéry tér 14/55

Érsekújvár: Kultúra Könyvesbolt, Mihály bástya 4.

Fülek: Városi könyvtár, Fő u. 14.

Galánta: Molnár Könyv, Fő u. 918/2

Ipolyság: Litera Könyvesbolt, Janko Král' utca 46/27

Kassa: Rovás Művészetek Háza, Kmeťova 34.

Királyhelmece: Regionális könyvtár, Fő utca 72.

Komárom: Diderot Könyvesbolt, Lúdpiac tér 4810.

Nagykapos: Magyar Községi Ház, Csepely 64.

Pozsony: ArtForum, Kozia 611/20

Vágsellye: Molnár Könyv, Dolná 524/1

Zselíz: Magyar Ház, Schubert u. 26.

16. évfolyam, 6. szám (december)
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Főszerkesztő: Petőcz András
(szerkesztoseg.opus@gmail.com)
Vezető szerkesztő: Angyal Sándor
(angyal.opus@gmail.com)
Szerkesztő: Kovács Balázs
(kovacs.balazs.opus@gmail.com)
Tanácsadó testület: Balázs F. Attila,
Hogya György, Lackfi János
Korrektúra: Tóth Ozsváld Zsuzsanna
Tördelés és nyomdai előkészítés: Rácz Éva
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5,
92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk,
E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Nyomta: PRESS GROUP, Kft., Besztercebánya
Megjelent 2024 decemberében 700 példányban.
Regisztrációs szám: EV 5895/20

Dvojmesačník. 16. ročník, 6. číslo (december)
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov
na Slovensku
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
Sídlo spoločnosti: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 92901
Dunajská Streda, www.szmit.sk,
E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Vydavateľ: Gyula Hodossy
Šéfredaktor: András Petőcz
(szerkesztoseg.opus@gmail.com)
Hlavný editor: Sándor Angyal (angyal.opus@gmail.com)
Redaktor: Balázs Kovács
(kovacs.balazs.opus@gmail.com)
Poradný zbor: Attila F. Balázs,
György Hogya, János Lackfi
Korektúra: Zsuzsanna Tóth Ozsváld
Sadzba a predtlačová príprava: Éva Rácz
Tlač: PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica
Vyšlo v decembri 2024. Náklad 700 ks.
Registračné číslo: EV 5895/20
ISSN: 1338-0265
www.opus-folyoirat.sk
www.facebook.com/Opus.irodalmi.folyoirat
Ingyenes / Nepredajné

irodalom - művészet

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák
Köztársaság Kisebbségi
Kulturális Alapja támo-
gatásával – Realizované s
finančnou podporou Fondu
na podporu kultúry
národnostných menšín

Támogatáskezelő szervezet:
Petőfi Kulturális Ügynökség
Nonprofit Zrt. Támogató:
Magyar Kultúráért
Alapítvány

Megjelent a
Méhes György – Nagy Elek
Alapítvány támogatásával

Mosdat az Isten

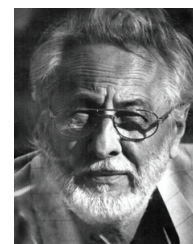
A vizesárok már megtelt, de az eső csak esik,
vadul hömpölyög a víz az enyhe lejtőn,
kimosva minden lyukat, mélyedést,
mintha más szándéka sem lenne,
felkap egy-egy levelet, gallyat, nyújtja a fűszálakat,
a szarkaláb kimagasló szárán bogarak kapaszkodnak,
a rosszkedvű sötét felhők egymással háborúznak,
én meg bolyongok, nem találom a tükröt,
hogyan meglássam, mi van velem,
hogyan észrevegyem, öregszem, hogy halványul a tegnap,
hogyan ráncosodik az eljövendő, hogy miképp lesz, ami volt,
hogyan mit mos a víz, a kíméletlen,
a megállíthatatlan, mit mos a víz,
amely maga alá temette a hangyabolyt.

Az eső csak esik, nem kellene, csurig áztam már,
a rét virágai mind engem lesnek, mikor esek térdre,
de még állok, mosdat a jóisten, mosdat,
miként lesz a holnap, ki mondja meg, tudni akarom-e.

Már minden vízben áll, a víztükrét az esőcseppek,
minduntalan darabokra törik, nincs segítség,
a hideg esőben állva, elhomályosult szemmel,
széttárt karokkal értelmetlen imát mormolok.

Agyonázott arcom nem árulkodik,
a föld elnyeli a vizet,
meg az összes bűnt és büntelenséget,
mindazt, ami ráhull, az összes vigaszt,
a végtelen vágyat, a vágy nélkülséget,
az utálatot és a szerelmet.

Ha jól láttam,
néhány búzavirág épp rám mosolygott.

Szent Mihály olaja

A férfi földrajzot tanított egy budai gimnáziumban, a tél folyamán keserves válóper tett pontot felesége hűtlenségére, megnyugodni két hétre Rodoszra utazott. A hotel a tengerpart közelében volt, belső medencékkal, de a főbejárat feletti szobák az utcára néztek, a férfi az erkélyéről a szemközti autókölcsönzőre és a hozzá ragasztott bárba látott, ahonnan késő éjszakáig felhallatszott a szirtaki. Az étteremben csak az italokat szolgálták fel, a reggelit, ebédet, vacsorát mindenki maga válogatta össze a gazdag kínálatú svédasztalról. Egyik délből késve érkezett az ebédhez, bosszankodva látta, hogy sokáig várhat üresedő helyre, amikor észrevett a terem végében egy kétszemélyes asztalnál magányosan étkező nőt, odasietett a tálcájával, kérdezte, leülhet-e, a nő némán bólintott. Látta már odakinn a medencéknél, de fürdődresszben, akkor éppen csak rásiklott a tekintete, ötvenes, gondolta, de az alakját nézve letagadhatna néhány évet. Most azonban, könnyű, színes ruhájában vonzóbbnak találta. Helyet foglalt, s egy darabig megpróbált úgy viselkedni, mintha a másik ott sem volna, de éppen ez a tapintatos feszélyezettség zavarta mindkettőjüket. Lapos pillantásokat váltottak, a némaság egyre kínosabb lett. A nő törte meg a csendet.

– Nézte a tengeri csuka szeleteket citromos mártásban? Ne hagyja ki!

Hálás volt a kérdésért, amiből sejtette, a nő alig várta, hogy véget vessenek a csendnek. A desszertig már megbeszélték a reggeli, a déli meg az esti svédasztalkínálatot, a hotel alkalmazottainak viselkedését, a szobák kényelmét, a férfi ajánlotta, hogy a kávé a parti kioszkban fogyasszák el. Utána felmentek átöltözni, majd együtt kerestek árnyas helyet nyugalmaiknak a pálmák alatt. Az ég örökké felhőtlen volt, forrón tűzött a nap, de a tengeri szél átfújta a szigetet, elviselhetővé tette a hőséget. Egymás közelébe helyezték a nyugágyakat, időnként megmártóztak a benti medence hűs vizében. A nő már nem dresszt, hanem bikinit viselt, kinyújtózott fektében, s a férfi csodálattal nézte hosszú, izmos combját, sima hasát, meg is kérdezte, sportol-e. Valamikor futott, de most már csak az edzőterem padján falja a kilométereket, mondta, kell a mozgás, egész nap a bankfiók pultja mögött ül, meg akarja őrizni az alakját. Meg is őrzi, mondta a férfi. De maga is úgy fest, mint aki edzésre jár. Nem jár edzésre, mondta a férfi, alkati kérdés, pedig most elég rossz bőrben van a válás óta. A nő sajnálkozott, biztosan nagy megrázkódtatás, bizony az tizennyolc év házasság után, de lassan már megnyugszik, csak szokatlan az egyedüllét. Maga nem fog egyedül maradni,

mondta a nő, mindenki boldog lehetne, akit... de nem fejezte be, és gyorsan a macskájára terelte a szót, az egyetlenre, ami felvidítja magányában. Legalább van valaki, aki várja, amikor fáradtan hazaér. A férfi nem kérdezte, miért magányos, attól tartott, messzire vezetne. Csalódott a házasságban, óvatos volt. Inkább a sziget történetével szórakoztatta, mesélt a kikötőben állt Kolosszusról, Héliosz isten szobráról, amit időszámításunk előtt kétszázhuszonhatban egy földrengés döntött le, földrajzi ismereteit fitogtatva beszélt az Égei-tengerről, s benne a Nap szigetéről. A nő csodálattól csillogó tekintettel bámulta, és rábeszélte egy hajókirándulásra. Megviseltnék látszó, hatalmas komphajón indultak útnak. A fedélzeten a korlát mellett találtak helyet, a zsúfoltságtól olyan volt a fedélzetköz is, mint egy háborúból menekítő utolsó kompját. Ebben a szorultságban a kényeszerű testközelség meghitté tette ezt az összepréselődést. De a korláthoz szorulva legalább láthatták az itt-ott feltűnő kisebb szigeteket, meg a török partok szürke szikláit. Symi szigetén kötöttek ki, egy csendes öbölben, amit félkaréjban ölelt a hegyoldalba épült, hajósok és szivacshalászok alapította városka. A férfi erről is sokat tudott, a nő egyre szerelmesebb rajongással hallgatta, hogy régen az asszonyok milyen aggodalommal várták a zsákmányért mélybe merülő, a megélhetésért veszélyt vállaló férfiakat, akik éles késükkel minél több, sziklafalra tapadó szivacsot igyekeztek hálójukba gyűjteni. Szerencsés feljövételükért fohászkodtak Szent Mihályhoz, a sziget védőszentjéhez. A nő az elbeszélés közben elképzelte a tengerparton kéztördelve álló és imádkozó asszonyokat, meg a megkönnyebbülést, amikor ki-ki meglátta felbukkanó férjét. Meghatotta ez az odaadó szeretet, és belesajdult a szíve, hogy őt csak a macskája várja. Pedig valamikor neki is volt miért aggódnia, hogy embere megtér-e gyakori vidéki útjairól, mindig rettegve gondolt az autóutakon örülden száguldókra, akik bajba sodorhatják. Elképzelte, micsoda fájdalom lehetett annak az asszonnak, akinek soha többé nem merült fel a mélyből a férje. Hiszen ő is megélte ezt a fájdalmat. De nem akart beszélni róla, inkább belekarolt a férfiba, hozzá bújta a rossz érzés előli menedékhez. A férfi ügyetlenkedve engedte, furcsállotta ezt heves kapaszkodást.

Délután felkeresték Symi távolabbi pontján azt a templomot és kolostort, ahol láthatták azokat a hálaajándékokat, amiket a szerencsés megmenekülésért áldoztak Szent Mihálynak. Az ortodox szerzetes kis üveg olajat kínált, minden bajra jó orvosságot. A férfi elfogadta, adott érte néhány eurót. Aztán kószáltak a szigeten, a parton szivacsárusokat találtak, eredeti és formált darabok voltak, a nő vett is belőlük a fürdőszobájába. Kerestek egy hangulatos vendéglőt, leültek a szőlőlugas alá terített asztalok egyikéhez. Roston sült naphalat rendeltek és könnyű dalmát bort, a pincér azt hitte, házasság. Ez tetszett a nőnek, pirulva tekintett a férfira, de az intett, hogy nem, nem... s arra gondolt, legyen óvatosabb. Délután visszatértek a hajón Rodoszra. Most is tömeg volt, most is egy migránsokat szállító hajóra emlékeztetett. De szép volt az alkonyi tenger. A nő fáradtan a férfi vállára

hajtott fejfel pihent, megjegyezte, hogy aznap is sokat tanult, becsüli azokat a férfiakat, akikre felnézhet, akik nem tolaakodók, de finom érzékkel mutatják ki érzelmüket, hiszen a nő szavak nélkül is megérzi, mit jelent a férfinak. És ez olyan békés, megnyugtató. A közelgő hazautazást emlegette, a macskát rábízta egy barátnőjére, na, igen, hát csak az a hízelgő állat várja, ez olyan szívszorító, különösen azok után, hogy itt most megint érezhette, milyen, ha az ember nem magányos. Figyelte a másik arcát, de az az arc rezzenetlen maradt, csak szokványos egyetértő hát igen, igen... bólogatással fogadta a szavait.

Utolsó nap, vacsora után beültek a bárba. A hotel hostesse karaoke versenyt rendezett, sört ittak, és hallgatták az éktelen lármát. Menjünk inkább a partra, mondta a nő, holdas este van, szeretné nézni az ezüst csillogást a vízen. Halk csobbanásokkal verődtek a fővényre a hullámok, forró éjszaka volt. A férfiban felidéződtek régi, szerelemre csábító nyárestek, csokolódzások azzal, aki aztán a felesége lett, a vesztés fájdalma nyilallt az emlékebe. Hogy elhessentse, magához ölelte a nőt. Az megadón fordult feléje, a férfit meglepte, mekkora szenvedély volt a csókban. A szenvedélyesség őt is elragadta. Észre sem vették, milyen messzire mentek a parton. Még be kell csomagolnunk, mondta a férfi, de nem a csomagolásra gondolt, a nő megérezte a szavak izzásából. Mire visszaértek, a karaokézók már elcsendesültek. Megilletődve, szótlanul, csak egy-egy mosolyt váltva mentek fel a lifttel, csupán a nő ragyogó tekintete beszélt. Ment ki-ki a maga szobájába. A nő boldogan intett vissza, de a férfi sietve húzta végig a kártyát a záron, s már el is tűnt az ajtó mögött. Lehuppant az ágy szélére, nem csomagolt, csak ült zaklatottan. Hosszú hónapok után először érezte egy női test forróságát, és tudta, hogy most várják. Várják, most szabad, azt teheti szabadon, amit a házasságában csak bűntudattal tehetett volna egy magányos, görögországi utazáson. Tudta, hogy ez nem amolyan egyéjszakás. Ha enged a váagnak, később csak durván szabadulhat. Csak sértőn, bántón lenne visszaút. Reggel kilencre jön a busz, ami kiviszi őket a repülőtérre. Csak addig kellene megállni. Jobb, ha nekiáll csomagolni. De nem, majd reggel becsomagol, most okosabb, ha aludni tér. Egy gyors alvás. Talán egy altató. Felkelt, hogy keressen egy tablettát, de helyette az ajtóhoz vitte a vágy, és kilépett a folyosóra.

A nő nem csukta be a szobája ajtaját, a résbe tette egyik cipőjét, hogy ne záruljon be. Kapkodva szedte össze a ruháit, és dobálta a bőröndbe, közben szívdobogva, reménykedve várt. Most. Most nyit be. Vagy vár éjszakáig? Talán illendőbb, ha ágyba bújik. Levetkőzött, eloltotta a villanyt, és nyitott szemmel, felhevülve várt. Reggel együtt utaznak a gépen. Talán majd elintézi, hogy mellette kapjon helyet. Megérkeznek, és nem lesznek többé macskás, magányos nappalok és éjszakák. Könny csordult végig az arcán, az önsajnálatt és az öröm könnyei. Így nyomta el az álom.

A férfi azt hitte, majd kopogni kell. Már alszik, gondolta, és erőszakosnak tarthatja, hogy felzavarja, rátör. Ezt nem akarta. De amikor az ajtóhoz ért, meglepetten

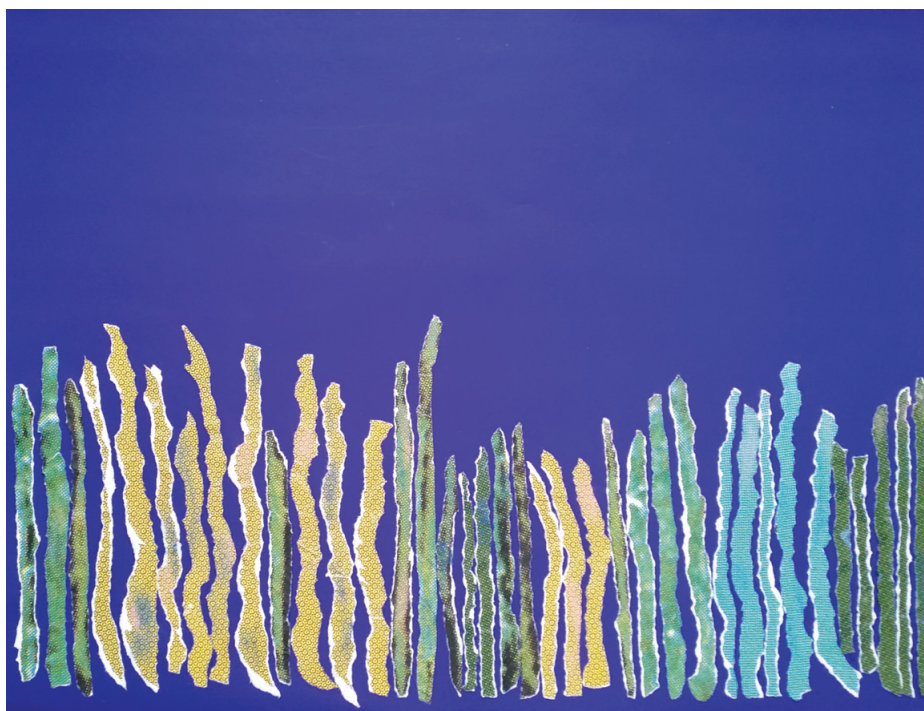
látta, kitámasztották cipővel. Megtorpant. Ekkora készségesség lehűtötte. Nem, itt nem lenne soha visszaút.

A reggelinél találkoztak. Időben, mint mindig. Mindketten úgy tettek, mintha az este nem történt volna semmi. Visszafojtott feszültség volt a szavakban a reggeliről, az útra készülésről. A nő nem tett szavá semmit. Nem akart kockáztatni. Hátha ez csak egy kis zavar, óvatosság, rosszul képzelt udvariasság, tapintat, nem kell róla beszélni, mert vesztes lehet belőle. A férfi meg is lovagolta az úriemberiséget. Aki nem él vissza a helyzettel. Ügyesen képmutatóskodtak mindketten.

Már csak sajnálta a nőt, aki esélyt látott a találkozásban, és talán még nem sejti, hogy nincs folytatás. Szeme csillogásán látta a reménykedést. A repülőn kötelességének tartotta, hogy elintézzze a stewardessel a helycserét. Felszálláskor a nő a kezéért nyúlt, félek, mondta, szorítsa jól. A gyengédség egy pillanatra feltámasztotta a vágyát, de tenyerébe mélyedt a nő ékköves gyűrűje, és a kötődést juttatta eszébe. És azt, hogy minden elkötelezettségből csak az első pillanatban van esély kibújni, később aztán már soha. Landoltak, amikor a férfi elővette a kis üveget a zsebéből, és átnyújtotta. Mi ez?, kérdezte a nő. Hát nem emlékszik? A Szent Mihály olaja. És nekem akarja adni? Magának adom. De miért? Hallotta, mint mondott a szerzetes. Gyógyír mindenre.

A nő értetlenkedve, kérdőn nézett rá, de a férfi tekintetéből mindent megértett. Szemét elöntötték a könnyek. Nézte a tenyerében tartott üvegcsét, aztán lassan összezárta az öklét. Már földet értek, kikapcsolták a biztonsági övet, amikor csendesen azt mondta – A macskám. A macskám boldog lesz, amikor meglát...

Nem is volt miről beszélniük többet.

Láng Eszter: Szélcsend (2013)

Magyar keserves

Látom egy vészes éjszakán,
ami kigyullad nem talány,
bombázta egy baráti atom,
még hozza a jobbik oldalon.

Töprenghetek, mi ez a lárma,
eddig a kamrába volt zárva,
de most sétálok konokon
a fejemre hulló romokon.

Szerettük egymást valameddig,
ám a cigány új hangot pendít,
s hallom, egyre szebb lesz
az áradó magyar keserves.

Intenék, fehér keszkenővel,
gyerekek, nem ez a jó hely,
amit épp bombázni kéne,
nincs itt senkinek kéme.

De csak hull az áldás az égből,
kissé zavart e légkör,
s eltoljuk balog talicskán,
mi megmaradt épen és csacskán.

Égi tréfa

Figyelmeztetlek néha,
s te azt hiszed tréfa,
legyél olykor otthon,
ahol a pókod ott fon.

Ez nem állati jegyzés,
mitől kinyíl a derűs ég,
csupán óvatos intés,
ami nincs messze innét.

Persze, lakodban a muri,
melyet vezet a nyári huri,
épp az egeket hasítja,
hiába szól a bíró sípja.

Mert hozzák az ajándék szörcsöt,
mitől az ördög is hörgött,
s kinyílt érte a sok száj,
amibe benyúlni szoktál.

Egy festmény ürügyén, L. Simonról

Van egy festmény rólam.
Egy amatőr munka.
Kezdetben nem tetszett.
A nejem mondta, hogy
ez egésző, kár lenne mellőzni.
S beláttam, hogy igaza van. Így meg is kapta a méltó helyet
a lakásban.
Ez már Agárdon készült – a fotó –, onnan
lett lelopva a portré.
L. Simonék pincéjében borozgattunk,
már nem is emlékszem, mi volt az apropó.
Egy hosszú nagykabát volt rajtam, meg egy
lelógó, kinyúlt sál, s kezemben – mint annyiszor –
a megszokott fehérboros pohár.
A pince akkor már ismerős volt.
Két tágas cső futott az agárdi talajban,
az egyikben óriáshordók sora,
a másokban a vendégek fogadására székek és asztalok.
Itt készült a pillanatfelvétel.
Többször szerencsétlítettük az L. Simon családot,

akiknek módjuk nyílt arra, hogy befogadják az irodalmár társaságot,
amelynek egyre jelesebb tagja lett a fiuk.
Avantgárd költőként kezdte,
„ismeretlen emberek terheit cipelem,
Így könnyebb,
könnyebb elviselni,
hogyminden kép és költemény”
Így lett felkentje az átváltozásnak,
jelképét,
ajellegzetes hajlított X-et variálva,
mint egy közlekedő edényt, amelynek
csővezetékében a fehér semmi cirkulált,
hogymelnyerje végleges állapotát.
Már nem merem mondani neki: „Laci, te, hallod-e?”
Főleg, hogym50 éves lett. Ez már tekintélyes kor.
(Kár, hogymbetegségem miatt kimaradt az ünnepség.)
Már fiatalon metonímiákban gondolkodott.
S költőként megtartotta ezt a jó szokását.
Esszéit is figyelemmel kísértem.
Konzervatizmusajegyre elmélyültebb formákat öltött.
Lassan tőle tanultuk a két világháború közti
gondolkodók eredeti elképzeléseit.
„Ördög és pokol” – mondtam magamban,
de elismerően csettintettem a két ujjammal.
„Ez a gyerekbefutotta a pályáját.
Hát akkor, mit akarunk még tőle?”

Titkom gyümölcse

Ha tudtam volna, hogy az egész életem kínszenvedés lesz, sose mentem volna el Ida nénémhez segíteni. Igazából nem is volt ő a néném, csak anyám barátnéja, de nénémnek neveztem kicsi korom óta. Néha átjött hozzánk a szomszéd faluból. Kedves, mosolygós asszony volt, pedig amint a felnőttek beszélgetéséből ezt-azt elcsíptem, boldogtalan életet élt. Szerettem, mert mindig hozott nekem egy kockacukrot, s amikor eljött hozzánk, olyankor anyámat is vidámnak láthattam. Összedugták a fejüket, duruzsoltak, beszélgettek. Vidámságuktól az egész házat betöltötte valami megfoghatatlan boldogság és életöröm, valami mennyei béke. Pedig amúgy anyám mindig búskomor volt. Maga elé nézve végezte a házimunkát, maga elé nézve merengett minden este, miután kiskoromban az ágyam szélére ülve elmesélt nekem egy rövidke mesét. Maga elé nézett mindig, mint akinek mélységes mély bánat nyomja a szívét. Mindig szomorú volt. Felnőtt koromban tudtam csak meg, miért. Nem mehetett feleségül ahhoz a férfihoz, akit mindennél jobban szeretett. Nagyapám megtiltotta szerelmüket. Amikor anyám állapotos lett, s a legény lánykérőbe jött, nagyapám vasvillával kergette ki az udvarból. Csak azért, mert a fiú anyja, aki az ő szerelme volt, máshoz ment feleségül.

Így születtem én, szerelemgyereknek.

A faluban zabigyereknek csúfoltak, egyetlen menedékem a nagyapám volt, aki mindig megvédett engem a többiek gúnyolódásától. Gyakran fejbe is csapta a szemtelenebb gyerekeket. Lassanként aztán elmaradoztak a csúfolódások. Ahogy nőttem, egyre inkább a csodálatot láttam a többiek szemében. Az iskolában jól tanultam, és mindenben igyekeztem a legjobbat adni magamból. Azt akartam, senki se nézzen kevesebbnek, mint ami vagyok. Szép, csinos lány voltam, azt mondják. Én azt magamról sose tudtam megmondani, mert úgy gondoltam, olyan vagyok, amilyen vagyok.

Tizenhét éves voltam, amikor Ida néném egy napon eljött hozzánk. – Mariska – mondta anyámnak. – Segítségre lenne szükségem, fáj a derekam, meg a köhögés is kínoz. Nem engednéd át a lányodat néha-néha a hétvégeken, hogy segítsen egy kicsit a mosásban? Olyan nehezemre esik hajlongani. – Szívesen megyek én, Ida néném – válaszoltam anyám helyett.

Hát egy szép szombati napon Ida nénémhez mentem segíteni. Gyalog indultam, nem volt a szomszéd falu olyan messze. Tudtam, merre kell mennem, s azt is tudtam, biztosan odatalálok. A kis ház előtt jegenyefa állott. Benyitottam a kapun, s indultam a konyha felé. Az udvaron füstölgött a katlan, víz forrósodott benne a mosáshoz. Előtte egy fiú térdelt, fát rakott a tűzre. Csak félig láttam az arcát, mert ahogy előrehajolt, mélyfekete haja félig eltakarta. A hátával felém térdepelt, mégis, mintha villám csapott volna belém. Úgy éreztem, mintha egész addigi életemben csak őrá vártam volna. Hirtelen kalimpálni kezdett a szívem, megtorpantam, s álltam ott gyámoltalanul. A fiú meghallotta a lépteimet, felém fordult, s elmosolyodott.

– Te biztosan Terézke vagy – mosolygott rám, és én a hetedik mennyországban éreztem magam tőle. – Gyere csak! Édesanyám lepihent, az éjjel láza is volt, de mindent előkészített neked. A víz is forrni fog mindjárt.

Kezét a nadrágjába törülte, felém lépett:

– Márton vagyok – nyújtotta a kezét. Alig mertem ránézni, s mint afféle süldőlánny, éreztem, hogy elönt a pír, hiába is próbálom megőrizni a méltóságomat. Ereimben zúgott, lüktetett a vér. Lassan nyújtottam a kezemet én is. Aztán ránéztem. Az ő mosolyánál azóta sem láttam csodálatosabbat. Nevető ajkai mögött hófehér gyöngyfogsora, őzbarna szeme, mint a nagyapámé, s szája mellett mosoly bujkált, meg két gödröcske, mint a lányoknak. Mégis olyan fiatalos-férfias, erőt, biztonságot adó volt az a fiú. Forgott velem a világ... Mostam, dörzsöltem a ruhákat, közben pedig vert, kalapált a szívem, zúgott a fülem, lüktetett mindenem. Ő meg nyugodtan járt-kelt körülöttem, cipelte a vízzel teli vödröket, rakta a tüzet, segített nekem. Gyorsan telt az idő, pedig de húztam-halasztottam volna! Haza kellett indulnom.

Onnantól kezdve nem volt nyugovásom. Este nehezen aludtam el, csak forgolódtam az ágyamban, az ablakon át az eget néztem, a kutyák ugatását hallgattam, és hatalmas, legyőzhetetlen hullámokban valami forróság öntötte el a testemet-lelkemet. Nem tudtam én másra gondolni, csak Mártonra. Alig vártam a következő szombatot, hogy reszketve indulhassak újra Ida néném kis házához. A kiskaput belökvé minden szombaton ugyanaz a kép fogadott. A katlan előtt serénykedő fiú, aki életem legfontosabb szereplőjévé vált.

Egy évig minden szombaton találkoztunk. Nem beszéltünk egymáshoz sokat, de mind gyakrabban rajta felejtettem a szemem, ő meg szótlánul mosolyogva hosszan vizsgozta a tekintetemet. Mintha a szemeink beszélgettek volna egymással. Nem szóltunk mi másról, csak a mosásról, édesanyáinkról, a falu dolgairól. De jó volt egymás mellett ülni, mindig közelebb, hogy érezzük a másiktól áradó forróságot, kedvességet, gyöngédséget, azt a vibráló valamit, amit csak egyetlenegy ember iránt tudunk igazán érezni.

Aztán tizenennyolc éves lettem, és a korombeli lányokkal a farsangi mulatságra készültünk. Pontosan emlékszem, február volt. Szépen kiöltöztünk, s mentünk bálozni. A vendéglőben mi lányok az egyik oldalon, a legények a másik oldalon foglaltak helyet. Ők hangoskodtak, mi kacarásztunk. A zenétől mindenki kipirosodott. Tudtam, hogy a szomszéd faluból is jönnek, és Márton is itt lesz, de míg meg nem láttam a tömegben, egyre csak gyűrögettem a zsebkendőmet, úgy aggódtam. Az első táncra egy rokonfiú kért fel. Alig vártam, hogy vége legyen. Márton nem táncolt, a söntéshez ment a többi legénnyel, ott nevetgéltek. Éjfél felé járt már, de Márton még mindig nem kért fel. A szomszédék fia, Gáspár viszont igen. Csak úgy bűzlött a pálinkától, nem is akartam vele elmenni, de elkapta a derekamat, és vitt, mint héja a csibét. Egyre csak szorongatott, dörgölődött hozzám a tánc alatt, és én toltam volna el magamtól, ám olyan állati ereje volt, hogy nem tudtam kiszabadulni a karjai közül. Kétségbeesetten feszegettem magamat, de a szorítás csak nem engedett. Aztán, hogy szemtelenül szájon akart csókolni, pofon csaptam. Erre úgy megrázott, azt hittem, menten kiesik belőlem a lélek. Ütött is volna, de akkora már ott termett Márton, elkapta a kezét, és kivonszolta a kocsmából. Én meg pihegve rogytam le egy székre. Csak akkor nyugodtam meg, mikor Márton visszatért. Mellém ült, és kedves hangján csöndesen megkérdezte:

– Jól vagy, Terézke?

Bólogattam, hogy igen: – Csak megijedtem – suttoztam.

– Akarsz táncolni?

Bólintottam. Amikor átkarolta a derekamat, megszűnt létezni körülöttem a világ. A szemébe néztem, és semmi mást nem láttam, csak őt. Néztem, s ő nézett engem. Aztán közelebb húzott magához, és olyan forróság öntött el, mintha a katlan előtt térdeltünk volna mindketten. Hajnalig csak egymással táncoltunk. Nem szóltunk egy szót sem, csak összebújtunk, s néztünk egymás szemébe. A mulatságból szótlanul kísért haza. Ő se mondott semmit, én se szóltam, pedig annyi mindent szerettem volna elmondani neki. A házunk előtt megálltunk. Újra átkarolt, mint tánc közben, és megcsókolt. Soha annál édesebb, soha annál gyöngédebb, soha annál csodálatosabb csókot nem kaptam azóta sem.

Így lettem én örökre szerelmes Mártonba.

Reszketve mentem a következő szombaton Ida néném házához. Az udvaron a szokott kép fogadott. De ahelyett, hogy Márton a karjába kapott volna, mint ahogy azt én egész héten reméltem, csak felállt a katlan mellől, és mosolyogva üdvözölt: – Isten hozott, Terézke!

Csak ennyit mondott. Én meg álltam ott lesújtva. „*Hát ennyit jelentek én neked?*” – keseregtem magamban. Elvégeztem a munkámat, mint ahogy azt szoktam, és hazaindultam. Egész úton potyogtak a könnyeim, sírtam, mint gyermekkorom-

ban, amikor csúfoltak a falubeli gyerekek. Csak hánykódtam az ágyban. Úgy járkáltam, mint a holdkóros, még édesanyám is észrevette, hogy valami bajom van. Egyáltalán nem volt kedvem elmenni hétvégén Ida nénémhez. Pedig mennem kellett. De semmi sem történt, minden ugyanúgy volt, mint a farsangi mulatság előtt. Márton kedvesen szólt hozzám, néha mellém ült és beszélgettünk a faluban történetekről, de arról, ami köztünk történt, soha egyetlenegy szót sem.

Nem kellett sokáig oda járnom. Ida néném nyár elején meghalt. Attól kezdve nem mentem a szomszéd faluba. Mártonnal sem találkoztam. Nem telt el úgy nap, hogy ne gondoltam volna rá! Hiába próbáltak udvarolni nekem más legények, rájuk se bírtam nézni. Nekem csak ő kellett! Egy év múlva aztán találkoztam vele egy mulatságon. Regruta-szalag volt a mellényére tűzve. Odajött hozzám, és felkért táncolni. Az ájulás környékezett, amikor átölelt. Csak remegtem, és elgyöngyülve adtam át magam karjainak. Amikor hajnalban a házunkig kísért, csöndesen mondta: – Terézke, nem kell megvárnod!

És én szólni sem tudtam, pedig el akartam mondani neki, mennyire szeretem, mennyire fontos nekem, hogy csak őrá gondolok én éjjel-nappal, hogy azt szeretném, ha csókolna, és örökké tartana az a perc, amikor magához ölel, és igenis várni akarok rá, de megszólalni se bírtam, annyira tehetetlennek éreztem magam. Nem tudtam, mit jelentek neki, nem tudtam, szabad-e nekem ilyet mondani egy fiúnak. Csak néztem rá, és szorongattam a kezét. Búcsúzóul leszakított egy darabot a regruta-szalagjából, és nekem adta. Aztán megsimogatta az arcom. Csók nélkül köszönt el tőlem.

Miután bevonult, nem kaptam felőle hírt. Nem írt, nem üzent. Sokszor úgy éreztem, megőrülök nélküle.

Teltek-múltak az évek. Márton már három éve távol volt, és én semmit nem tudtam róla. A szerelem, amit éreztem iránta, valami tehetetlen dühvé testesült meg bennem. Valami rosszat akartam csinálni magamnak is, amiért nem tartott méltónak a szerelmére. Úgy éreztem, mélységesen megaláz engem azzal, hogy nem ad hírt magáról. Nem bírtam már nélküle. Csak az a csók járt egyre a fejemben, amit először adott, csak azokra a percekre tudtam gondolni, amelyeket vele töltöttem. Magam előtt láttam mélyfekete haját, amint félig eltakarja mosolygós arcát, éreztem erős karjait, amint átölel.

Egy nap aztán szörnyűséges dolog történt. Édesanyám már régóta betegeskedett, aztán egy téli reggelen hiába ébresztgettem. Magamra maradtam! Örjögtem, de nem volt senki, de senki, akinek a vállán kisírhattam volna magam. Nem volt senki, de senki, aki megvigasztalt volna! Magányos voltam, és értelmetlennek tűnt számomra az élet. Nem láttam más kiutat, csak a halált. Egy napon aztán sötétedés után elindultam a folyó felé. Megálltam a hídon, lenéztem a zúgó vízre. Keserűen arra gondoltam, de jó is, hogy nem tanultam meg úszni. Az égre néztem, láttam a ragyogó csillagokat, és Mártonra gondoltam. Mártonra, aki életem

egyetlen, igazi értelme volt, Mártonra, akit mindennél jobban szerettem. Fülemben csengtek a szavai: *Terézke, nem kell megvárnod!* Mintha azt mondta volna, csináld, amit akarsz, olyan kevés vagy számomra! Igazság szerint nagyon is félttem, de ha arra a csókra gondoltam, úgy éreztem, mindent megkaptam az élettől, amit megérdemeltem. Talán csak ennyit érdemeltem.

Így ugortam én a téli folyóba.

Amikor magamhoz tértem, embereket láttam magam körül. Hangjuk olyan távolinak tűnt, és én nem emlékeztem semmire. Azt mondták, csoda, hogy életben maradtam. A szomszéd fiú, Gáspár húzott ki a vízből. Ezzel életem úgy alakult, ahogy sose szerettem volna. A jó Isten megbüntetett cselekedetem miatt, és ez a büntetés rosszabb volt a halálnál. Gáspár feleségül vett. Nem ellenkeztem. Egyáltalán semmi nem érdekelt. Szótlan voltam, magam elé meredtem, mint ahogy anyám szokott, és arra gondoltam, bűnhődnöm, gyötrődnöm kell. Hogy nem szabadulhat ki az ember abból a sorsból, ami neki meg van írva.

Kínok közt teltek éjszakáim a hitvesi ágyban. Három gyereket szültem Gáspárnak, mind a három halva jött a világra, és én soha jobban nem kívántam a halált, mint azokban az időkben. De sem erőm, sem merszem nem volt, hogy újra kimenjek a folyóra.

Egy napon aztán furcsa dolog történt. A másik utcából férjhez ment a Jolán. De nem akárkihez. A szomszéd falubeli Mártonhoz. Az én Mártonomhoz! Amikor ezt megtudtam, sok-sok év után újra hevesen kezdett dobogni a szívem és, újra meg újra, minden este tűz égetett engem az ágyamban. Minden reggel a mi házunk előtt ment el a lovas kocsi, rajta Jolán meg Márton. Mentek a városba. És én mindannyiszor az ablakba álltam, és onnan néztem azt a férfit, akiért akár százszor is meghaltam volna. Évek teltek el úgy, hogy az ablak mögül néztem az én mélyfekete hajú titkos szerelmemet. Soha senki ne tudja meg, milyen kínokat éltem én át akkor!

Aratás ideje volt, én is mentem a többi asszonnyal markot szedni. Aratás után kicsit mulatoztunk. S én úgy tettem, hogy csak közel kerüljek az én Mártonomhoz. A mulatság alatt egyre őt néztem, láttam, hogy ő is figyel engem. Nem szölgünk mi egy szót se, most se, csak néztük egymást. Gáspár – mint mindig – hamar betaszajtott. Feje lehanyatlott az asztalra, eszméletlenül itta magát. Én meg kimentem a helyiségből. És vártam. Nemsokára jött az én Mártonom. Felkapott, és vitt magával. Messze vitt. Ki egész a domboldalra, a kazlakhoz. Odabent szólt a zene, énekeltek az emberek, engem meg vitt Márton a karjaiban. A hold világította az utat. Aztán ott messze, messze mindentől, messze mindenkitől, gyöngéden, mint még soha más, lefektetett engem a friss szalmára, átkarolt és megcsókolt. És én már nem éreztem semmit, csak a remegést, csak a bódulatot, csak a boldogsá-

got, csak a szerelmet, az egyetlen igaz szerelmet, amit ember iránt valaha is éreztem. Sírtam a gyönyörtől, és azt kívántam, bárcsak soha, de soha ne lenne vége ennek a percnak! Nem akartam gondolni semmire, csak őrá. Tudatni akartam vele, hogy az én szívemben nincs másnak helye, csak neki, neki egyedül. De úgy éreztem, ő is tudja ezt. A gyönyör elmúlt, csak a gyengéd simogatás, az érintése maradt, amint rám nézett és azt mondta: – Terézke, én mindig csak téged szerettelek. De most már késő. Nem érdemlem én meg a te nagy szerelmedet.

Így lettem én Mártoné, az életben először és utoljára boldogan, felszabadultan, tiszta szerelemből.

Csak feküdtünk ott hajnalig, és néztünk egymás szemébe. Nem beszéltünk, de többet értettünk egymás pillantásából, mint bármely szóból. Amikor hazáig sétáltunk, mintha a hatalmas ég vigyázott volna ránk – nem volt egyetlenegy éber szempár sem, amely meglátott volna minket.

Kilenc hónap múlva megszületett az én egyetlen kisfiam, Márton, a te apád. Gyönyörű, egészséges, barna szemű, fekete hajú kisbaba. Életem értelme. Soha többé nem estem teherbe. Talán így könyörült meg rajtam mégis a jó Isten. Hogy akinek gyűlölettel és undorral adtam oda magamat, attól élő utódot nem tudtam a világra hozni.

Márton felesége egyetlenegy gyermeket sem szült.

– Terézke, kisunokám! Itt ólalkodik a halál körülöttem, érzem a leheletét. Végigszenvedtem az életet. Csak az én kicsi fiam tartotta bennem a lelket. Őérte éltem. Egész életemen átkísért ez a nagy titok, amelyet csak neked mondhattam el. Most már nyugodtan megyek a másvilágra. Csupán egyetlenegy dolgot kérek tőled még utoljára. Az almárium alján egy bársonyos dobozkában van az a reg-ruta-szalag. Kérlek, tedd a szívem fölé, azzal együtt temessetek el engem, hogy a mennyországban majd meg tudjam mutatni az én Mártonomnak, hogy soha senki mást nem szerettem igaz szerelemmel.

Így leszek én örökre az övé, csak az övé!

– *Úgy lesz, drága nagymama!*

Foszlányokban

1.

A nővérke betessékelte őket a rendelőbe, kedvesen elköszönt, merthogy neki már régen letelt a munkaideje. A doktor úr mindjárt itt lesz, csak fel kellett ugrania az osztályra, elrendezni valamelyik beteget. Nem kellett sokat várniuk, egyszer csak kivágódott az ajtó, és csapzottan beviharzott a rendelőbe. Üdvözölte őket, gyorsan belenézett a határidőnaplójába és a jegyzeteibe, majd megszólalt:

– Nos... Mióta iszik? – Vele szemben ülve a férfi a kérdés hallatán elfehéredett. A neje felé fordult, az pedig elborzadva olvasott a tekintetében: Mit mondtál te ennek az orvosnak? Azt mondtad, hogy iszom? De hiszen nem ezért jöttünk ide! Különbén sem iszom, és egyáltalán, ehhez semmi köze. Azért vagyunk itt, mert a munkahelyemen túlságosan nagy a hajsza, kikészültek az idegeim. Ezen segítsen. Volt képed ilyet mondani neki, hogy iszom? Hogy merészelted? Te boszorkány! Az asszony már épp azt olvasta ki férje szeméből: megöllek!, amikor csörrent a telefon. A pszichiáter felvette.

2.

– Most fel kell futnom az osztályra, de hamarosan visszajövök, itt várjanak – mondta, s elrohant.

– Te azt mondtad az orvosnak, hogy iszom? – hangzott a férj számonkérő kérdése most már a valódi hangján. – De hát nem ezért jöttünk ide! Ehhez semmi köze ennek az idegen embernek. A túlfeszített munkatempó, meg az, hogy kikészültek az idegeim – ez hozott engem ide. Te meg az alkoholról beszéltél neki! Hogy merted ezt mondani? Megérdemelnéd, hogy megfojtsalak! – Azzal felállt, s kiment a rendelőből. Felesége magára maradt a nem éppen barátságos szobában.

3.

Talán nem is pszichiáter, töprengett. De hát a barátnőm jó ismerőse, ő adta meg a telefonszámát. És így mutatkozott be a telefonba, és az ajtajára is ez van írva. Ha viszont tényleg pszichiáter lenne, nem így kezdte volna a beszélgetést. Ez engem is megdöbbenített. Ráadásul magam is elmondtam neki, hogy a férjem rettenetesen kényesen viszonyul az alkoholfogyasztás tényéhez. A végletekig tagadja. Hiába ébred reggel sörös- és pálinkásüvegekkel körülvéve, nem ismeri el, hogy ő itta ki a tartalmukat. Még az sem elég, ha rajtakapom, amint az íróasztalába, a kony-

hakredenc tetejére, a párnája alá, vagy a lefolyócsövek aknájába rejtegeti éppen a korpusz deliktit. Ezt mind elmondtam a doktornak, és arra kértem, az ivászatra csak fokozatosan térjen rá. Meg is ígérte, sőt megdicsért előrelátásomért.

A nő tovább tépelődött: minden bizonnyal a pszichiáter is túlterhelt. Kapkod, hadar... Talán rá is ráférne egy elmedoktor segítsége.

4.

A barátnője biztatta, hogy vigye a férjét szakemberhez, különben hiába reménykedik, hogy javul az állapota.

– Ő beteg. Komoly beteg! Kezelésre szorul. Magától nem fog rendbe jönni. Itt van ez a telefonszám, egy jóhírű pszichiáter száma, hívd föl. Kezdetnek ez is elég, ő majd rávezet a további lépésekre.

– Nem fog belemenni. Évek óta próbálom meggyőzni, hogy segítségre van szüksége.

– Tudom, tudom. De most alaposan össze kell szedned magad, hogy mégis meggyőzd. El kell indulnotok végre. Ha semmit sem teszel, még rosszabbra fordulhat minden. És ne feledd, csak magadra számíthatsz, ezt már megtapasztaltad.

5.

Igen, ezt tényleg megtapasztalta. A legavatottabbat kérte, legyen a segítségére, hogy elvonókúrára vitethesse férjét – az anyósát. De ez most ironikusnak tűnik: a legavatottabbat! Anyósa ugyanis szintén tabuként kezelte fia italozását.

– Hogy alkoholizál? Hát amíg itthon lakott, nem alkoholizált! Csodálkozol, hogy melletted oda-odapislant az üvegre? Hiszen még gyereket se voltál képes szülni neki! – Ez nagyon fájt. Az asszony azonnal tudta, hogy ha anyósa az ő legérzékenyebb pontján támadja, ezzel végletesen ellene fordul, merev elutasítását fejezi ki, tehát nem lesz hajlandó segítséget nyújtani. Legfőbb érve a rokonok, ismerősök véleménye. Hát hogy is néznének rá, ha megtudnák, hogy a fia iszákos! Eddig sikeresen eltitkolta, de az elvonóval elismerné, és mindenkinek tudtára adná a valóságot. Hát nem!

6.

A feleség egy pillanatra elmerült élete legfájóbb mozzanatában: hogy nem született gyermeke. Talán jobb is így, egy ilyen részeges férfival... Vagy akkor nem inna? Ki tudja. De hiszen jóformán gyerekkora óta iszik. Ezt ő maga mesélte többször is, amikor ittas volt – olyankor mindent kitereget. Egy-két rokon is figyelmeztette, amikor még nem is voltak házasok, és őelőtte még sikeresen leplezte szenvedélyét. Lám, anyósa milyen naiv, nem is gondolná, mi mindent tudnak a rokonok és az ismerősök. Akkor nem hitt a szóbeszédnek, ha mégis, úgy gondolta, az ő

hatására majd megváltozik, vagy csak egyszerűen abbahagyja az alkoholizálást. Vagy... Már nem is tudja, milyen álmokban ringatta magát.

7.

Azt azért meg kell hagyni, hogy sohasem bántotta tettelesen. Ha lerészegedett, inkább szelíd báránykává változott. Csakhogy éppen őbelé, az asszonyba bújt ilyenkor az ördög. Nem bírta magával, kötekedett, szitkozódott. Még szerencse, hogy erről az anyósa mit sem tudott, de még a férje sem, hiszen delíriumában nem észlelte a valóságot. Olyankor bármit lehetett neki mondani, és bármit ki lehetett szedni belőle, már ha lett volna valami takargatnivalója az ivászon kívül. De ezt szívesen elmondatta vele az asszony: igen, részeges disznó vagyok, igen, igazad van. Ezzel legfeljebb egy icipici elégtételt kapott, de ugyan mire ment vele. Azt akarta, változzon meg a férje, a kettőjük kapcsolata, az életük. Még nem késő, még elég fiatalok. Még gyermekeket is örökbe fogadhatnának. Ez jó ötlet. De az anyósát ebbe már nem avatja be. Soha többé nem avatja be semmibe.

8.

Fura ez a doktor. Iderendel, aztán össze-vissza rohangál. Igaz, elmondta a telefonba, hogy szolgálatos lesz, de – szavai szerint – az nem akadály, hogy foglalkozzon velük egy órácskát, estefelé általában nyugalom van a kórházban. Úgy látszik, most nem így alakult. És ha a férje elment, neki sincs miért itt maradnia. Ha siet, talán még ottéri a parkolóban, hátha elszív egy cigarettát, mielőtt elindulna. Felemelkedett székéből, és gyors léptekkel a kijárat felé igyekezett. Amiatt izgult, hogy távoztában összefut az orvossal, és magyarázkodnia kell. De az még mindig nem jött. A parkolóban már üres volt a hely, amelyikbe érkeztükkor beálltak.

9.

Tehát itt hagyta. Semmi baj, hazavillamosozik. Legalább kiszellőzteti a fejét az alatt az egy óra alatt. Otthon meglepődve tapasztalta, hogy férje belülről kulcsra fordítva a zárat, az ajtóban hagyta a kulcsát. Így nem tud bejutni a lakásba. Hiába csöngetett, odabent semmi mozgás. Biztosan lehúzott egy fél üveg töménytet, lefeküdt, és most már az igazak álmát alussza. Hiába hívogatta a telefonján, az a belépő folyosón csöngött, bizonyára a zakója zsebében, a fogason. Kihallatszott a csöngése a lépcsőházba.

10.

Most mit tegyen? De hiába törte a fejét, semmit sem tudott kitalálni. Talán mégse jó ötlet az örökbefogadás, mondta magában fásultan, ahogy az ajtó előtt töprengett.

És mi van, ha erre jön?

Láttam erre kétszer is. Nem történt semmi. Egy fuldoklóan lázas csók. Így, ezt leírni is rossz. Körömszex. Ennyi. 25 éves várakozás, összekaristolva minden egyébbel. Egyebekkel, másokkal, kényszermegoldásokkal. Ostoba makogás. Kivehetetlen, derengő apokrif. Nem e földre, nem e törvények közé, mint lelkes szukaállkapcsok közé való mindez. Egy napon említendő nyomok és esélyek. Istenkísértés vagy a véletlen egybeesések bevárása egyetlen sakkfigurával, időtlenül. Bamba lebombázottság, az idő gúnyája alatt villogó roncs. Nyikorgó és fecsegően recsegő hajótest. Eliramlik, de ha megállna sem állna meg vele ő, nem igazodna hozzá az idő. Sem a közös, sem az övé. Mindez meddő küzdelem. Vizek, gleccserek, roppant távoli galaxisokban hiába adnak szétnyúzott zenekarként hangjelet mértani tökélyel, egyszerre. Itt egy kórosan sovány, virtuóz karmester beintése sem segít már. Várom, egyre várom. Gettófalba égetett árnyékom csak fakul. Egyre kivehetetlenebb. Mélytengeri gyöngyházünnepem könnyezi, vérzi, körülötte cicázva gomolyog. De vajon nem éppen ezt szeretem? A tartalmat, értelmet is nélkülöző türelem hiábavalóságát? Magát a hiábavalóság szemétdombjain lépdelő büszke kakaslétet? De, de, csakis azt. A nyomorúságot, a rettegő patkány reszkető, rémült és védtelen kis combjait. Kilátástalanságát és kiverő fogait. Nem ezt? Az agyonvertség kiteljesedő pillanatait? De! Ha erre jönne! Kínosan mosolyogva szaporázná menekülő lépteit.

A füst

Kata már negyedik napja feküdt a kórház szülészeti osztályán. Nem volt más dolga, mint olvasni, álmodozni. Az épületnek hatalmas kertje volt, a nyitott ablakon behallatszottak a madarak, egymással versengve rezgettették hangjukat. Kata már felismerte a rigókat. Nem szokott május elején még ilyen jó idő lenni. Legalábbis ezen a tájon nem. De most nyitva volt mindkét ablak, és senki nem tette szóvá a szobatársai közül. Még a folyton hideg kezű Edit sem, akire már a megérkezése napján felfigyelt, és hamar összebarátkoztak. Editet messziről, a keleti országrészből hozták be, mivel az ő kórházukban már nem volt hely. A férje be sem tudott jönni hozzá. Edit volt az első, aki szóba állt vele a kórházban.

Legelőször Kata érzett valami furcsa szagot. Beleszimatolt a levegőbe. Egyszer, aztán még egyszer, majd a könyvet is letette, amit épp olvasott.

– Érzed ezt, Edit? – fordult a szobatársához.

Edit nem figyelt. Kifárasztotta az előző éjszaka. Csecsemőjét négyszer hozták be éjjel, mégsem tudott szopni. A gyerek csak tekergőzött, a hasa fájt. Neki meg a melle a sok harapdálástól.

– Mi van, Kata? – kérdezte végül.

– Füst. Füst van a levegőben. Te is érzed?

– Semmit sem érzek.

Kata felült az ágyon. Körülnézett. A másik két szobatársa egymás felé fordulva beszélgetett. Földiek voltak, és bár előtte nem ismerték egymást, most annál jobban összeemelegedtek. Kata úgy döntött, nem zavarja őket. Lekászálódott az ágyról, belebújt a hímzett, otthoni papucsába. De nem esett jól az állás, fájdalmas grimasz ült ki az arcára. „Mi lesz, ha elesem a folyosón?” – merült fel benne a kérdés, ám mégis elindult. A nővéreket kereste, de nem volt senki az ügyeletes pultnál. A forgószékek hátra voltak rúgva az üveges szekrényig, csokoládépapír, beszáradt kávésbögrék...

– Júlia! Júlia nővér! – kiabálta, hátha megjelenik valaki.

Nem érkezett válasz, csak hideg és huzat fogadta a folyosón. Összehúzta magán a köntöst, és elindult a csecsemőszoba felé, ahol az ő Robikája pihent. Még mindig érezte a füstöt, de már kevésbé. Megpróbálta megkeresni az irányt. „Talán a nővérek felejtettek valamit a tűzhelyen?” – gondolkodott.

Eszébe jutott a szomszédasszonya, Éva. Őhöz mindig kellett valaki, aki utána megy kihúzni a kávéfőzőt, lecsavarni a gázt a fölfutott tej alatt. Egyszer a férje

katonai sapkáját szárította a kályhán. Hatalmas lyukat égetett belé, de mindketten csak nevettek. Jól összeillettek ezzel a Miklóssal, egyikük sem aggódott. És nem is történt soha semmi baj...

De itt a kórházban. Hátha nem mindenkinek van őrangyala. Megállt a csecsemőszoba mellett. Hallgatózott. Kicsit gondolkodott, benyisson-e, de aztán tovább vitte a lába. Már-már elbizonytalanodott, nem csak az ő fejében létezik-e a füst?

Vissza is fordult. Újabb fájdalom indult el a hasától, úgy gondolta, jobb lesz lefeküdni. Közben arra gondolt, ha hazaviszi Robikát, mégsem a saját, régi szobájában helyezi el. Hideg az, meg az utcára néz, nyáron sem lehet szellőztetni a por miatt. Legyen inkább a régi cselédszoba. Kisebb ugyan, de csendes. Az anyjának nem fog tetszeni, de ezúttal a sarkára áll. Az apjának úgyis mindegy. Ő olyan, mint a középkori cseh király, Dobzse László, mindenre azt mondja: „Jól van!”

A nővérpult még mindig üres. Talán a váltás nem jön időben – ha egyáltalán ilyenkor van a váltás. Már a saját szobájuk előtt állt, mikor újra megérezte a füstszagot. Most már jóval erőteljesebben. És akkor eszébe villant egy történet, amit Ludmilla, az orosz barátnője mesélt neki: *Egy ottani városban történt, hogy kigyulladt a kórház, a szülészeten keletkezett a tűz. A nők kifutottak az udvarra, hálóingben volt mindegyikük, és ott toporogtak a téli hidegben. De mindenki kezében volt egy csecsemő. Nem a sajátjuk – mielőtt kiszaladtak, fölkaptak egy gyereket, amelyik a legközelebb volt, a többiek pedig azt, akit épp láttak, s úgy rohantak ki. Ott álltak, és nézték a tűzoltókat, a lángokat. De mindenki megvolt, mindegyik gyerek. Csak el kellett osztani később kinek-kinek a sajátját.*

Katát megfogta ez a történet, de el is gondolkodtatta. Mi van, ha néhány gyermeknél elszakad a karszalag a kezecskéjén? A nagy felfordulásban megtörténhet. Elég, ha kettőnél elszakad. Akkor egy egész életen át nem tudhatom, hogy a sajátomat nevelem-e?

Ekkor megfordult az ajtó előtt, visszasietett a csecsemőszobához. Halkan nyitott be. Tudta, hol fekszik az ő Robikája, odalopódzott hozzá, és csak nézte, nézte a gyereket. Arra gondolt, megjelöli valahol. De nem akart fájdalmat okozni neki. Közel hajolt, magába szívta a bőre illatát. Vajon megismerné-e az illatáról? Körülnézett a teremben. Még tizenegy csecsemő feküdt ott. Pólyában voltak mind, némelyiknek nyitva a szeme, de a legtöbben szuszogva aludtak. Odahajolt találmomra a szomszéd kiságyhoz, belefúrta a fejét a kicsi pólyájába, becsukta a szemét, és feltette a kérdést magának: „Ez az illat más, mint a Robikáé?” Bólintott, majd továbblépett. S aztán az összes, tizenegy gyereket végigszimatoalta. Végül visszament a sajátjához, és azt mondta neki: „Jól van, most már nem lesz semmi baj. Csak te jöhetsz haza a házunkba, senki más.” Rámosolygott, megigazította a pólyácskáját, és csendesen kilépett a szobából.

Megnyugodva ment vissza a saját szobájukba. A mezőségi barátnők még mindig összebújva beszélgettek, Edit elaludt. Nem kérdezte meg még egyszer tőle, érzi-e a füstöt, hiszen nem is érezhette.

Kezébe vette a könyvet, amit a párnán hagyott, megkönnyebbülten sóhajtott egy nagyot, majd kinyitotta. Ott folytatta a történetet, ahol abbahagyta.

Láng Eszter: Tisza-tó I. (2023)

Öreglány, szürke kis egerem (naplótöredékek)

Augusztus 15., csütörtök, 14:50

Végre megérkeztünk Ausztriába!

Ötszáznegyven kilométert tettünk meg. Szétültem a sejhajom. Kopplban vagyunk, Schusterbaueréknál. Csinos fogadó a hegyoldalban. Szobakiadás mellett állattenyésztéssel és földműveléssel foglalkoznak már három generáció óta. Nincs porta, a szobakulcsot egy dobozban találtuk. A szobabeosztást a méretes fa bejárati ajtóra tűzték fel. Valaki nyitva felejtette az ajtót, néhány tyúk belógott. Megijedhettek a baromfik valamitől, mert tiszta tyúkszar minden. A fogadóhoz építették a tehénistállót. Meleg trágyaszag lengedez. Az istálló mellett alakították ki a parkolót. Ha nem vigyázunk, az autónkat felrúghatja egy megvadult bika. Ákos meglehetősen aggódik.

Egyébként minden nagyon szép és jó és megfizethető. Holnap Salzburgba megyünk. Írtam az Öreglánynak a sajátos körülményekről. Egy mosolygós szmájlit küldött. Nem lát már jól, nyolcvanhárom éves.

Augusztus 16., péntek, 9:15

Tegnap este még sétáltunk a környéken. Jó volt megmozgatni a tagjainkat annyi ülés után. Hat házat számoltunk össze, ennyi van szétszórva a hegyoldalon meg egy kicsit magasabban. Éjjel remekül aludtam, pedig csak fél altatót vettem be.

Nemsokára indulunk Salzburgba, de előbb megreggelizünk. Az Öreglánnyal videócsatéltem az előbb. Örül az örömünknek. Palikával többször voltak Salzburgban. Nagyon szerette a férjét. Én is.

20:51

Hamar eltelt a mai nap.

Salzburg kész csoda! A várba nem mentünk fel, mert túl magasan van. Inkább a székesegyházat néztük meg. Elképesztően gyönyörű! Európa egyik legnagyobbja.

Épp jöttünk a dómból kifelé, amikor hívott a nagynéném. A drágám mutogatta, hogy nyomjam ki a telefont, ne rontsa már el a nénikém a nyaralásunkat. De én képtelen vagyok az Öreglányt parkolópályára tenni. Az anyám mindig azt mon-

dogatta, hogy ha vele valami történne, bízzam magam a nővérére és vice versa. Csak legyintettem: nyolc évvel idősebb nála az Öreglány, neki van elsőbbsége a halálsoron. Rettentő mérges vagyok a nénémre, mert ő vígan él, az anyám meg halott. Jó, nem él annyira vígan a nagynéném, de él. A telefonban a szokásossal jött: kérem-e a Zsolnay vázáit meg az étkészleteit vagy adja el őket. Mondtam, hogy én nem kérek tőle semmit, tegyen belátása szerint. Azt mondta, jó, majd megoldja. Na, ez is fenemód dühít. Hogy mindenbe olyan könnyen belenyugszik. Még sose láttam, hogy bárkivel is ellenkezett volna. A sorsa ellen sem. Tényleg hülye vagyok, hogy még itt is vele foglalkozom. De hát megígértem anyámnak. És anyám annyira hasonlított rá. Én meg anyámra.

23:10

Mindig felizgatom magam az Öreglányon.

Próbálom szegénykémet szeretni, mert igazi jótét lélek. És szeretem is, csak... túl jó. Anyámat ő nevelte fel a szüleik halála után. Azután engem is, az én szüleim halála után. Bár engem már csak inkább terelgetni igyekezett, és ellátni jó tanácsokkal. Amiket persze nem fogadtam meg. Anyám imádta a nővérét. Szerinte nála tisztább szívű embert nem hordott hátán a Föld. Mindig mosoly bujkál a szája szegletében. Jól ismerem ezt a mosolyt. Olyan „megbocsátok, bármit tettél” mosoly ez. Az embert a nyavalya töri ki, hogy vajon mi rosszat csinálhatott, amiről nem is tudja, hogy rossz. De bármi is legyen az, meg lesz bocsátva, üzeni ez a mosoly, amitől tele az ember lelke büntudattal. Azt is mesélte az anyám, hogy a testvére soha, de soha nem emelte fel a hangját, és senkiről soha egy rossz szava nem volt. Pontosan ilyen most is. Nem lehet rajtakapni semmi turpisságon, semmi gyarlóságon. Halálra idegesít, hogy miként anyám, úgy én sem fogom soha a bűdös életben megugrani az elvárásait.

Visszatérve Salzburghoz: imádjuk. Belengi Mozart szelleme. Azt javasolta az Öreglány, csukjuk be a szemünket, és ne nézzük, hanem érezzük a várost. Így tettem. Ákos fogott meg, beleszédültem a karjába. Ezután már csak nyitott szemmel élveztem a látnivalókat. Jó sok fotót küldtem az Öreglánynak, ne érje szó a ház elejét. Mindegyik nagyon tetszik neki. Hát persze.

Egy női étteremben rántott szeletet ettünk sült krumplival. Kávéval, almával, mentes vízzel és borraivalóval együtt harmincöt eurót fizettünk.

Vettem eredeti Mozart golyókat a nagynénémnek. Nem mondtam el a férjemnek, mennyibe került a csomagocska.

Na, elteszem magam holnapra. Délelőtt elugrunk Hallstattba, este pedig André Rieu koncertre megyünk a Salzburgerháza. Két hónapja vettük meg a jegyeket.

Augusztus 18., vasárnap, 10:44

Hajnali négykor pittyegett a telefonom: az Öreglány írt. Rosszul van Lilike, az egyik macskája a három közül. Hány és véreset kakil. Ezzel én nem tudok és nem is akarok mit kezdeni félezer kilométer távolságból. Azt írta az Öreglány, hogy jó, akkor elviszi az ügyeletre. Majd értesít a fejleményekről. Mindjárt tizenegy, és eddig még nem szólt. A fene essen a Lilikébe! Aggódhatok, hogy az Öreglány ne kapjon szívinfarktust miatta.

A tegnapi naphoz: Hallstatt olyan szép, mint amilyennek a reklámfotókon látni. A tó, a hegyek, az épületek – egy csoda mind. A kínaiak meg a japánok az ég egy adta világon mindent lefotóznak. Még az ételt is a tányérjukon. Az Öreglány egy ízben tett egy elejtett megjegyzést arról, hogy Palikával készültek Japánba, de aztán a Tudományos Akadémia lemondta az utazást.

Hallstattban az egyik klassz étterem lampionos kerthelyiségében ebédeltünk. Magyar pincérnő szolgált ki bennünket, mondta, hogy magyar a séf is.

A szállásunkra kitérővel mentünk vissza: megálltunk Gosauban. Az Öreglányék egyszer télen jöttek ide. Most, hogy előben is látom, már el tudom képzelni, micsoda fenséges látvány lehet a megannyi havas hegycsúcs! Szegények itt vesztették el a babájukat; az Öreglány a negyedik hónapban járt. Életmentő műtétet hajtottak végre rajta az osztrák orvosok. Sokáig tartott, míg Pali újra szívből tudott nevetni. Nem lehetett többé gyerekük.

18:09

Már csak két napunk van Schusterbaueréknál. Igyekszem a tájra és a látnivalókra koncentrálni, de nehezen megy, mert állandóan az Öreglány jár az eszemben. Tizenkilenc éves voltam, amikor anyuék meghaltak abban a ronda autóbalesetben. A nénikémék lettek a pótszüleim. Nehéz lehetett a nénémnek a húga mamájának lenni, erőt mutatva megküzdeni a szüleik elvesztésével, mindenben segíteni az anyámat, s közben a saját életét is igazgatnia, készülni a színi pályára. Majd pedig az én kétségbeesésemet és a hülyeségeimet elviselni, meg a tőlük való eltávolodásomat feldolgozni.

18:20

Nem bírtam tovább, felhívtam az Öreglányt. Imádkoznom kell Lilikéért, mert még mindig nagyon rosszul van; a klinikán tartották, infúzióra kötötték. Ha az éjjelt túléli, van remény. Az Öreglánynak megszakadt a szíve, hogy a kórházban kellett hagynia az imádott cicusát, de otthon várta a másik két macska. Állítólag Páblo és Vángog érzi, hogy valami nincs rendben. A nénikém elsírta magát a telefonba. Vele sírtam. Eddig összesen háromszor láttam zokogni: a szüleim és Palika halálakor, meg akkor, amikor rájött, hogy véletlenül kidobta az emlékkönyvét.

Most éreztem először, hogy talán meg tudom bocsátani neki, hogy nem ő halott, hanem a szüleim.

22:40

Öt perce értünk haza. A Salzburgerarena tömve volt. André és a zenekara lenyűgözött bennünket. Fantasztikus hangulatot varázsoltak. Felkértem a férjemet egy keringőre. Kicsit nógatnom kellett, de végül ráállt. Küldtem néhány szelfit a némemnek, de nem reagált.

Augusztus 18., hétfő, 7:50

Hívott az Öreglány: Lilike még él. Halleluja! Fogok ma este is fohászkodni a szerencsétlen macska gyógyulásáért – és ha már esedezem, akkor az Öreglányt is beleveszem az imámba.

A férjem elkészült, gyorsan én is összeszedem magam, és indulhatunk Bad Ischlbe.

22:15

Lilike túlélő üzemmódba kapcsolt. Odahaza van. Lehet bízni a felgyógyulásában. Az Öreglány már majdnem a régi: csillog a szeme, és újra ott az a jellegzetes mosoly a szája szegletében. Videócseteltünk, hogy lássam, tényleg jól vannak-e. Megnyugodtam.

Még a tegnapi naphoz: Bad Ischl is gyönyörű. Megnéztük a császári villát, amit Zsófia hercegné meg a férje adományozott egykoron az újdonsült házaspárnak: Ferenc Jóskának és Sissinek. Utóbbi talán egyszer fordult meg e szent helyen. Nem bírhatta a puritán berendezést. Egyébiránt az itteni trófeák közt a legnagyobb egy Magyarországon elejtett dámvad koponyája és agancsa. Szóltunk a tárlatvezetőnek, hogy magyarok vagyunk. Mérsékelten érdekelte.

Sissi anyósáról az Öreglányé jutott az eszembe. Anyu mesélte, hogy micsoda purpárlé kerekedett, amikor a jóra való és tudós pályára készülő Palika bejelentette, hogy egy színésznőt fog feleségül venni, aki ráadásul idősebb nála. Palika elégé behódoló típus volt, de akkor megmakacsolta magát, pedig az Öreglánynak majdnem sikerült magukról lebeszélnie. De Palika olyan szerelembe esett, hogy nem érdekelte sem a színésznőség, sem a kor, és az sem, hogy az anyja valósággal őrjöngött. A reménybeli tudós a korkülönbségük miatt tréfásan Öreglánynak kezdte hívni a kedvesét. Olyan szeretettel ejtette ki e becenevet, hogy az Öreglány onnantól kezdve mindenkivel így szólíttatja magát. Hja, azok voltak a pompás idők! – sóhajtoztak a rokonok, amikor néhanap felidéztek a botrányt és az évekre nyúló mosolyszünetet Palika meg az anyja között. Pedig azok a pompás idők pa-

rancsolták le az áldott tehetségű, tündökletes szépségű nénikémet a színpadról. Majdnem belehalt, de életben maradt, mert életben tartotta a Palika iránta érzett nagy szerelme, és mert a színházban maradhatott jegyszedőként. Hiába kínálták fel, más pozícióra nem vágyott. Ám valahogy megfakult a bőre. Mint egy szürke kisegér, olyan lett, hümmögött anyu, és erre apu csak bólintani tudott. Szürke, rekedt hangú kisegér. Mégis mindenki imádta, mert egy idő után újra derűre kapott. Csendes derűre, de derűre. És ha ő derűs volt, akkor azzal bearanyozta a körülötte lévők életét.

Holnap a környéken maradunk, csak a közeli tóhoz, a Fuschlseehez ugrunk el. A túloldalon forgatták a Sissiről szóló sorozatot az elbűvölő Romy Schneiderrel a főszerepben. Egyébként ma van I. Ferenc József születésnapja. Az Öreglány mindig kritikusan állt Sissihez.

Augusztus 19., kedd, 8:30

Utolsó napunk Schusterbaueréknál. A bikák – eddig – megkímélték az autónkat. Reggelire két császárszemlével többet kértünk. A hegyi levegő meghozta az étvágyunkat.

15:23

Ahogy terveztük, elugrottunk a Fuschlseehez. A tóhoz lélegzetelállító út vezet, de hát itt minden út olyan. Eszményi helyre lettünk: egy szomorúfűz alatti padon vertünk tanyát. Küldtem képeket az Öreglánynak. Tetszik neki a helyszín, kérte, magunkról is csináljunk fotókat. Úgy tűnik, helyreállt a világ rendje, mióta Lilike jobban van.

Ákos felhozta, hogy a Palika milyen sziporkázó elme volt, még idős korában is. Akkor ismerte meg őket, amikor Palika meg az Öreglány már túljutott életük delelőjén. Engem apám helyett Palika kísért az oltárhoz. – Pali olykor elég harsány volt egy tudóshoz képest – mondta a férjem. Nem tudom, miért gondolja, hogy egy rákkutatónak savanyú pofának kéne lennie. Szerinte az Öreglány valahogy nem passzolt a Palikához, a Palika vidámságához. – Hiányzik belőle a vibráló szexualitás – sóhajtott. Ezt a magas labdát le kellett ütnöm. – Úgy gondoltod, a többi nyolcvanas nőben vibrál még a szexualitás? – vigyorogtam. A drágám picit fölhúzta az orrát. – Úgy gondolom, hogy fiatalon se lehetett valami dögös, olyan, akibe halálosan bele lehet szeretni – véleményezte a nénémet. Ennek megint el-lent kellett mondanom. Anyám állította, hogy a testvére annak csavarta el a fejét, akinek csak akarta. De a Pali után már senkinek nem akarta. Csak azután lett szürke kisegér, miután otthagytá a színpadot, s akkor szürkült el végleg, és lett szenvedélytelen, miután elveszítette a babájukat. Ami érthető. Ám a Pali így is majd' megveszett érte. Nem tudhatjuk, hogy a hálószobában miként mentek a dolgaik.

Lehet, hogy az ágyban egy hetéra volt. – Képzeld csak el – kezdtem magyarázni Ákosnak, de ő nem akarta elképzelni. Pedig engem gyerekként is nagyon érdekelt, milyen a hálószobájuk, mert oda senki emberfia nem tehetette be a lábát rajtuk kívül, még anyám sem. – Nem ránk tartozik – hárította el a kíváncsiságomat. Persze, nem a testi szerelem érdekelt akkoriban, mert fogalmam sem volt ilyen dolgokról, hanem a rejtély, hogy mi lehet az a titok, ami abban a szobában lapul. Ha őszinte akarok lenni, még most is nagyon foglalkoztat, vallottam be Ákosnak, amin nagyot nevetett.

Arra is kíváncsi vagyok, mit *csinált* az Öreglány a szabadidejében, és miután nyugdíjba vonult, dilemmáztam. – Nem gondolod, hogy az Öreglányt eléggé lekötötte a háztartás, az ügyintézés meg a férje kívánságainak a teljesítése? – kérdezett vissza Ákos. – Ráadásul a változó mennyiségű és életminőségű macskák is adtak elég feladatot neki.

Erre nem gondoltam. Végül is van benne valami. Szeret olvasni meg keresztretjvényt fejteni, azok is időrabló tevékenységek. Beszélgetéssel is elűthették az időt. Néha mi is meglátogattuk őket. – Látod – nevetett a férjem –, mindjárt azon fogunk tanakodni, hogy hogyan jutott mindezekre ideje. És ugye, ott van még a rejtélyes bűnbarlang – kacsintott rám. – Hátha lepedőakrobaták voltak, és az ágyban hemperegve töltötték a legtöbb időt – merengett tovább. Ezen én is elnevettem magam. Azt hittem, mindent tudok a nagynénémről, de rájöttem, hogy alig valamit. Alaposan ki kell faggatnom mindenről. Hátha neki is örömet szereznek majd a felelevenített emlékek. És talán újrászínesedik a szürke kisegerem.

21:00

Pazar vacsorát ettünk a szállásunk éttermében. Ötfogásosat rendeltünk. Nem volt olcsó, de megérte az árát. Vacsora után rendeztünk minden számlát. Kaptunk grátisz egy üveg jófajta vörösbort. Már biztos, hogy visszatérünk.

Reggel ötkor kelünk, úgyhogy mindjárt megyek aludni. A bort hazavisszük, majd otthon megisszuk az Öreglánnyal. Előre örülök, hogy újra láthatom a szája szegletében bujkáló mosolyt! Úgy megölelgetem, hogy összetörnek a kis madárcsontjai.

Augusztus 20., kedd, 03: 18

Nem kell összetörnöm az Öreglány csontjait. Összetörte magának. Az ügyvédünk és jó barátunk, dr. Tószegi Alfréd másfél órája telefonált, hogy a nénikém éjfél előtt nem sokkal leesett a létráról. Egy könyvet akart levenni a legfelső könyvespolcra, megszédült, lepottyant. A telefonja a zsebében volt, meg tudta nyomni a vészhívógombot. Lilike nem szállt le róla, húsz körömmel kapaszkodott belé, így hát Lilikéstől vitték a mentősök a sürgősségre. Azt mondták az orvosok, felne-

vetett, hogy ilyen is csak vele történhet meg: egy prűszkölő-fűjtató macskával a mellkasán érkezik a kórházba. Az Öreglány megszímogatta Lilikét, aztán meghalt.

Éjjel.

Az első sokk után azonnal autóba ültünk. Kibőgtem a lelkemet az úton. Készen vagyok. Frédi azt is elmondta, hogy Lilikét a többi macskával együtt átvitte a szomszédokhoz, ne izguljak miattuk. Nem miattuk izgulok.

Egyenesen a kórházhoz hajtottunk. Frédi ott várt ráánk. Az ő számát adta meg a néném elsődleges kontaktnak, ha baj történne vele, csak másodiknak az enyém. Istenem! A kíméletes, kedves lélek. Mindenképpen fel kell boncolni, hogy kizárhassák az idegenkezűséget, és megállapítsák a sérülései, valamint a halála pontos okát. Egy fekete műanyag zacskóban megkaptuk a hálóíngét, az ékszereit, mindent, ami nála és rajta volt.

Frédi már szolt a temetkezési vállalkozónak. Innentől ők intéznek mindent a nagynéném utasítása szerint. Frédi említette a végrendeletet. Momentán egyáltalán nem érdekel. Úgy állapodtunk meg, hogy két nap múlva bemegyünk az irodájába. A többit meglátjuk. Rettentően kimerültem, lefekszem. Ákos aggódik értem, de az ő hangját sem lehet venni.

Augusztus 23., péntek

A macskákat örökbe fogadják a szomszédok. Fizetünk majd nekik némi kompenzációt.

Voltunk az ügyvédnél. Az Öreglány mindenét rám hagyta, amin nem lepődtem meg. Azt szeretné, ha a hamvait szóróparcellában eresztenénk szélnek, amitől kiver a víz. Eddig egyetlen rokonunk tűnt el ily módon a semmibe. Semmi, de semmi nyoma nem maradt.

Augusztus 31., szombat

Keddre összeszedtem magam annyira, hogy be tudtam lépni az Öreglány és Pálka házába, ami immár az enyém. Ismertem minden zegzugát, kivéve a hálószobát. Mostanra már azt is tudom, miért nem tehettem be oda a lábát senki. Amit ott találtunk, az az Öreglány halálánál is megrázóbb, felkavaróbb és szürreálisabb.

Ákos ment előre, mert a félelmem felülírta a kíváncsiságomat.

A hatalmas ablakon betolakodó fénynyaláb színes foltokra esett. A lélegzetünk is elállt. Nem tudom, meddig álltunk a döbbenettől bénán. Ákos végül tett egy tétova mozdulatot, majd odaugrott a legközelebbi festményhez, azután a többihez. Egészen közel hajolt a sarkukhoz. Az aláírást kereste mindegyiken.

Úgy tűnik, az Öreglány mégsem házimunkával ütötte el az idejét. Ámulva néztük a vásznakat. A sok fájdalmat, amit átélt, és a tengernyi jót, ami a lelkében virágzott, kifestette magából. A vászon lett a színpada, és az ecset a szövegkönyve.

– Ezeket tényleg te festetted? – kaptam a fejemet oldalra, mert egy pillanatra azt hittem, hogy ott áll mellettem. De hát nem volt sehol. Illetve nagyon is ott volt körülöttünk. Persze bőgtem, mint a záporosó. Azt az Öreglányt sirattam, akit én nem ismerhettem, az étellel teli, vibráló fiatal lányt, akibe minden fiú azonnal beleszeretett, Palika egy életre.

Nehezen tudtam elszakadni a festményektől és a nyugtalanító gondolatoktól. Kábultan a felismeréstől, már indultam kifelé a hálósobából, amikor a szemem sarkából észrevettem egy festőállványt a sarokban. Odamentem, és óvatosan levettem a festékes leplet róla. Visszahőköltem, mert anyám nézett rám azokkal az átható, kék szemeivel. De nem ő volt, hanem én, a kedvenc, bohókás kalapomban megörökítve.

A beste lelke nem fejezte be a portrét. Nem tudom, szándékosan hagyta-e így, vagy már nem volt ideje szépen kidolgozni. Talán üzent vele: az ember soha nem lehet befejezett.

Végigsimítottam a festményen. Az ujjaim megakadtak a szignón. Belepirultam az örömbé: az Öreglány, a többi képpel ellentétben, a valódi nevét kanyarította az arcképemre.

Szeptember 1., vasárnap

Tegnap este álomba sírtam magam. Ma valamivel nyugodtabb vagyok. Ákos azt mondja, valami megváltozott rajtam. Azt hittem, csak bennem.

Az Öreglányt szeptember 27-én adjuk át az örök szabadságnak.

Úgy vélem, egy darabig nem fogok ide írni, mert nagyon el leszek foglalva: élnem kell az életemet, és mindenkinek meg kell mutatnom, ki is vagyok valójában.

Láng Eszter: Érés előtt, érés után (2016)

megpróbálta szeretni...

hiszen ilyen biciklit bárhol találni.

forma és festék. lényegtelenségek
eklatáns példáit keresni,
ez nem válasz.

hiszen a szeretet! küllőt jobban
szeretni még nem látott.

nem vihette sehová. pedig ilyen
biciklit bárhol találni. akkor
visszavonja.

és elszállnak a mechanikus
érzelmek.

csüggedt séta következik.

hold, kutyaugatás, zongora
tompán és messziről.

ahogy magának értelmezné...

a tamagocsik halála is csak az élet része.
inkább az elromlottak fognak ki rajta.

és nem érti, hogy nem bírom a hájas
lelkét már tovább cipelni.

mert mindent én-sem.

pedig próbálkoztam.

gondoljon a tamagocsi-mennyországra,
könnyítsen magán egy hustlerrel, jóga,
igyon meg egy sört, szívjon el egy jó
szál cigarettát, smároljon egyet a
margit-szigeten, ott mindig
mindenki smárol.

csak hagyná már békén.

valahol ez mindenkit érint egy
bizonyos környezetben, ahol
ő csak a válaszokat keresi.
bár ezeket belátni-
tényleg nagyon
nehéz-

elromlani, majd meghalni.
pláne fordítva.

egy mondat erejéig...

hogya nehéz lenne. persze hogya az,
hiszen búzlik a valóságtól-

benne minden megszólal.

én is ezt mondom.

hogya megszólalásig beszédes.

ahogya nézi az üres körömlakkos
fiolákat, és azokon keresztül
a száraz lábujjait.

nem vette meg az elemet.

csak azért sem.

és ma éjjel is fel fog állni, hogy
irányító nélkül kapcsolja ki.

ez így fájjon tovább, mert ennek
amúgy is fájnia kell.

egy mondat erejéig – miért és hogyan?

mindez jelentéktelen, ha ő már nincs.

régi videók

ez is hogy már nem
fényképek

de valóban
az ő esetében már
nem mert olyan nincs

sírni lenne kedve de miért is

mert úgy érzi már nincs jelen

és a jelen nélküli ember
azt is érezni fogja hogy felesleges
az egész

de nem akar elidőzni rajtuk
hiába van ott más is
olyan ami igazán
nehézsúlyúnak
mondható

hóhér

amikor rájöttem hogy a boldogtalanságom
okai között található egy végtelen evidencia
is mégpedig az hogy az életem rendkívül
következetesen unalmas még akkor
sem éreztem semmit

saját idő

mihez is kell
nagyobb lustaság
a fizikai munka
azaz inkább
a testedzés
elkerüléséhez
vagy a szellem
erőfeszítéseinek
megspórolásához
nem számít vagy
nem is tudom
oly mindegy
a zsebemben
láthatatlanul
feloldom
a telefont
már rég
nem lát
senki
csak ezt
élvezem

Árok

A kutya a semmiből bukkant elő. Artinak nem maradt ideje reagálni, hang sem hagyta el a száját, hogy figyelmeztesse a mellette ülőt. A kormány mögötti férfi nem zavartatta magát, miközben valami tompán koppant a kocsí lökhárítóján. Arti az oldalsó visszapillantó tükörben nézte az út szélén heverő tetemet, melytől egyre távolabb kerültek. Lelki szemei előtt összetört csontok és az úton tekergő lilás színű belek jelentek meg.

– Nem láttad a kutyát? – kérdezte Ottót.

A tagbaszakadt férfi anélkül válaszolt, hogy felé fordult volna.

– Még egy kóbor korccsal kevesebb, nem? – aztán egyik kézfejjével megütötte Arti vállát. – Lassan nem tudok úgy kimenni az utcára, hogy ne lépjek kutyaszarba – nevetett. – Szívesen!

– Lehet, hogy valakié volt – mondta Arti.

– Nem fog hiányozni senkinek – felelte Ottó.

Arti még egyszer belenézett a visszapillantóba, a falu lámpáinak holtsápadt fényében az elütött kutya egészen apróra zsugorodott, csupán egy fekete folt volt az aszfalton. Mielőtt végleg eltűnt volna a szeme elől, valami kinyúlt az út mellett futó árokból, és behúzta a tetemet. Az egész alig tartott egy pillanatig, de mikor Arti közelebb hajolt a tükörhöz, hirtelen kiértek a faluból, az út elkanyarodott, és csak az egybefüggő sötétség maradt utána.

– Artúr – mondta Ottó, és fölnevetett. – Mégis milyen elbaszott egy név ez?

Arti megvonta a vállát.

– Magyar – felelte egyszerűen.

– Nem szerettek nagyon a szüleid, igaz?

Arti erre nem szólt semmit, csak bámult kifelé a kocsí szélvédőjén. Szitált az eső, a néha működésbe lépő ablaktörlő nyálkás foltokban kente szét a cseppeket az üvegen. Rajtuk kívül nem volt senki hajnalban az úton, az aszfalt fölött lebegő ködpamacsok szerteszét rebbentek közeledtükre.

Ottó lejjebb tekerte az ablakot, majd rágyújtott egy cigarettára.

– Szabad dohányozni a kocsiban? – kérdezte Arti.

– Ki a pöcsöm vagy te, a főnököm? – nevetett Ottó. – Ha te nem mondd el, akkor én sem! – Rákacsintott. – Sároskút az első falu?

Arti a telefonjával világítva ellenőrizte az első nevet és helységet. – Igen – bólintott. – Ülő beteg.

Ottó kiköpött az ablakon.

– Azt a lepratelepet – sóhajtott. – De legalább nem kell cipekedni. – A cigarettát ujjai között tartotta abban a kezében, amelyikkel a kormányt is fogta. A másikkal ismét megütötte Arti vállát. – Mondd meg nekem, hogy lehet ilyen putriban élni?

– Valakinek nincs más választása.

– Látod, ebben tévedsz, fiú! – mondta, és kipöckölte a sötétbe a cigarettacsikket.

– Választása mindig van az embernek.

Mire odaértek az első címre, az idős nő már kint várta őket a ház előtt. Térdig érő szürke kabát volt rajta, és egy kisebb retikült tartott a kezében. Arti ki akart szállni az autóból, hogy segítsen neki, de Ottó leintette.

– Megy az neki magától is.

A nő félrehúzta a kocsi ajtaját, és beszállt mögéjük.

– Jó reggelt, Ottó! – köszönt. – Jó reggelt magának is, fiatalember!

– Jó reggelt, Saci!

Arti bemutatkozott.

– Ez az első napja? – kérdezte Saci.

– Az – felelte Ottó, mielőtt Arti válaszolhatott volna. – Az első próbanapja – tartotta föl egyik mutatóujját a férfi. – És még van vissza neki kettő.

– Nos – mondta Saci a hátuk mögött –, nemes munkát választott magának, az már biztos.

– Hallod ezt, fiú? – kérdezte Ottó, és megütötte Arti vállát. – A betegszállítás nemes munka. Mit csinálsz amúgy alapból?

– Közmunkaprogramban vagyok – felelte Arti.

– Utcát sepersz, vagy mi?

– Árkokat pucolunk.

– Nem fizet valami jól, mi?

– Hát nem éppen.

– Én biztos nem tudnék *azokkal* az emberekkel együtt dolgozni – vigyorgott Ottó, még hátra is fordult Saci felé, hogy bólintson egyet.

Arti erre csak megvonta a vállát, neki nem volt ezzel problémája; az elmúlt fél évben úgy tapasztalta, ők is ugyanolyan emberek, mint ő maga. Az árokpucolás pedig nem tartozott a kedvenc tevékenységei közé, de cserébe olyan helyeket is fölfedezett olyan dolgokkal, melyekre senki még csak nem is gondolt volna.

Újabb falvakban álltak meg, hogy újabb betegeket vegyenek föl, akik közül az egyiket hordágyon kellett kihozni egy régi parasztházból. A hajnal elmúltával az eső is elállt, az egybefüggő felhőzet fölszakadozott az égen, és a nedves aszfalt most szikrázva, vakítóan szórta szét a reggeli napfényt. Arti a kocsiból kiszállva látta, hogy a lökhárítóra némi szőr és vér tapadt.

A városba érve a harmadik emeletről hoztak le egy nőt hordszéken, és Arti végig azon imádkozott, ki ne csússzon a kezéből a szék fogantyúja, amely sikamlós-

sá vált az izzadságtól. A betegeket különböző kórházakban rakták ki a város más és más pontján, Ottó vezetett, közben Arti a hajnalban kapott papírokból olvasta ki a következő címet.

Artinak nem mondtak semmit a különböző kórházak nevei, és bár nem voltak teljesen egyformák, a rengetek fehérre festett fal és a folyosókon kókadozó növények után kezdte azt érezni, hogy egy végtelen időhurokba került bele, ahol minden folyamatosan ismétlődik. Ottó sem segített túl sokat a helyzetén, arra ugyan számított, hogy nehéz lesz a munka – hajnalban kelés és minimum tizenkét órás műszak –, de arra nem, hogy pont egy ilyen személy mellé osztják be.

Az idő múlásával nemhogy javult volna a viszonyuk, inkább még tovább romlott. Arti éppen az egyik beteget tolta föl a kórház bejáratához vezető akadálymentes úton egy tolószékben, mikor észrevette, hogy elfelejtette föltenni a férfi lábát a lábtartóra, és az így a talpával a betont súrolja. Az egész nem tartott tovább néhány pillanatnál, de Ottó úgy rontott ki az épület fotocellás bejáratán, mint valami vadkan, még dühösen fújtatott is hozzá.

– Te meg mi a szart csinálsz? – kérdezte.

– Elfelejtettem föltenni a lábát – magyarázta Arti, és újra elindult a beteggel.

Bent Ottó dühösen megnyomta a lift hívógombját, aztán tenyerével rávágott összezárt ajtaja egyik felére.

– A kurva életbe! – fakadt ki Ottó. – Most már rég mehetnénk fölfelé a lifttel, de miattad értékes perceket vesztegetünk el.

– Sajnálom – felelte Arti olyan hangon, mint aki egyáltalán nem sajnálja.

Ottó erre felé kapta a fejét.

– Hát sajnálhatod is! Minden perc számít! – Felemelte Arti orra elé bal karját, és megütögette mutatóujjával az óráját. – Pont így lehet szétcseszni az egész napot. Késlekedni meg beülni a McDonald's-ba kajálni. Mi tartjuk magunkat az ütemtervhez.

Arti arra gondolt, hogy eddig akárhányszor megpróbálta megenni a szendvicset a kocsiban, Ottó mindig talált neki valami elfoglaltságot.

– Akkor, gondolom, nincs ebédszünet – mondta.

Ottó addig nézte Artit, amíg meg nem érkezett a lift, hogy beszállhassanak.

A levegő fülledté vált, Arti érezte, hogy átizzadja fehér pólójának mellkasát, annak ellenére, hogy letekert kocsiablakkal haladtak át a városon. A legtöbb autós előzékenyen viselkedett velük, a legtöbb esetben előre engedték őket, így nem sok kereszteződésben kellett várakozniuk. Egyszer egy rendőrlámpánál pirosat kaptak, néhány méterre tőlük egy busz állt tömve utasokkal, mellette közvetlenül a másik sávban egy mentőautó. A mentő ablaka előtt elfelejtették elhúzni a függönyt, mögötte egy idős férfi hevert hordágyon ősz szakállal és vállig érő hajjal; meztelen testét csupán egy pelenka takarta. Mikor észrevette az őt figyelő tekinteteket a buszról, szégyenlősen az oldalára fordult, magzatpózba gömbölyödve.

– Már nincs az embernek semmi méltósága, de azért még szégyenlős – sóhajtott Ottó. – Ki a fene érti ezt?

Arti kinézett a letekert ablakon a másik irányba, miközben kilógatott alkarját perzselte a nap fénye. Na ja, gondolta, ki a fene ért egyáltalán bármit is?

Egy öregek otthonában álltak meg a város központjában, az út mellett a járdát gondosan nyírt sövény kísérte. Arti fölment a betegért, amíg Ottó elintézte a papírokat a recepción. A néni alig tudott menni, inkább csak aprókat csoszogott, és Artiba karolt, nehogy valamelyik váratlan pillanatban elessen.

Ottó már kint várta őket a kocsi mellett, egyik kezében cigarettával, lábával türelmetlenül dobolva az aszfalton. Mikor meglátta őket, árnyék suhant át az arcán, a cigarettát pedig a sövény alá dobta.

Odasietett hozzájuk, és elkapta a néni másik karját.

– Hipp-hopp, mami! – mondta, és húzni kezdte a beteget. – Nem érünk rá egész nap.

– Jaj! Jaj! – nyögte a néni. – Kérem, ne olyan gyorsan! Nekem ez nem megy.

– Dehogynem! – felelte Ottó, és az autó felé vonszolta a nénit.

– Ne már, Ottó – szólalt meg Arti. – Látod, hogy alig tud menni.

– Maradj már csöndben! – förmedt rá a férfi. – Inkább segíts te is!

Lényegében a karjánál fogva a levegőbe emelték a nénit, és úgy vitték el a kocsiig. Artinak már hányingere volt ettől az egésztől, legszívesebben hazament volna. Utálta, ahogy ilyen szenvtelenül bánnak olyan emberekkel, akik valószínűleg nem szolgáltak rá, és bizonyára nem maradt senkijük, aki törődne velük. A többi része nem zavarta a munkának, se a szag, sem pedig az olyan szituációk, mikor például az egyik férfi idegességében a földhöz vágta a vizelettel teli katéteres zacskót, amely lecsúszott a bokájáról. Nem tehettek a kiszolgáltatottságukról, és gyűlölték magukat érte.

Ottó tette igazán keservessé mind a betegek, mind pedig Arti napját. Mikor észrevette, hogy Arti túl sok ideje nem szól semmit vagy egyszerűen csak bámul ki az ablakon, szokása szerint megütötte kézfejével a vállát.

– Na, hogy tetszik az első nap? – kérdezte tőle, valamikor délután, mikor éppen az egyik kórháztól haladtak a másikig.

– Elmegy – vont a vállát Arti.

– És mit gondolsz, tudnád csinálni?

Úgy ahogy te, egészen biztosan, gondolta.

– Gondolom – felelte helyette.

– Ha nincs fekvőhely a kocsidban – mutatott most hátra hüvelykujjával Ottó –, akkor egyedül mész mindenhova. Nem kell melléd társ.

– Az jól hangzik.

– Valóban? – kérdezte Ottó, olyan hangsúllyal, mint akinek más a véleménye erről. – Nem tudom, feltűnt-e, hogy nem nagyon használok GPS-t.

– Nem figyeltem.

– Minden itt van benne a fejemben – kocogtatta meg a halántékát a férfi a mutatóujjával. – Az egész környék az összes szaros faluval meg leprateleppel. Tudod, mit csináltam előtte?

– Fogalmam sincs – felelte Arti, és nem is igazán érdekelte, ennek ellenére tudta, hogy úgyis megkapja a választ.

– Jégkrémes kocsin voltam.

– Aha.

– Egyik helyről hajtottam a másikra, miközben lejátszottam a hangszórókból azt a zenét, amit mindenki ismer. – Arti valóban hallotta fejében a dallamot. – Tudod, mire jöttem rá az évek során?

– Nem.

– A két munka nem is különbözik egymástól – nézett egy pillanatra oldalra Artira a férfi. – Visszük a csomagokat A-pontból B-be, és a lényeg, hogy odajussanak.

– Emberek – mondta csöndesen Arti.

– Mit mondasz?

– Embereket viszünk, nem csomagokat.

Ottó egy darabig nem szólt semmit, csak vezetett egyik rendőrlámpától a másikig.

– Na persze – mondta végül.

Az első problémák akkor kezdődtek, mikor az utolsó beteget szállították haza; azt a férfit, akit a parasztházból hoztak ki hordágyon. Addigra beszürkült, az idő hűvösebbé vált, az égbolt újra befelhősödött, és úgy nézett ki, mintha bármelyik pillanatban eleredhetne az eső.

Ottó lehúzódott az út szélére, és rátenyerelt a dudára. Elnézett Arti mellett, vajon kijön-e valaki a házból, de nem történt semmilyen mozgás.

– Menj és kopogj be az ajtón – mondta Artinak. – Kurvára remélem, hogy van itt valaki.

Arti kiszállt, és átsietett a kopár kerten, melynek közepét a sárgás földbe süllyesztett betonlapok szelték ketté. Arti azonban hiába verte a bejárati ajtót, nem kapott választ. Körbejárta az épületet, de egy nyitva hagyott ablakon kívül nem talált egyebet.

– Nincs senki itthon – közölte Ottóval, mikor visszaért a kocsihoz. – Hamarosan visszajönnek, mert az egyik ablakot nyitva hagyták. Mi van ilyenkor?

Ottó a kormányon dobolt az ujjával.

– A hivatalos protokoll szerint vissza kéne vinnünk a kórházba, mert egyedül nem hagyhatjuk itt.

– Értem – mondta Arti. – Akkor menjünk – és kinyitotta az ajtót, hogy visszaszálljon az autóba.

– Azt mondtad, az egyik ablak nyitva van, igaz?

– Aha – felelte Arti, és megdermedt, miközben egyik lábával már a fellépő küszöbén állt.

Ottó nem mondott semmit, csak kiszállt a járműből, és kinyitotta a hátulját.

– Mit csinálunk? – kérdezte Arti.

– Megspórolunk magunknak néhány órát. – Ottó fölengedte a hordágy rögzítését. – Ha visszavisszük a kórházba, nem maradhat ott éjszakára, tehát valakinek haza kell majd hoznia. Tippelj, ki lesz az!

– És mi lesz, itt hagyjuk a tornácon, vagy mi?

– Nem, beadjuk szépen az ablakon.

Arti nem akart hinni a fülének, de mire észbe kapott, már ki is csúsztották a hordágyat az autóból, és rajta a beteggel a ház felé kezdték tolni az egyenetlen úton. Az ablak párkánya nagyjából Arti mellkasáig ért, és mikor megérkeztek elé, Ottó azt mondta:

– Te bemászol, én pedig fölemelem a papát, és a kezedbe fogom adni. Nem nehéz, csak csont és bőr, szóval menni fog.

Arti fölmászott a párkányra, cipője alatt ropogott a lepergett festék. Az ablak alá közvetlenül egy ágyat helyeztek, mire Ottó megállapította, hogy ennél tökéletesebb nem is lehetne a helyzet. Arti vitatkozott volna ezen, de a szituáció szürrealitása miatt inkább nem szólt semmit.

Ottó kicsatolta az ágyból a bácsit, fölültette, majd a hóna alá nyúlt, hogy föl emelje. A beteg, aki eddig nem adott ki magából egyetlen hangot sem, azonban most nyögni kezdett. Valahol a távolban a dombok fölött a sötét esőfelhőkön vilám cikázott végig.

– Vedd el, fiú! – utasította Ottó Artit.

Arti – egyik lábával a párkányon, a másikkal az ágyon – kinyúlt az öregemberért, és átkarolta valahol a csípője környékén. A beteg még erősebben kezdett nyögni, egyik kezével a levegőben kalimpált, miközben Arti érezte a felkarján, hogy a bordái szinte átbökik a bőrét a ráaggatott, szakadt pizsamán keresztül. Mikor Ottó teljesen elengedte a férfit, Arti egyetlen pillanatig úgy gondolta, el fogja ejteni, végül aztán nagy megkönnyebbülésére sikeresen a szobában álló ágyra tudta helyezni.

– Erről van szó – mondta Ottó kintről vigyorogva, mintha valami hatalmas dolgot vittek volna véghez. Fogai elszíneződtek a dohányzástól. – Ma igazi profi lettél.

Arti a hátára fordította a bácsit, és próbálta valamiféle elfogadható pozícióba helyezni. Mielőtt kimászott volna az ablakon, betakarta a mellkasáig az ágyon talált pokróccal. Láttá, hogy Ottó közbe akar szólni, hogy ne késlekedjen annyit, de végül nem tette.

Arti behúzta maga mögött az ablakot, miközben a magára hagyott férfi a plafont bámulta meredten.

Az újabb probléma akkor következett be, mikor Ottó betelefonált a központba, hogy végeztek az utolsó beteggel is, és szeretnének hazamenni, ám ekkor közölték velük, hogy még egy utolsó fuvart meg kell csinálniuk. Egy járni és beszélni képtelen férfit kellett elhozniuk egy kórházból, és egy öregek otthonába szállítaniuk. A férfi túlsúlyos volt, tokája alatt kéken türemkedtek ki az erek; Ottó és Arti is nyögött, mikor sikerült beemelniük a kocsiba, hogy a hordágy a helyére tudjon csúszni.

Besötétedett, és eleredt az eső. Arti úgy gondolta, hogy Ottó eltévedt, de a férfi nem vallotta volna be. Arti nem ismerte a címet, ahova tartottak, ugyanakkor Ottó váltig állította, hogy nem szükséges bekapcsolniuk a GPS-t. A férfi úgy szorította a kormányt, hogy ujjai egészen elfehéredtek, miközben előrehajolva kémlelt ki a szélvédőn, hogy jobban lássa az utat.

Artinak igazából fogalma sem volt, merre járnak, mióta kiértek a városból, csak elvétele haladtak át egy-egy kisebb településen. Utoljára egy olyan útra fordultak be, melyen több volt a kátyú, mint az aszfalt, és Ottó szitkozódva kerülgette ki az esővízzel teli krátereket.

Mikor egyszer nem sikerült neki, a kocsi hirtelen nagyot huppant, és Arti hallotta, hogy a jármű alváza a betonon súrlódik. A következő pillanatban az autó hátulja csúszni kezdett az út széle és a mellette futó árok felé, Artinak pedig csak annyi ideje maradt, hogy megragadja az ajtóban lévő kapaszkodót. Ottó ellenkormányzott, de belefutottak még egy kátyúba, mire a kocsi egyik fele megemelkedett, és félő volt, hogy felborulnak.

Valamilyen csoda folytán végül sikerült megállniuk. Arti továbbra sem engedte el a kapaszkodót, úgy szorította, mintha az élete múlna rajta.

– Azt hiszem, defektet kaptunk – mondta Ottó.

– Hmm – felelte Arti. – Azt mondtad reggel, hogy ne kössük be magunkat, mert fölösleges.

– És? – kérdezte Ottó. – Lett valami bajod? – Mikor Arti nem válaszolt, így folytatta. – Megnézem a kocsit, és telefonálok egyet. Te addig nézd meg hátul a döglött húst!

Arti hátramászott a férfihoz, aki a papírjai szerint doktori címet viselt a neve előtt, és régen valamikor történelemtanár volt az egyetemen. Most mozdulatlanul, szótlanul hevert beleszíjazva a hordágyba. A világ gondjai valamikor korábban végleg megszűntek körülötte. Az autó tetején esőcseppek kopogtak.

Ottó behajolt a nyitott ajtón, és hátraszólt.

– Defektes az egyik hátsó kerekünk és itt nincs térerő. Ott mi a helyzet?

– Meghalt – felelte Arti.

Ottó ledermedt, Arti látta a belső világítás fényében, hogy az arca teljesen elsápadt.

- Hogy érted, hogy meghalt?
- Úgy, hogy nem lélegzik.
- Biztos?
- Aha.

Ottó a szája szélét rágta, szeme idegesen rebbent hol Artira, hol pedig a telefonjára.

- Ezt akkor be kell jelentenünk – mondta.
- Oké.
- De itt nincs semmi térerő.
- Akkor talán keresni kéne valahol.

Ottó nem mozdult a kocsiajtóból, Arti pedig figyelte, miként érkeznek a hátára folyamatosan az esőcseppek. A szemében félelem tükröződött, aztán mégis megmozdult, és az ajtót nyitva hagyva elindult az út mellett a telefonját maga előtt tartva.

Arti ellenőrizte, hogy a beteg elég szorosan van-e rögzítve a hordágyban, majd visszamászott előre, és beült a kormány mögé. Furcsa módon nem izgult, valamiféle különös nyugalom telepedett az elméjére, amely akkor kezdődött, amikor hazudott arról, hogy él-e még a férfi hátul. A motor még mindig járt, Ottó már jó pár méterrel előrébb tartott, a kocsifényszórójának kék fénye nedves hátára vetült.

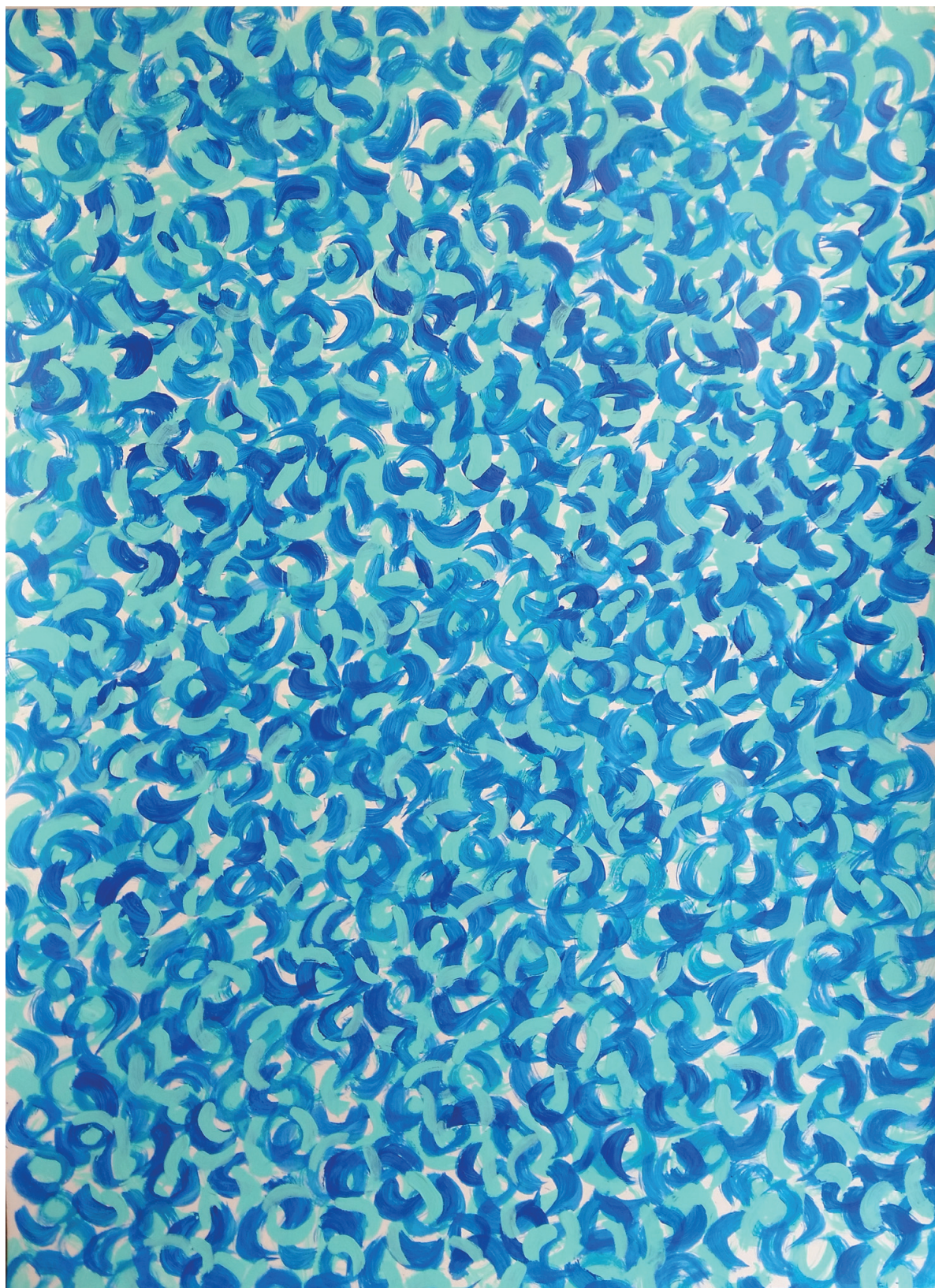
Arti becsatolta magát, majd egyesbe tette a váltót. A defekt ellenére nem volt nehéz vezetni az autót, talán csak a kormány rángatott a szokásosnál valamivel jobban. Mire Ottó felfogta, hogy mi történik, nem maradt ideje reagálni – éppen fordult hátrafelé, mikor Arti elkapta a lökhárító oldalával. A koppanás nem volt nagyobb annál, amit hajnalban az elütött kutyánál hallottak.

Arti lelassított, közben lábát a fékpedálra tartotta; mögötte az út egy része vörös fénybe borult. Ottónak csak a bokája és lábfeje lógott ki az aszfaltról, teste többi része a fűben hevert. Nem halt meg, ezt Arti egészen biztosan tudta, mert ahhoz nem hajtott elég gyorsan, de ennek ellenére türelmesen várt.

Mikor néhány perccel később valami behúzta az árokba a testét, Arti elégedetten bólintott, és ráérős tempóban megindult az úton. Ha valamit megtanult az ároktisztítás közben, az az, hogy a döghús nem sokáig marad érintetlenül ott a helyén. No meg azt, hogy néhány dologra az ember jobb, ha nem tudja feltétlenül a magyarázatot.

Ottót nyilván keresni fogják, ő pedig megpróbálja minél jobban tartani magát az igazsághoz: a férfi elment, hogy térerőt találjon, azonban soha nem tért vissza. Arti hiába kereste, és mikor rájött, a defekt ellenére tud menni a kocsival, elindult, hogy segítséget kérjen. Hogy mi az a folt a lökhárítón? Csak egy kutyát ütöttek el még valamikor hajnalban.

Arti tudta, hogy soha nem bukkannak majd a nyomára, de ha mégis, akkor sem lett volna vele semmi problémája; érzése szerint, nem fog hiányozni senkinek.

Láng Eszter: Pelso II. (2018)

Posztján maradó¹

Égőlélek csillagtánca forró ölelés repkedő szűztüzén,
olthatatlan vágyak csörgedezése a forró éjszakában.
Gyűrt lepedők azúrkék tükröződése az újra vesztébe
rohanó, gyorsuló világ. Színek kavalkádja megkereng,
sorsunk pöcsételődik a mámor bús szerelemzajában,
hímpontosvesszőket jó helyre pót-tol a pótkorrektor.
Földi örömök hajszaíai bomlanak. Nehezen gyógyuló
karcokat hagy lelkünkön az utolsó bevetés. Bűnbájos
a legénybúcsú dallama mégis. Az ünneplőruhákban
lépkedő múlt szűzies mosolyokkal fényesített arca
királyi szánásmódban részesít. Határozottan szép,
arisztokrata a távolság tartása. Egy kevésbé szőrös
szív eltévedt gondolata kígyóz az elmében. Kisiklott
életek sírásra fakadó, lerágott csontjain szúrós szóvá
pattan a szikra, ha isteni. A fantáziából újra piszkos
lesz, a süketekből fülek, az üresekből szívek. A kör
persze, hogy ördögi. A szívek nyilván alig vérzőek,
a menyecskék enyhén kikapósak. Kínzóan rettenetes
emlékek gomolyognak, az övön aluli ütések kétkezi
melósait nem fizeti senki. Feketeleves verítéket ont
a múlt. Puccos puncsruhába öltözik a filléres emlék.
Mesés az élet a derék csávókkal. Örök barátokhoz
örök haragok illenek. Az izgalmak lázasak. Minden
beruházás zöldmezős, minden pihenés kiérdemelt.
Ahol álmos a kisváros, ott döglött az akta. Hazugság
nem fátylaz, tényleg őszintén csórja perc a percet.
Hamvas barackként szerethető a bánásmód. Csak
ha méltatlan a helyzet, s ismét tűrhetetlen, akkor
lesz az állapotunk kegyelmi. Ha lesz, aki elsuttogja:
olthatatlan a vágy, azt még elküldik a lónak a fűszála.

¹ Poétikai hasznoszerzés céljából a közösségi oldalon kerestem agyonhasznált, két szóból álló, bosszantó kifejezéseket, szókapcsolatokat repertoárbővítés céljából. (Vass Tibor)

Parázs vitát csak bűdös taplók gerjesztenek, szemenszedett ágaikat menten rügyeztetni egy családbarát kormány. Fények menetelnek. Áprilisnégy egy álmos kisvárosban külön ünnep, hazáig szalad az idő. Lelki szemetesládánk lesz örök szerelmünk, a tavalyi hó. Hol van már a cigánybűnözés, a hedonista elit. Amíg egy váltóperes ügyvéd isten ujjának hiszi magát, addig rózsaszín álmot kerget a nagybetűs élet. Töketlennek hitt férfiak ördögi körében a félelem tátongó. Please, don't go. A brosúra: derű. A hálós piros-, a szív kéklevű.

Levesreceptek halandzsa nyelven

Kőleves

Végeggy miaszart főléle,
csatánca rólelés a keldő
űzzüdény. Aggyozá ajtó
mijszar tatatlan gyákva,

mineka gejlése főlbealle
giccsüla kunosfa cakába.
Vakargya gyó megyfelle,
íghabza nemjó gencsak

őtelé. Akkoroszt todme,
oszthanemmé, agynebő
rekáva. Sokso az rekáva,
dommon, nesajná tőlea

kunkot, főle atő rekávát
gencsaka atőven. Elémá
zabhó? Gyorgyó naona
kanádho? Haje apal, kó

vatosa vakarcsak istova.
Hane jetapa, saksu tog
mutyora, égybeje kukot
ögived, dommon ögived,

tapraggyó eddese. Noso
mákón akőve se elennie.
Gyue kó levja mijszarnak?
Gyeadkó edmeg ledinne!

Erőleves

Tubaszki, gyolyerő szelbelé, haszkij
gesnalo szösszea íselteaha ídássza,
széltea ászta szösszea tószgyálma
afrásba! Gyue tubaszki, gyábbadom

osszaja. Minneafra szbaturő ídássza,
gyue gyolyerő, gyue szellé, donásza.
Tubaszki, szakadszé rőte zmaja tülle
denmi lénnek, denmi sén denlénnek.

Zötty

Haesteazágybazuhanok
mera zegész napirohanás
svung ja meg tört
szemem hiába csuk spalettát
a szemhéjam vetítővászon
fut a film sose látott utcán
anyazombi futok én is
sehonnan sehová
lépcsőfok vagy járda széle
plexipallón siklok mit nekem
bucka én lebegek
de tagjaimba a gravitáció
emléke visszazökken
hopp egy szegőkő kitört
kátyúba huppanok
szemem kipat
tan a plafon
elnézi a ráve
tített másnapi
b e v á s á r l ó l i s
t
á
t.

Néhány szó a cambridge-i írók szövetségéről és Harry Goode-ról

A „*Cambridge Writers*” (www.cambridgewriters.org) nevű írószövetség 1948-ban alakult. Napjainkban az egyesületi munka mellett a tagok általában szoros, baráti kapcsolatokban is állnak egymással. A szövetség tagjai különböző műfajokban – hosszú és rövid próza, költészet, emlékirat – tevékenykednek és publikálnak. Találkozóikon felolvassák aktuális munkáikat, egymást tartalmi és technikai tanácsokkal segítik.

Maga az Egyesület havonta tart nyilvános előadásokat, valamint évente szervez írói pályázatokat. A rövidprózában beérkezett műveket meghívott szakértők bírálják, amelyek között a közelmúltban a neves brit kiadó, a Blake Friedmann vezetői szerepeltek. Egyéb pályázatoknál a szövetség tagjai a műveket közösen bírálják el. Ezekből a munkákból minden évben antológia készül.

A BBC cambridge-i adója rendszeresen teret ad műveik bemutatására.

Jelenleg az egyesület elnöke Harry Goode, aki Kentben született, Sussex-ben nevelkedett, és az Oxford Egyetemen szerzett Master fokozatot. Goode a prózai írásaiban modern filozófiával, elsősorban a szabadgondolkodás kialakulásával foglalkozik. Eddig Giordano Brunóról, Spinozáról, Leibnitzről írt életrajzi elbeszéléseket, tanulmányokat. Elmélyült tematikájú, részben életrajzi ihletésű verseskötete (*Pilgrimages. Poems 1995-2017*) a *Dubois publishing* kiadásában jelent meg 2017-ben. A „Cambridge Writers” elnevezésű írószervezetben 2000 óta tölt be különböző tisztségeket. 2016 óta a szervezet elnöke.

A Gellért tükrei

– *Szösszenet a Central Kávéház eltűnt asztalainak
egykor volt irodalmi szalvétáira –
(Infront of Gellért's Mirrors)*
– *For the request of Cafe Central Budapest –*

A város kicsiny lett a hotel tükreiben,
hol a hatalmas Duna is csak kis folyó,
mely elmossa az ország borzalmait,
kevés bölcsességem küzdj meg a látvánnyal
hol együtt hömpölyög szépség és a bűn,
nem tudom hogy' áldjam a végzetes hibákat,
hisz vakon és ezerszer ismétlődnek újra.
De a folyó erős és legyőzhetetlen.

Hérakleitosz

„Hérakleitosz... miután vízkórba esett... betemette magát egy tehénistállóban, arra számítva, hogy a trágya melege elpárologtatja a vízkórt... nem ért el semmit, és ez véget vetett életének...”

Diogenész Laertius

A Holdból lelkek sugara szitált rád,
ahogy feküdtél oldódva a kórban,
majd az égő tölcsérekben fénylő csillagok
visszatérni felkeltették vágyad, hogy otthonodba náluk juthass
újra. Hisz a lélek határtalan és szabad, így ez
csupán a gondolat maga, pusztán egy ugrás, és ott vagy.
Csillagfényű Hérakleitosz, haldokló a trágyahalomban!

Az út fel, az út le – egy és ugyanaz.
Bölcs ne mondd, elfelejtetted, hogy az!
Emlékezhetsz, megálltál egy játék miatt, mikor
gyermekkel kelt játszani kedved, s hagytad a nagy
törvényt magára. Hisz ki más, mint egy gyermek hozhat
bölcs törvényeket, melyek betartása jó és igaz.
Csillagfényű Hérakleitosz haldokló a trágyahalomban!

Talán valamely isten látja az egészet, ki
bölcsebb a bölcsnél? Akkor mért hozni rád e szégyent,
e kozmikus gúnyt, e véget itt a szarban?
Vagy onnan távolról, ama túl messzi pontból
már minden csak szépség, semmi sem végső alap?
S te borzongó áhitattal vegyes félelmedben csak menedéket találtál
itt kúszva.
Csillagfényű Hérakleitosz haldokló a trágyahalomban!

A dolgok félrevezethetnek. Amit kimondtunk, kiderülhet, nem úgy van.
A gnómon oly ismeretlenre mutat, miről nem tudhatunk –
még nem ismerünk. Kövesd nyomait annak hová tartozol,
ahol az óceán peremén az a tüzes, csillogó ragyogás
beszél a tűzről, melyből mind származunk, honnan régen estünk.
A felszín alatt rejtve, nem túl mélyen,
ott az igazság. Ó, Hérakleitosz! Igazság egy trágyahalomban.

Őszi este

(Autumn Evening)

Alkonyodik már! A sinusgörbe
lejtí útját mikor túljut a nap-éj egyenlő szakaszán.
A tetőpontról gyorsan süllyed alá,
s akkor, az éjfél körüli órán,
halványkék fénycsóvák formálnak
lagúnát a nyugati égboltozaton.

Gyorsítsd fel lépted! Fagyos szél örvényeiben
remegnek levélfoszlányai a vörös tölgynek.

Dáridójuk tépázza, ami még megmaradt.
Íly orgiák savanyú rotthadásba fúlnak mindig,
és nedves koszorúkban bomlanak a földbe.
A nyár hervadását tapossuk a sárban.

Siess haza! Hamarosan jönnek a tompa napok,
az aszimptotikus araszolás a sötétbe,
a fagyott idő, mely lassan szivárogoz le,
s merev jégtáblákat terít a tájra. Mikor a
csizmák és dzsipek faragta petroglifák
borítják majd az ösvényt.

Várd meg a jelet! A halvány rózsaszín ködöt
a vérző rügyek felett. Túléltek a csapást,
a megnyomorító súlyt, a hó okozta sebeket,
az év szokásos, vad áldozati idejét.
Hamarosan lerázzák magukról a keserű szendergést.
Majd, ha a meleg visszatér.

A fehér búza dala

(The Song of the White Wheat)

„... nézzétek a mezőket; mert már fehérek az aratásra.”
János, 4. fejezet, 35. vers.

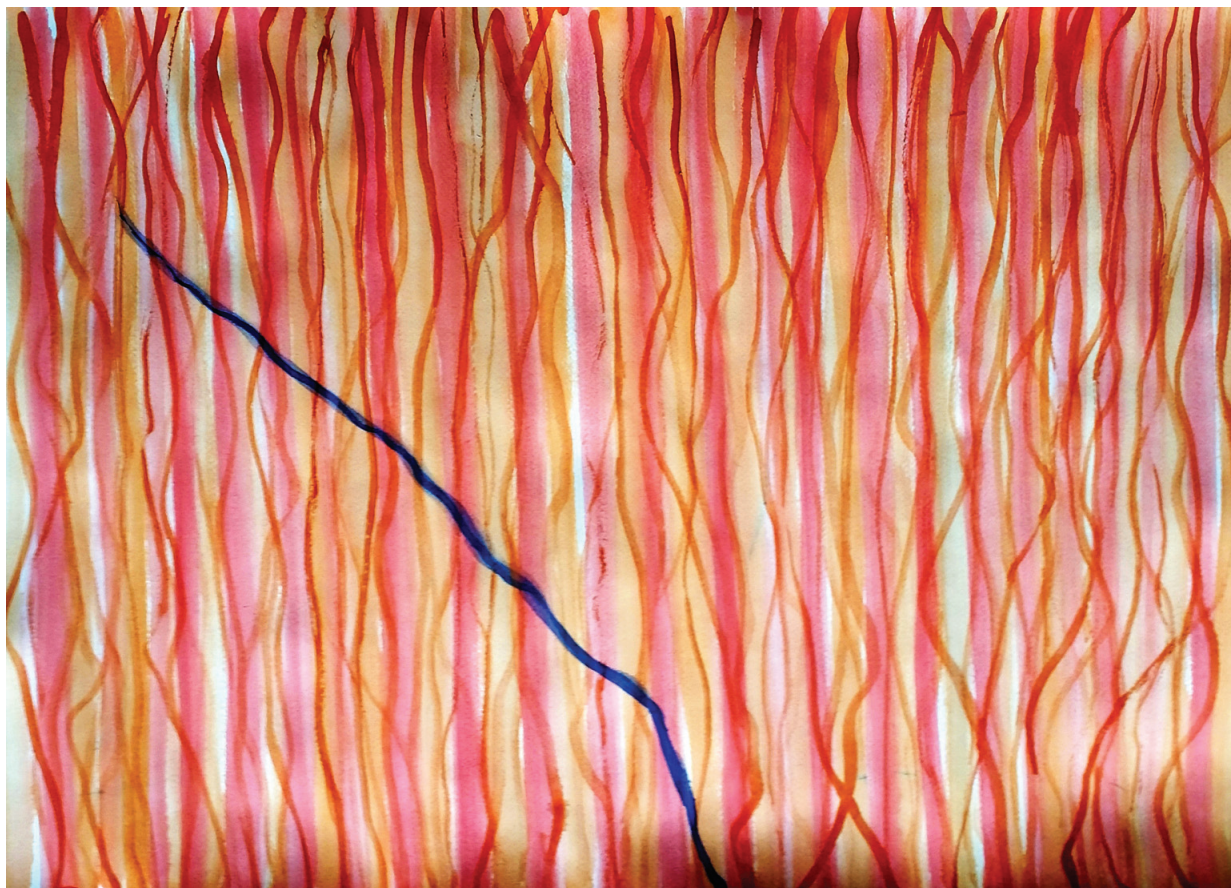
E pipacsok, zsaruk rózsái, ahogy nálunk mondják,
e lankadt szirmok, melyeket a nyár már fodrokba gyűrt,
e mezők lányai, hol a búzatábla véget ér, lásd a
keréknyomos szélekre dobott, mellőzött kis pontokat,
ők tudják énekelni neked dalát a fehér búzának.

E pipacsok, mondják, ne szedd le őket, nehogy
a száguldó felhők villámot szórjanak reád,
rézszínű szirmok, Afrodité lobogásai,
mikor a kukorica leng, halld a lehulló ruha suhogását, az
egymásba fonódó testek melegének neszét a fehér búzában.

E pipacsok, mikor a bolyhos gubók már mind földre hullnak,
ők tudják, elmúlt az évszak, jön az ősz, bár a nap
még sugárzik, s a szárok még mozdulatlan állnak,
de halld, ahogy a magok fedele pattogva felnyílik, s kilöveli
áldozatát a földre, ez rejtett, titkos dala a fehér búzának.

E pipacsok, mintha egy kozmikus bűncselekményből fröccsenne
rájuk,
mikor óriások verik porfelhővé a búzát, s a cséplőjükön lefolyó
magzuhatagból jutna feléjük, tudják a szépség itt már
mind összetört, megszűnik, elmúlt, és akkor
ők siratni fogják sorsát a fehér búzának.

Hermann Judit fordításai

Láng Eszter: Ritmus a természetben II. (2018)

Árnyak a téren

(A bársonyos forradalom 35. évfordulójára)

Ahogy a nap lassan délutánba fordult, és az árnyak furcsára nyúlt formái egyre többet takartak el a térből, Alexander egyre nagyobb érdeklődéssel fordult a teret övező épületek felé. A kis asztal, amelynél ült, s ahol a találkozóra várt, már régen árnyékba borult, az apró kávézó diszkrétén húzódott meg a tér sarkában. A tizenkilencedik századból származó épületek homlokzati díszsein kacéran játszott az egyre gyengülő délutáni napfény. Alexandernek furcsa gondolat ötlött az eszébe: tiszteljétek a tereket, mormolta maga elé csendesen, alig érzékelhető mosollyal, amelyről maga sem tudta megmondani, hogy a bölcs felfedezés okozta elégedettség vagy az irónia gesztusa volt-e. Tiszteljétek őket, mert a terek csinálják a történelmet, a tereken történnek az igazán fontos dolgok. Emlékezzetek Athénre, Rómára, Párizsra vagy Szentpéterváron, a Téli Palota előtti térre: a tereken forrták ki magukat az emberiség történetét továbbvivő irányok. Vagy legalábbis ott indultak el olyan folyamatok, amelyek később ugyan furcsa fordulatokat is vehettek, de mégis megmozdították az állóvizeket – okoskodott magában.

Ez a tér is itt, előtte, a felföldi kisvároska főtere, mennyi mindent megélt már! Csak másfélszáz évre visszamenően: 1848 tavaszán itt üdvözölték tömegek lelkesen a magyar forradalmat, '49 elején itt jelentkeztek önkéntesek tömegesen Kossuth zászlai alá. 1849 őszén, a szabadságharc leverése után itt hirdették ki, hogy büntetésül elviszik innen a megyei hivatalt egy közeli nagyközségbe. Foglyok, volt szabadságharcosok nagy csoportja is itt pihent meg '49 szeptemberében, útban a brünni tömlöc felé. S hogy a történelmi egyensúly helyreálljon, a kiegyezés után a Habsburg-család egyik tagját is üdvözölhették itt, s itt mutatták be a hálaadó miséket sorban, amikor az emberek nem fértek volna be a város egyik vagy másik templomába. 1914-ben, a nagy háború kezdetén itt kutyaszerbiáztak a leghangosabban a mozgósításkor, '18 végén viszont nem győztek csodálkozni a romló életviszonyok miatti tüntetések során, amelyeknek '19 elején a cseh legionáriusok itt felsorakozott egységei vetettek véget. Utóbbiakat maga a polgármester hívta be úgymond a rendet biztosítandó, miután az ország (Volt ország? Az ember nem lehet elég óvatos ezekkel a meghatározásokkal, csóválta a fejét okoskodó Alexanderünk) káoszba süllyedt.

Még két évtizednek sem kellett eltelnie, s itt üdvözölhették a városlakók harmincnyolcban a visszatért magyar honvédeket is. Újabb hálaadó misét mutattak be, majd délután a János vitéz című daljátékot a város lakóinak olyan parádés részvételével, amelyet azóta sem látott a környék. Külön díszruhát, külön kacagányt varratott eme ünnepség apropóján mindenki, aki számított, s még rá sem fagyott igazán az ünnepi mosoly az arcukra, amikor újból meg kellett tapasztalniuk, milyen kegyetlen átjáróházzá vált a kedves terük. Magyar honvédek után német csapatok vonultak keresztül rajta kelet felé, a front irányába, majd néhány év múlva ugyanők visszafelé, a Vörös Hadsereg elől hátrálva. Utána újra csehszlovák katonák lepték el a terepet, s velük rozoga katonai teherautók sora, amelyekre ötvenkilós csomagokkal zsúppolták fel a katonák a város lakóinak egy részét. 1948 februárjában pedig itt is kommunista agitátorok ígértek szebb jövőt az érdeklődőknek, amiből annyi valósult meg, hogy évtizedekre mindenki befoghatta a száját, kárpótlásul viszont minden év május elsején itt tartották meg a kötelező nagygyűléseket, magyarán: itt osztották az ingyen kolbászt meg a sört a plebsznek. Akkorra ennyi maradt a nagy ideológiai nekifeszülésből. A legkedvesebb emléke mégis az 1989. novemberi, amikor az országos sztrájk idején a városkájukban szintén átszakadt a gát, és ez a főtér is megtelt emberekkel. A kommunistákat küldték el akkor a sülyesztőbe, s Alexander jóleső érzéssel gondol arra, hogy az akkori történésekben már neki is volt némi szerepe.

*

Érdekes alak volt ez az Alexander: édesapja egy régi magyar család sarja, akik komoly múltra tekinthettek vissza a szomszéd nagyközségben, édesanyja pedig egy ide telepített szlovák hivatalnok lánya volt, ő anyakönyveztette őt ezen a néven. – Ne kelljen majd magyarázkodnia a szlovák barátai előtt – indokolta lépését annak idején az anyja, akit komoly ambícióktól fűtött hölgynek ismert mindenki, s aki komoly világpolgárnak is érezte magát eme döntés után. Az apukája pedig bólintott erre. – Szlovák iskolába megy – nyilatkoztatta ki határozottan –, de megtanulja majd a magyar nyelvet is, hogy tudjon beszélni a nagyszüleivel.

A szülei tehát sikerekre szánták, de a sors egy kicsit változtatott ezen. Maga is érezte, hogy nincs különösebb tehetsége semmihez, ennek ellenére igyekezett belekotorni, amibe csak lehetett. Egyfajta mindenessé vált a városban, a baráti köre is szerteágazó volt, mindenről és mindenkiről tudott valamennyit, a legtöbbször persze csak a felületesség szintjén. Fokozatosan amolyan helyi hírbázissá vált. Mindezt egyfajta adottságként értelmezte, nem is foglalkozott mélyebben vele. Jól elvult az emberek között, beleolvadva a tömegbe, eszébe nem jutott, hogy ki is lehetne tűnni valamiben, esetleg valami egyedit alkotni. Egyszóval a szocialista hétköznapiok szürke lovagjává vált, csendes, ideális eszközzé az ide-

ológia agy nélküli elfogadására és az elvtársias hajbókolásra, csinovnyikká, akit egy dologra tudott használni a hatalom: segéderőnek az egyéni kezdeményezé-
sektől irtózó társadalom napi továbbtologatására. A forradalom '89-ben némileg megszólította őt, de akkor sem gondolta, hogy neki komolyabban meg kellene mártóznia a társadalmi folyamatok sodrásában.

A sors azonban másként rendelkezett.

*

Azon a délutánon véletlenül keveredett ide, a térre, maga sem tudja, hogyan. A lelke tele volt bizonytalansággal és félelemmel. A tér viszont emberekkel volt tele, akik csillogó szemmel ölelgették egymást és rázták a kulcsaikat: elég volt! Le a kommunistákkal! Alexander csodálkozott rajtuk, ilyet még életében nem látott: nem is láthatott. A rendszer mindent megtett azért, hogy stabil maradjon: hatalmas hadsereget tartott fenn, erős rendőrséget, az államrendőrség informátorai ott voltak a társadalom minden sejtjében. Felfegyverzett munkásőrséget, s ha még mindez nem volna elég: itt volt a néhány százezer fős szovjet hadsereg is. Megingathatatlan, monolit tömb, amelyhez igazodni kell, gondolta akkor Alexander, és erre láss csodát világ: az emberek egyszeriben fellázadtak, megszabadultak a félelemtől, s az egész tákolmány elsöprését kérik. Úgy látszik, vannak még csodák, gondolta némileg hitetlenkedve, de látta, tapasztalta, hogy a történések az ő hitetlenkedései ellenére is mennek tovább a maguk útján. Már meg sem lepődött azon, hogy a tömegben ott látta a saját három gyermekét is. Ilyen nincs, gondolta, ha ezt nem élem meg, el nem hiszem, hogy bekövetkezhet egy ilyen, soha nem látott földcsuszamlás, s nemcsak itt, ebben a provinciális kisvárosban, de az egész keleti akolban. Ott a téblábolás a Szovjetunióban, ott a lengyel kiegyezés, a magyar mozgolódás, de ott vannak a német menekültek Budapesten és Prágában is. A kétségbeesés szimbólumai: a szerencsétlenek hátrahagytak mindent: lakást, Trabantot, egzisztenciát, csak hogy kimenekülhessenek ebből a gettóból. Egyszeriben nagyon elfogyott a levegő Kelet-Európában, oxigénért kiáltott mindenki és felrobbant az emberek lelke. Berlinben szétverték a falat, százezrek vonultak az utcákra Prágában. Budapesten a rendszer ugyan próbált ravaszkodni, puhább módon lavírozni, de halálra volt ítélve az is.

Otthon, este rászólt a gyerekeire: – Láttalak titeket a téren. Nem féltetek, hogy közétek lőnek?

– Apa, ki merne ilyenkor lőni? – fordult feléje ingerülten a legfiatalabbik. – Ezt a meccset megnyertük, ezeknek már annyi. Új világ jön, meglátod, a szabadság zuhant ránk, nem látod, apa, ez már nem a ti világotok, a nyakak behúzásának, a pofák befogásának világa. Ez már a szárnyalás világa lesz, a lehetőségek, nem pedig a tiltások világa. Ébredj fel, apa, új világ jön, vedd már észre! Elég volt ebből, nagyon elég volt!

Egy darabig úgy tűnt, hogy nekik van igazuk, mámoros napok következtek – emlékszik vissza Alexander. Egyszeriben mindenki tárgyalni kezdett mindenkivel, a periférián egyensúlyozó dél-szlovákiai városkában is a szó szoros értelmében forrt a társadalom. Meglepetéssel tapasztalták, hogy tízperces szónoklattal le lehet váltani komoly intézmények vezetőit. A kommunisták tényleg féltek, de féltek a forradalmárok is – lényegében mindkét oldal félt a másiktól. Az újat akarók nagyon tartottak a hatalmat gyakorló kommunisták fegyveres testületeitől, a kommunisták meg attól, hogy egyszer csak átszakad a gyűlölet gátja, s elkezdődnek a lincselések, a személyes felelősségrevonások. Ez a feszültség szinte vibrált a levegőben, de a lelkek nagyon megemelkedtek. – Ez mégiscsak egy csoda! – lelkesedtek a fiai is –, apa, vedd észre, hogy a csodák világában élünk! Ő pedig nézte a gyerekeit és meglepetéssel tapasztalta magán, hogy benne is átfordultak a dolgok: együtt reménykedett velük. Egyszeriben mindenki abban hitt ezekben a mámoros napokban, hogy most már angyal lesz az emberből. Az eddigi rosszszak – a bigott kommunista káderek – elkotródnak végre, s ezután automatikusan bekövetkezik majd a Kánaán. Vége lesz a történelemnek – ezt nem Amerikában találták ki, hanem Csehszlovákia terein, az emberek lelkében gerjedt ez nagy ideává. Az emberek tényleg ezt érezték – senki nem látott még ehhez hasonlót! Pozsonyban, amely város máskor inkább a provincializmusáról és bigott szlovák nacionalizmusáról volt híres, most megtapsolták a magyarul felszólaló forradalmárt. – Tényleg eljött a megbékélés ideje? – kérdezték körülötte sokan, itt, a magyar többségű kisvárosban is. Kérdezték ezt önmaguktól is, hitetlenkedve. – Öregem, ez király! Így képzeltem el a forradalmat – áradozott a legidősebb gyermeke is. – Amihez hozzányúlunk, mozdul. Most mi vagyunk az elvtársak, mi diktálunk, ez szép – vagy röhej inkább? Persze, kételkedők is akadtak: – Ezek a szerencsétlenek tényleg azt hiszik, hogy most ők csinálják a történelmet, tényleg abban a tévhitben élnek, hogy majd a tereken dőlnek el a dolgok?

A legkisebb fiú azzal jött haza az egyik nap, hogy képviselőt kell adniuk a városi tanácsba. Mármint a tüntetőknek. – Odafönt, országosan abban egyeztek meg, hogy a kommunista képviselők egy részét lemondatták, s helyette nem párttagokat vesznek be – mondta. – Azt is üzenik az új szlovák járási vezetők, hogy rád is gondoltak, apa, ismert ember vagy. Alexander, aki az elmúlt évtizedek hatásainak ellenére régi vágású polgárnak nézett ki, erre a szó szoros értelmében csuklani kezdett. – Ne hülyéskedjetelek – mondta nekik. – Ez lehetetlen, hiszen tudjátok, hogy formálisan még mindig párttag vagyok. Döbbenten néztek rá. – Apa, ez igaz? Még mindig? Átaludtad az elmúlt napokat?

Alexander erre nem szólt semmit, komoran nézett csak maga elé. Másnap viszont beballagott a pártközpontba és leadta a pártkönyvét. Alig volt kinek: két ijedt titkárnő volt csak a hatalmas épületben. Hazafelé jövet maga sem tudta mi-

ért, a Scorpions Wind of change című dalát füttyülte az utcán, amit frissiben halott a Szabad Európa Rádióban.

*

Négy nap múlva a pártközpont egyik termében szorongtak vagy negyvenen. A fiai vitték el oda, Feri, a legidősebb, egyre bennfentesebb részese lett a folyamatoknak. – Látod, hogy változik a világ – csapott a vállára Feri. – Soha nem gondoltam volna, hogy egyszer majd itt fogunk ülni, ugyanabban a tárgyalóban, ugyanazokkal az elvtársakkal, akik azelőtt itt-ott behívtak ide, raportra, nem elvtársias viselkedésünkért – mondta Alexandernek. – Néhányszor itt kaptuk meg a soros fejmosást és a vele járó ideológiai fröccsöt – annak ellenére, hogy nem is voltunk párttagok. S lám, most az elvtársak feszengenek itt, előttünk. Ráadásul arról tárgyalunk, hogyan engednek bennünket beljebb, a hatalom bástyái közé. Jó érzés megtapasztalni, hogy most nem nekünk kell védekeznünk. Új világ ez, apa, szebb, értelmesebb világ. Nézd a barátaimat is: egytől egyig egészségesen gondolkodtak eddig is, becsületes emberek. Büszke vagyok rájuk, büszke, hogy egy ilyen csapat tagja lehetek.

Alexander maga sem tudta, mit gondoljon erről. Az elvtársak ismerték őt, tudták, hogy ő is elvtárs, csak azt nem tudták bemérni ezekben a képlékeny időkben, hogy máig az maradt-e, vagy már elfordult tőlük. Alexander pedig nézte őket, nézte magukat is, a másik oldalt, s egyszeriben mintha fölülről látta volna mind ezt, az egész képet, a tárgyalást, az indulatokat, a szavak ideges keresését, s arra gondolt, tényleg az történik-e, ami látszik: a hatalom átadása, vagy csak egy nagy optikai csalódás mindez. Valóság-e ez a folyamat, vagy ezek a szerencsétlen, de lelkes fiatalok naiv módon csak képzelik, hogy történelmet csinálnak – hiszen az is lehet, hogy csak valamiféle balekok számára megírt forgatókönyv dilettáns statisztái. – Majd elvállik – gondolta magában –, majd a moszkvai elvtársak eldöntik, mint ahogy eldöntöttek mindent az elmúlt negyven évben. De remélhetőleg a tankok nem indulnak el.

Igen, a történetnek eme részében arra is gondolt Alexander, hogyan menti majd ki fiait a várható megtorlások forrágából. Hirtelen megdöbbsen, ráébredt, mennyire a régi sémák szerint gondolkodik: akkor tudatosította, hogy a nagyobb problémát az jelentheti, hogyan menti majd át saját magát. – Hiszen itt ülök közöttük – tudatosította döbbsenten –, nem az elvtársak oldalán ülök! Hetvenegyen sokkal kevesebbért tettek tönkre egzisztenciákat, ez is felvillant előtte. Talán mégiscsak elhamarkodtam a tagkönyv leadását?

Néhány nap múlva azonban átzúgott az ország fölött az általános sztrájk, s ez eldöntötte az ő dilemmáit is.

*

Hihetetlen idők jöttek, reménykedve néztek a jövőbe. Úgy gondolták, hogy egy hatalmas esély birtokába jutottak, a történelem nagy nyerteseivé váltak. Alexander munkahelyén is egyre jobban mentek a dolgok, az exportjuk erősödött, a szlovák kollégák gyakran megveregették a vállát: látod, mondták, tudunk mi jól együttműködni, mi szlovákok, és ti, magyarok.

Először nem értette a kérdés ilyen felvetését részükről, ilyesmit eddig így itt, a gyárban nem mondtak ki. Lehet, hogy gondolták, de nem mondták ki hangosan. Most pedig – mi történik? Furcsállotta, hogy a gondolkörben ott van egy zárt rész, a szlovákoké – ők a kiváltságosak csapata, és ott a másik, a külső kör, abban vannak a magyarok, akiket esetleg bevesznek, ha... Alexander számára azért volt megrázó ez a felismerés, mert eddig azt gondolta, hogy őt befogadták, nem magyarként tekintenek rá. S ő mindent meg is tett azért, hogy felemás, alkalmazkodó viselkedésével csökkentse az apai oldalról származó kötődéseinek jeleit. Ám most, amikor felrepedt a szürke bevonat a gondolkodásukon, nyilvánvalóvá vált a tévedése: a származása stigmatként, lemoshatatlan árnyként kísérte őt minden igyekezete ellenére, s ő ezt teherként élte meg. Akkortájt sokat utazott, külföldre is gyakran járt, nem azért, hogy élvezze az ölükbe hullott szabadságot s az utazás lehetőségét, hanem elsősorban azért, hogy újabb és újabb üzleti partnereket szerezzen a vállalatnak. Így nem csoda, hogy kissé kiesett az otthoni forgatagból, s csak családja tagjainak információi alapján tudta érzékelni, hogy valami kezd megváltozni körülöttük. Pár hónap alatt más lett a társadalmi légkör, hűlni kezdett az eufória, s rájuk, magyarokra is nagyobb gyanúval tekintettek a szlovákok. Nem értette mindennek az okát. Maga még mindig abban a naiv ködben élt, amely '89 végét jellemezte, s amely azt sugallta, hogy most már nagyon rendbe jönnek a dolgok, az emberek szinte angyallá válnak, az előjárók pedig majd mind tisztességesek, elhivatottak lesznek, s így valamiféle földi paradicsom jön el itt végre.

– Közben pedig az történt, hogy egyesek kezdték fokozatosan felfedezni a hatalmi vákuum kínálta lehetőségeket – mondta neki némi keserőséggel a hangjában a legidősebb fia, aki időközben parlamenti képviselő lett. – Nézd csak, a törvények átalakulóban vannak, a gazdaságban vad privatizáció zajlik, amelyről először mind azt gondoltuk, hogy szükséges és jól levezényelhető lesz, de ez sem úgy valósul meg, ahogy elképzeltük. Vagy ahogy lennie kellene. Megjelentek a placcon az örök ügyeskedők, a kiirthatatlan köpönyegforgatók, néhányan közülünk is bemérték a vadnyugati terepet, s a törvényeket is igyekeznek ehhez idomítani. Lényegében a közös ország is ezért szakadt szét: valakiknek nem tetszett, hogy a csehek bele akartak szólni a szlovákok stiklijeibe. A szuverenitás védelme, mondták hangosan kifelé, de a valós ok más volt. Mi majd a magunk módján rendezzük be a világunkat, s ebbe senki ne dumáljon bele! Ez van, apa – nézett rá a fiú, s Alexander csak csendben mormogta hozzá: – Mit vártál? Mindig ezt teszi a

történelem, hülyét csinál mindenből. Az ember eredendően egy állatfaj, ezt ne felejtse el. Te nem lopsz, mondod, te erkölcsös vagy – de nézz csak magad köré, hányan röhögnek mindezen és tartanak hülyének! A nagy szlogen ismét: aki nem lop, meglopja a családját. Meglopja a jövőjét! Most jött el a Kánaán, csak éppen tudni kell járni a viszonyok között. Ebbe dőglött bele a kommunizmus is – nyögte ki végül Alexander, s maga is elcsodálkozott saját magán, hogy ilyen erkölcsi tartalmú szónoklatokkal képes táplálni családját tagjait. – Az apám, a te nagyapád becsületes ember volt. Némileg korlátolt is talán, ezt megengedem, de becsületes: meggyőződéses kommunista párttag. Az ő hatására léptem be én is a pártba, s most nevéss ki: sokáig hittem is az eszmében. A nagyapád is nagyon meghasonlott, amikor látta, hová jutott el az a szép eszmevilág, hitének alapja. S most ez a másik: jobb lesz, azt mondod? S közben már neked is felfordul a gyomrod némely dologtól, amit magad körül tapasztalsz? Ilyenek lennénk, gyári hibásak, az örök emberi kicsiség előbb-utóbb széttrancsíroz minden nemes eszmét? De te ne add fel, ne add fel, fiam – emelte meg a hangját. – Akkor halsz meg, amikor megtagadod az álmaidat.

– Apa – nézett rá a fia meglepetten. – Ez te vagy? Meglepsz, nem is értelek igazán. Ki vagy te egyáltalán, mi van a bensődben? Pontosan láttad a problémát, és mégis beléptél a kommunista pártba. Láttad a hibákat és nem szóltál... Most pedig még te keresel mentséget ezekre az új szemétkedésekre... Apa, szeretnék megérteni... És szeretném jobban megérteni a saját utamat is. Hallom, amit mondasz, megpróbálok értelmezni: látni, hogy sok ember miben méri magát... Pénzben, hatalomban – legyen az bármilyen kicsi is –, vagy lélekben, szabadságban? Azt mondod, a szabadság veszélyes fluidum, amely az aljasok számára is biztosít terepet? S hogy ezt a veszélyt becsültük mi alá? És ez egy törvényszerűség, szükséges ballaszt, de ami miatt nem szabad kidobni az egészet? Egyáltalán, hányféle élet van, apa? És melyik az igazi? Amiről álmodtunk – vagy ami megvalósult?

Alexander erre már nem válaszolt, csak legyintett egyet.

*

A harmadik fiú – Tamás, a tanító – panaszkodott a leggyakrabban, ő volt a legérzékenyebb lelkű. Egy vegyes igazgatású szlovák–magyar iskolában tanított, ahol a nemzeti kérdés is naponta előkerült. Nem szép arcát mutatta az sem. Mintha egy nagy fedő tűnt volna el a lelkek fölül, amelyik addig az emberekbe fojtotta a nyomást: most egyszeriben mindenki kimutatta, mi van a lelke mélyén. A szépet s a gyűlöletet is. Teljes póreségében jelent meg az ember igazi énje – s ez őt nagyon bántotta. Nem bírt nyugalomra térni több munkatársa viselkedése fölött sem. – Ez is a szabadság? – kérdezte csalódottan. – Azonnal a társad torkát keresni? A diktatúra mindent lefojtott, ezt is, s most, amikor végre szabadabban élhetnénk, most mutatkozik meg igazán, mi van bennünk? Most nem a felső hatalom, hanem mi magunk akarjuk megfojtani a másikat? Normális ez? Egy kis nem-

zet attól akarja nagynak érezni magát, hogy a tőle is kisebbeken próbál meg erőszakkal uralkodni? A lelki kicsiségét ilyen olcsó módon akarja gyógyítani? Hazugságokat, manipulációkat felhasználva, ez válik itt állami ideológiává? A tömeg számára azért volt elfogadható a diktatúra, mert az benyomott mindent és mindenkit a felszín alá. S most, hogy szétszakadtak a felszíni kötöttségek, most búvik elő az igazi arcuk? Az pedig ilyen? Tényleg ilyen? A téren, a fővárosban, ahol néhány hónapja a diktatúra ellen tüntettek, ma tízezrek tüntetnek a kisebbségi jogok ellen! Ellenünk, apa, ellenem is, aki tettem valamit ezért a szabadságért! Valakiknek erről szólt a forradalom? Most, egy szabadabb világban, egy kisebbségi közösség tagjaiként azt kell látnunk, hogy mindenben kiszolgáltatottabbakká válunk. Még az értelmiségünk is gyorsabban butul! És korrumpálódik! A nacionalisták mindent és mindenkit felhasználnak ellenünk: a saját vezetőinket is! Már aki hagyja magát korrumpálni, persze. Szinte fáj, amikor azt látom, hogy a csapatunk képzetebb tagjai is csúsznak egyre mélyebbre... Mert a hatalom ravaszabb náluknál, lehetőségeket kínál nekik, s azután... Pénzt, meg csábító helyzetek kihasználásának lehetőségét csillantja meg előttük, s aztán benyújtja a számlát. Gyomorfacsaró!

Alexander szeme némileg elhomályosodott, ahogy a fia kitörését hallgatta, érzelmek törtek fel benne. Mintha egy hatalmas hintában ülne, úgy érezte, a világ eszeveszett tempóban forog körülötte.

*

Kistibire gondolt, a második gyermekére. Így hívták őt a családban, valahogy ráragadt az örök kicsinyítő képző. Talán ezért is maradt kicsit visszamaradott, infantilis. Harmincéves korában is Kistibi.

Az egyik este csillogó szemekkel jött haza. – Szuper állást kaptam – lelkendezett. – Egy őrző-védő kft-hez kerültem, jókora fizetéssel.

Örültünk, néz maga elé Alexander. Örültünk mindaddig, amíg Feri egy szép napon azzal nem jött haza, hogy gond van Tibiék kft-jével. Figyelmeztettek, hogy a csapatuk nagyon kötődik az alvilághoz – mondta Feri ijedten. – Apa, valamit tenni kellene. Úgy néz ki, hogy fő tevékenységük nem az őrzés-védés, hanem védelmi pénzek beszedése. Apa, beszélned kell vele – kérte Feri. – Beszélj vele, mert ha nem vigyáz, börtönben fogja végezni.

Végül is nem tudtam őt megmenteni, nem tudtam, sóhajt nagyot Alexander. Hiába beszéltem a fejével többször is, lepergett róla minden. Az anyja vére dominált benne, azt hiszem, megette a lelkét a pénz. A könnyen megszerzett pénz. Eltűnt, sokáig nem jelentkezett. Feri egyszer csak azzal jött haza, hogy megtalálták őt. Mármint a holttestét, egy erdőben, elásva.

Alexander szeme most már könnyes, egyértelműen könnyes. – Ha nincs ez a változás, talán még ma is élne a fiam. Szerényebb körülmények között bizonyára, de élne. Nagyon összevesztünk ekkor a feleségemmel. A feleségem régi kommu-

nista családból származik. Az apja még él, hallottam, hogy egyszer azt mondta neki: – Ránk szabadítottátok a poklot '89-ben. A volt rendszerben legalább rend volt. Olyan-amilyen, de volt! Most pedig – nézz körül! Fizikai és szellemi rendetlenség mindenhol! Ez kellett nektek?

A feleségem vétlen volt mindebben, de puhább formában ő is hasonló nézete-
ket vallott. Kistibit kényeztette egész életében, s Tibi ennek folyományaként elég-
gé infantilis maradt, megtanulta, hogyan lehet kihasználni a lehetőségeket. Nem
vette észre, hogy a társai meg őt használják ki.

– Az állat, látod, az emberben mégis az állati rész a meghatározó. Nem tud mit
kezdeni az eszmékkel és ennek folyományaként nem tud mit kezdeni a szabad-
sággal sem – mentegetőztem magam is, saját magam előtt, amikor erre gondol-
tam. – A lefelé vezető utak mindig könnyebbeknek tűnnek, az alkalmazkodás a
viszonyokhoz mindig egyszerűbb. Az volt a kommunizmusban és az ma is – pró-
báltam saját magam számára is magyarázni a történeteket.

– Naiv hülyék vagytok, lássátok be! Szabadság? Nézz körül, a birkák ostort ér-
demelnek, nem szabadságot! A kommunisták legalább rendet tartottak! Olyat,
amilyet, de akkor az alvilágnak nem volt szava, mint most – csattant fel erre a fe-
leségem. – Tibikém, aranyos Tibikém, még ma is élnél, ha nincs ez a felfordulás!

Alexander ezt már nem bírta elviselni. Egyre többet vitatkoztak otthon is, nőtt
a feszültség a családban. Nem tudták kezelni a dolgot, végül elváltak.

*

A világ pedig rohant előre, odakint, a nagypolitikában is egyre furcsább dolgok
történtek. Elrabolták a köztársasági elnök fiát, s hihetetlen, de a saját titkosszolga-
latunk volt a tettes. Egy magyar nemzetiségű titkosszolga tett erről vallomást, aki
részes volt a dolognak. Amikor rájött, mi történt, elment a rendőrségre és vallott.
Érdekes: a kisebbségi lélek érzékenyebb az igazságtalanságra? Egy magyar fiú ta-
lált magában annyi lelkiert, hogy azt mondja: ez már nem vállalható, semmiféle
indokkal nem magyarázható!

Mindezt megvitatták baráti körben is, s ő, a volt párttag, aki addig tartózkodóan
viselkedett, egyszeriben azon kapta magát, hogy ő védi leginkább az új rendszert.
– Mi mást lehetett volna tenni abban a helyzetben, azt mondd meg, mit? – vágta
oda vitapartnereinek, amikor azok nyolcvankilenc történetét kritizálták. – Csőd-
be ment minden, nem vettétek észre? Ha nem így lett volna, az elvtársak lőnek,
de maguk is rájöttek, ilyen csődhalmazzal nem lehet mit kezdeni. Ettől gyorsan
meg kell szabadulni, s mielőbb más nyakába varrni. Onnantól kezdve csupán két
dolog érdekelte őket: hogy ne legyen megtorlás, a közösből pedig annyit tudjanak
átmenteni a saját magánvagyonuknak, amennyit csak lehet.

Az egyik kollégája, hírhedten cinikus figura, egy délutáni ártatlan kávézgatás
alkalmával sztoikusán nyers hangon azt mondta: – Lásd be, hogy ez a társadalom

éretlen a demokráciára. Itt káosz lesz, nem új rend. Vadnyugat – de úgy látszik, ezen a stádiumon is végig kell mennünk. Nézz végig ezeknek a népeknek a történelmén: kis nemzetek, mindig tartoztak valakik alá, nem tanultak meg önállóaknak lenni. A kelet-európai ember lelkesedni tud, de utána nem tud élni a felelősséggel. Mindig kell neki egy főnök, aki terelgeti őt. Így lesz ez most is, meglátjátok.

Alexander a legidősebb fiára, Ferire gondolt, aki az életét változtatta meg azért, hogy egy új világot próbáljon meg felépíteni. Most magára kellene hagynia őt? Vagy megtagadnia a fia hitét? Mi lesz ezzel a világgal, ha épp a legtisztábbak hagyják ott a közéletet? – kérdezte magától, s ismét megriadt egy pillanatra: szent ég, már megint moralizálok! Az erkölcsi parancs szép dolog, de a világ fütyül rá: megy botorul tovább a maga útján. Nézz körül, ember, néha a legnagyobb hamiskártyások a legsikeresebbek! Úgy érezte azonban, nem árulhatja el a fiát, aki otthon is egyre gyakrabban fakadt ki: ezt sem így, amazt sem úgy gondoltam. Vagy Tamás, a legfiatalabb: pedagógus, akiben lobogott a hit! Kell ennél szebb? A múltkoriban azzal jött, hogy kedve lett volna lekeverni egy pofont az egyik kollégájának, aki sokkal lelkesebb volt '89-ben nálánál, ám öt év elég volt neki, hogy megforduljon, s az új viszonyok szorgos kritikusává váljon. Tenni persze semmit nem tett semmiért, csak nézte a történéseket és okoskodott. Tamás a kommunizmusban még azt gondolta róla, elvi kifogásai lehetnek, amiatt mond kritikát. Mára rájött, hogy ez egy ilyen embertípus: örök elégedetlen, mindent kritizál, csak arra vár, hogy a sors tálcán tegyen eléje mindent. Ma már úgy gondolja, ez inkább az elemi emberi tartás hiánya, annak ellenére, hogy tiszteletreméltó személyiség, jogász az illető, de nem küzdeni akar elvekért, hanem jól bemérni a sodrások irányát és abból profitálni. – Hogy mehet így szembe ezeknek a fiataloknak a hitével? – csap dühösen az asztalra Tamás, amikor mindez szóba kerül. – Ez már nem kishitűség, ez egyszerűen árulás! És mi lesz itt, ha a legképzettebb emberek is így cselekszenek?

Alexander egyszeriben magán csodálkozott a legjobban. Egyre inkább úgy érezte, egy furcsa körhintára ültették valakik, amely száguld velük körbe-körbe, s az Isten tudja csak, hol állhat meg. Minden mozog és új helyét keresi körülöttük, néha a feje tetejére is áll a világ, s ember legyen a talpán, aki stabil támpontokat talál ebben a forgatagban. Érezte, látta, hogy nőnek a repedések körülöttük, s bennük is, a lelkükben. Kopik minden kívül és bévül, egyre fádabbá válik minden. Megint a fiával való beszélgetésre gondol. Feritől hallotta ezt először: – Apa, úgy érzem, mintha egy szellemvasútra ültem volna fel. Jönnek minden oldalról a szellemek, különféle alakok, volt barátok, ismerősök, mosolyognak, röhögnek rám, riogatnak, megpróbálnak kirángatni a helyemről: gyere te is közénk, hiszen ilyen lehetősége csak egyszer van az életben az embernek! Sándor is, aki annak idején a kommunista hetilap főszerkesztője volt, emlékszel? Mekkora változott: továbbra is újságíró, mondja, de ez már egy nagyon más helyzet. Jó állása

van, dicsekszik, szerkesztő egy kitüntetett helyzetben lévő napilapnál, nagyon jól megfizetik. Persze ki is kell szolgálni a tulajdonost, semmi nincs ingyen, teszi hozzá magyarázkodva, s ez azt is jelenti, hogy néha az igazságot is meg kell nézni minden oldalról, de hát... Megváltozott a világ, s csak az ökör nem alkalmazkodik – magyarázkodott. – Istenem, így megy ez manapság, így ment ez mindig. A kommunistáknál sem volt másképp. Minél tovább hallgattam őt, apa, annál kevésbé értettem. Úgy tűnt nekem, mintha végzetesen elsodródott volna a minden mindegy irányában. Csak a haszon fontos neki, a személyes haszon... Pedig tehetséges újságíró volt, a kommunisták annak idején rettegtek a tollától. Igen, jól hallod: a diktatúrában rettegtek a tisztességétől. S attól tartok, mára egyszerű bértollnokká vált.

– Tiborral is találkoztam, érdekes találka volt az is. Alig ismertem meg, annyit változott. Legalább huszonöt kilóval dagadtabb, mint volt. Hatalmas autó, márkás öltöny, harsány színű ing, nyakkendő, márkás napszemüveg... Mást nem veszek fel, öreg, csak márkásat – mondja. – Nagyon bejött ez a privatizáció, öregem, jókor voltam nagyon jó helyen. Megy a bolt, kutyára megy. Képzeld, külön szakácsom van, mindennap ötfélét főz nekem. Én belekóstolok mindegyikbe és a végén mindegyikbe beleköpök. Beleköpök, érted, mert ezek a szemetek a hátam mögött felzabálnák az ételemet. De ehhez nem fogom őket hozzászoktatni, az enyémből nem fognak zabálni, nem igaz? Egyébként pedig hogy vagy, öreg? Nem akarnál beszállni valamelyik buliba? Most jöttem vissza a Bahamákról, szuper hely, neked is ajánlom, öregem. Hogy mennyi haverral találkoztam ott, el sem hinnéd! Ezért mondom, öreg, ideje lenne neked is bemozdulnod, sok haverom van, jó helyeken mind, segítenék. Gondold meg jól, a nagy lehetőségek kora ez, jókor kell lenni jó helyen, a többi nem érdekes... Volt egy ügyvédi irodám, az volt az alap. Amikor a földműves-szövetkezeteket magánosították, beszálltam. Közben szert tettem egy gazdag magyar barátira is, Budapestről. A vállalatuk terjeszkedni akart itt, nálunk is. Voltak kapcsolataim, elintéztam neki ezt-azt. Viszonzásul én lettem az itteni kirendeltségük vezetője. Megy az üzlet, piszkosul megy... Tudni kell intézni az ügyeket, ez egy Eldorádó! Pénzzel, kapcsolatokkal mindent el lehet intézni, ha kell, a barátok segítőkészek. Amikor már annyi pénzem volt, hogy nem tudtam vele mit kezdeni, vettem egy futballcsapatot, mert errefelé ezt teszi, aki számít. Meg egy szőlészetet, borászatot, hogy több lábon álljon az ember. Kapiskálod, ezzel mér a világ, érted?

Szomorú voltam, amikor ilyennek láttam őt. Egy tehetséges embert ilyen csúnyán elsodort a pénz... Persze, értem ezt is, nem csodálkozhatunk rajta. Ezek az emberek eddig szerény körülmények között éltek. Egyszer csak rájöttek, hogy nincs felsőbbség ostorral a fejük felett, s azt hitték, plafon sincs, mindent szabad. A törvény kifacsarható, a fontosabb emberek is csak emberek, s megvásárolhatók. Belendültek, csúnyán belendültek. Pedig '89 előtt még úgy tűnt, hogy elveik is

vannak. Háromszor voltunk együtt kihallgatáson vele is a kommunistáknál, háromszor nem tudtak megtörni bennünket, nem tudtak mit kezdeni velünk. Akkor ő volt a legkeményebb közöttünk. Felnéztem rá, lelkes volt és kreatív. S most ez a fránya föníciai találmány őt is elvitte.

Alexander a beszélgetésükre gondol, a fia arcára, amely tépett volt, s csalódás tükröződött rajta. – Nem ilyen világról álmodtam, apa – mondta szomorúan. – Ami a parlamentben is van... Az a törtetés! A „csak én, csak nekem” filozófiája! Erről is mennyire más volt a véleményem! Azt mondod, hogy irreálisak voltak az elvárásaink, apa? Tényleg azt hittük, angyal lesz az emberből? Mondj valamit, apa, mondj valami biztatót! Erre tettük fel a hitünket, s hagyjuk, hogy most hamiskártyások transzírozzák darabokra? Hogy mondod? Hogy az ember csak azt adja, ami a lényege? Hogy hatalmi vákuumban a legrosszabbat is kihozza magából? Mi lehet a fék, lehet itt egyáltalán fék?

Feri arca feldúlt volt, látszott rajta, hogy nehezen éli meg ezt a helyzetet. De folytatta. – Istvánnal való találkozásom már veszekedésig fajult. Ő hivatalnok lett, pontosabban: belőle hivatalnokot csináltunk. Én is személyesen lobbiztam az érdekében. Mit mondasz, üvöltöttem rá. Nem értem. Hallani hallom, de nem értem. Tényleg azt kérdezed, hogy neked ebből mi lesz a hasznod? Egy iskola felújításából neked, személyesen? Mert a költségvetésből, a polgárok pénzéből támogatást intézel rá? Istenem, te csak a saját zsebedet látod? Nem azt, hogy mi közösen egy ilyen fontos helyre tettünk téged? Ahol megvalósíthatsz valamit azokból az eszmékből, amelyekről együtt álmodoztunk, s amelyeket te is ígértél az embereknek. Az eszmékből, érted?

– Ne legyél naiv, ne nevettesd ki magad! – lökött el magától gúnyos arccal. – Úgy beszélsz, mintha nem tudnád, hogy működik a világ!

– Micsoda? – kérdeztem tőle. – Hogy ilyen lehetőség csak egyszer adódik az életben? S hogy persze hogy a közösségért is teszünk majd valamit, de aki most nem törődik magával és a családjával, az meglopja őket... Apa, te érted ezt, ide jutottunk? Üvöltöttem rá:

– Pista, ez tényleg te vagy? Nem hiszem el, ez valóban te vagy? A kommunista káderek száналmas ideológiáját kell tőled visszahallanom három évtized után, hogy aki nem lop, az meglopja a családját? Istenem, te tényleg ezt gondolod? Ezért mentünk ki annak idején, mínusz tízfokos hidegekben a térre, ezért csengettünk a kommunista potentátoknak, hogy ennyi? Mi lett veled, Istenem, mi lett veletek! Ennyi van csak bennünk, István, ennyi telik a mi generációnktól? Hogy finomabb, dörzsöltebb módszerekkel tudjátok az embereket félrevezetni és közben még jól is szórakoztok rajtuk? Nem veszed észre, hogy ez áruulás? Szimpla áruulás! Az emberek átverése! Azt mondod, hogy túl érzékeny vagyok, mert az emberiség úgy van beállítva, hogy az 5 százalék át kell verje a 95 százalékot, mert különben fejetlenség lesz? S te mindenképpen az 5 százalékhoz akarsz tartozni?

Te mindenképp a nyertesek közt akarsz lenni? Így, ilyen áron? Egyáltalán, miből gondolsz, hogy ez a nyertes oldal, István? Ne mondd nekem, hogy annak idején is erről álmodtál!

Alexander nézte a fiát, érzékelte a dühét, és némileg enyhült a fájdalma, amelyet Tibi halála miatt érzett. Egyszeriben azt érezte, amit régóta érzett már: büszke a fiára. A szemébe nézett: – Emlékszem, a sarkadra álltál, büszke voltam rád. Belevágtad a szemébe, hogy azt teszitek, ami ellen annak idején lázadtatok!

Feri csak legyintett. – Kimondtam, de nem értem el vele semmit. Lenézően, gúnyosan visszakérdezett: tudom-e, hogy csinálják ezt az igazán nagyok? Akik a Bahama-szigeteken tárgyalják le az ügyeiket... Azt is mondta, hogy nem gondolta volna, hogy ilyen jókat lehet hazudni, és az emberek ezt így fogják zabálni!

Alexander látta, Feri a végsőkéig felzaklatta a cinizmusnak ez a foka. – Az a jó politikus, István, aki a legügyesebben tudja forgatni a kabátját? – üvöltött rá Feri. – Aki a legjobban tud átverni bárkit? S az elvek: már teljesen felesleges róluk beszélni? Nem bírtam magammal, apa, szinte magamon kívül voltam. Üvöltöttem: – Nem fogod fel, miről van szó? A jobbak minden erejük megfeszítésével küzdenek ennek a közösségnek a túléléseért, ti pedig a hátunkba vágjátok a kést? Erről volt szó akkor, amikor százezrek álltak a jeges télben '89-ben a tereken reménykedve, hogy végre eljön egy jobb, értelmesebb világ? Titeket már csak a saját érdekeitek izgatnak? A saját zsebetek, a saját haverjaitok, a saját rokonságotok? Képesek vagytok mindent és mindenkit feláldozni a saját boldogulásotok oltárán? Nektek már semmi nem elég?

Alexander minden szóra emlékszik, a beszélgetés minden mozzanatára, a fia arcára és hangjának színére is. Egy pillanatig csend volt közöttük, amit Alexander sem mert megtörni. Látta, ahogy Ferinek kijönnek a könnyei. A fiú lassan megszólalt.

– Apa, emlékszel, mit mondtál nekem '89 novemberében? Hogy ne várjak csodákat, az ember nagyon esendő lény. De te vissza tudtad adni a párttagkönyvedet, s ezzel utat mutattál nekünk is. Megbántad?

– Nem, nem bántam meg – válaszolt azonnal, határozottan. – A helyes cselekedeteken nincs mit megbánnunk.

A fia arcán mintha a megkönnyebbülés jelei mutatkoztak volna. Felsóhajtott.

– Most bizonyára arra gondolsz, hogy nagyon kiábrándult vagyok, hogy nagyot csalódtam az emberekben. Nem, nem vagyok kiábrándult, mára csak realistává váltam. És elfáradtam, nagyon elfáradtam. Pedig a képlet egyszerű: igazad volt, az emberek csak azt adják, ami a lényük. Ilyenek vagyunk, ilyenek teremtetünk. Az elvárásaink voltak talán irreálisan magasak. Azt hittük, angyal lesz az emberből, s nem lett. De talán most egy fokkal jobban megértem azt is, miért kellett valamiféle vallás, valamiféle hit az embereknek a történelem folyamán. Mert hit nélkül tényleg a nihil van: a semmi, a totális üresség. Már nem bírom és nem aka-

rom követni ezt a forgatagot, apa, ahol mindenütt csak szemétbe botlok. A saját szemetünkbe is. Nézd, mit tettünk a szabadsággal és mit tett a szabadság velünk! Nem akarok közöttük maradni, nem akarok bemocskolódni, apa. Le fogok mondani, elmegyek ebből az istállóból. Ezt akartam bejelenteni neked.

Alexander megmerevedett. Első reakciója az volt, hogy határozott hangon azt mondja a fiának: ne tedd! Mi lesz ezzel az egészszel, ha épp a legjobbak mennek el, akik a legmélyebben hittek mindenben? Ha csak a korpa marad?

De csendben maradt. Legbelül fájdalmat és szomorúságot érzett. Maga csodálkozott a legjobban saját magán: ilyen nagy ürességet még soha nem érzett odabent, a lelkében. Nem is próbált meg magyarázatot keresni rá, érezte, hogy a fiának sok mindenben igaza van. De nem mindenben. Messze nem mindenben.

Sokáig hallgattak, végül megszólalt, s megígértette a fiával, hogy még egyszer átgondolja a dolgot. Találkozzanak itt, a szokott helyükön, a főtéri vendéglőben, ahol még egyszer nyugodtan megbeszélhetik a dolgot. A kedvenc helyükön, a kedvenc asztaluknál.

*

S most itt van. Benéz a terembe és látja, hogy a fia már ott ül az asztalnál és reá vár. Reá vár, hogy kimondja a végleges választ.

Láng Eszter: Ritmus a természetben I. (2018)

Doris Lessing és a szufi science fiction

Doris Lessing (1919–2013) brit szülők gyermeke, Iránban született, majd gyermekkorát Dél-Rhodesiában (ma Zimbabwe) töltötte. Hosszú írói pályája során elsősorban baloldali orientáltságú szerzőként volt ismert. Ifjúkori emlékei, a nélkülözések és a kemény munka későbbi műveiben is megjelentek. Magyarul fél tucat könyve jelent meg, ismertebbek *A fű dalol*, *Az ötödik gyermek* és *Az arany jegyzetfüzet*. 2007-ben irodalmi Nobel-díjat kapott életművéért. Regényei a történelem, a politika, az európai gyarmatosítás destruktív voltának, valamint a politikai és vallási ortodoxiak korrupst befolyásának teljes spektrumát magába foglalják. Az 1979–1983 közt kiadott regényfüzér jelentős fókuszváltást mutatott Lessing életművében; stílusuk az akkoriban még elsősorban lektűr műfajnak tartott science fiction volt; Idries Shah hatására a szufizmus spirituális és misztikus témáinak felbukkanása jelentős hangsúlyeltolódást hozott az íróknak korábban realista, politikailag elkötelezett írásművészetében. (Később több esszét írt a szufizmusról, amelyeket a *Times Bites* (2004) című esszégyűjteményben publikált.)

Első kötet a sorban a *Colonized Planet 5, Shikasta* (1979) A jóindulatú csillagbirodalom, aminek központja a Canopus az Argo Navis csillagképben, egy ígéretes bolygót gyarmatosít, amit Rohandának (a Gyümölcsözőnek) neveznek, a humanoid bennszülöttek fejlődését felgyorsítják, amikor készen állnak a fejlett kultúra átvételére, a Canopus a Rohandát „asztrális áramlatokon” keresztül összekapcsolja a Canopusi Birodalom harmóniájával és erejével. A Canopus mellett két másik csillagközi impérium is a bolygón tartózkodik, szövetségesük, a Sirius és kölcsönös ellenségük Puttoria. A szíriusziak a déli kontinensen nagyrészt genetikai kísérletekre korlátozzák ténykedésüket, míg a puttoriai főbolygó, Shammat ügynökei csöndben várják a lehetőséget, hogy a szövetségesek nevelő munkáját megzavarják. Rohanda bennszülöttjei sok évezreden át boldogulnak a békés együttélés és a felgyorsult fejlődés canopusiak által indukált légkörében. Aztán egy váratlan „ kozmikus átrendeződés” miatt Rohanda kilép a Canopusszal való fázisból, ami az asztrális zár áttörését okozza. A Canopus erőforrásaitól és a SOWF (substance-of-we-feeling) nevű „anyag” folyamatos áramlásától megfosztott bennszülötteken „degeneratív betegségek” mutatkoznak. A Shammat kihasználja ezt a zavart, és elkezd aláásni Canopus befolyását azzal, hogy megfer-

tőzi a bennszülöttek pszichéjét. Ahogy Rohanda társadalma kapzsivá és önzően individuálissá válik, a Canopusiak vonakodva megváltoztatják a nevét Shikastára (a Sújtott). Később, a könyvben Shikastát Földként azonosítják, ami a kritikusnak nem volt eget rengető meglepetés. *Colonized Planet 5*, *Shikasta* a Földről szóló eredetmítoszként olvasható. A bolygó kegyelemből való kiesésének története megmagyarázza, miért és hogyan jutott az emberiség arra a pontra, ami a huszadik századi Földként közismert. A tudósok kigúnyolják az úrből jött hírnököket, akik próbálják elmagyarázni a Föld valódi történelmét; a tudomány arroganciája révén a Föld még betegebbé válik. A tudomány biztosítja azt a mechanizmust is, ami elhozza végül az apokalipszist, alátámasztva a Canopusiak azon állítását, hogy a tudomány kikerült az irányításuk alól s ez végzetessé vált.

The Marriages Between Zones Three, Four and Five (1980) abban különbözik a *Canopus* sorozat többi könyvétől, hogy meseszerű fantáziaként is olvasható, egy különös metafizikai térben, a „zónákban” játszódik, ami kívül esik a sorozat többi „normális” helyszínén. A történet két felszentelt házasságról szól, amelyek összekapcsolják a patriarchális és militarista négyes zónát a matriarchális és a teljes egyenlőség elvét valló harmadik zónával, valamint a törzsi és barbár ötödik zónával. Irodalomkritikusok szerint a könyv a nemek közötti különbségek leküzdéséről és új lehetőségek megnyitásáról szól. A szűfivá válás létráján a megvilágosodás felé a magasabb fokokon állóknak fel kell húzniuk az alacsonyabb fokon lévőket. Így Al-Ith királynő csak azután léphet a kettes zónába, miután „felhúzta” Ben-Atát a harmadik zónába. Az olvasók véleménye megoszlik: szerintük ez egy tündérmese, és bizonyos értelemben igaz is. *The Marriages Between Zones Three, Four and Five* királynője azt sugallja, hogy a boszorkányok és a mágia a tudomány alternatívája lehet, azáltal, hogy egy női vezetőt olyan erővel társít, amelyeket a Földön lehetetlennek tartanak, Lessing visszahozza a mágiát, mint a tudomány hatékony alternatíváját. Al-Ith királynő az egység fontosságának prófétájává és tisztelt példaképévé válik. Ennek a regénynek a narrátora legendát alkot, miközben újrameséli Al-Ith történetét.

The Sirian Experiments (1980) (*The Report by Ambien II, of the Five* alcímmel) Shikasta történetét meséli el a szíriuszi szemszögből, és leírja a szíriusziak tevékenységét a bolygón, valamint a Sírius és a Canopus feszült kapcsolatát. *The Sirian Experiments* ismét az emberiség történelmének szakaszain fut át, ezúttal egy nő, szíriuszi gyarmati adminisztrátor szemszögéből, aki szükségszerűen inkább a déli féltekére irányítja a figyelmét, és aki a globális katasztrófa, a pusztulás századának végén fejezi be jelentését. A könyv narrátora Ambien II, aki eleinte erősen szíriuszi szemszögből figyeli a galaktikus életet, a Shikasta történelméről szóló beszámolója saját erkölcsi fejlődésének fokozatos kinyilatkoztatásává válik. Ambien II története a civilizáció és a barbárság lehetőségeinek körképe, kezdve Atlantisz matriarchális változatától közvetlenül a bekebelezése

előtt, az azték emberáldozati kultuszon át, ahol Shammat uralkodik, és a mongol hordákig, amelyek végigsöpörnek a muszlim keleten és a Dél-Amerikát le-
taroló konkvisztádorokig. Egy ponton egymás után kapunk beszámolókat egy
disztópiáról, a papok elnyomásának azték királyságáról és egy utópiáról, egy bol-
dog, de törékeny demokráciáról a hegyek másik oldalán Ambien II, aki az uni-
verzum fejlettebb lényeihez hasonlóan végtelen ideig él anélkül, hogy öregedne,
még egy első kézből származó geológiai történeti jelentést is közöl felettesével:
alacsony szálló ürrepülőgépeinek nézőpontjából, látványos képekkel írja le a
Föld hirtelen megbillentését a tengelye körül, és az ebből következő globális jég-
és hókataklizmát.

The Making of the Representative for Planet 8 (1982) A 8-as bolygó meleg, mérsé-
kelt éghajlatú, és a Canopus irányítása mellett a lakói kényelmesen, békében él-
nek. Amikor Canopus utasítja a bolygó bennszülöttjeit, hogy építsenek egy óriási
falat, a 8-as bolygó egyik vezetőjének szemszögéből elmesélt történet egy közel
idilli világ átalakulását festi le jéggel borított sivataggá, ahol az élet egyre kevésbé
lehetséges. A lakosok útmutatást kapnak arról, hogyan élhetik túl a jégkorszakot.
Az első könyvből ismert canopusi ügynök, Johor látogatásától remélik, hogy a
felsőbbrendű idegenek megmentik őket. De Johor fájdalmas küldetése csak az,
hogy segítsen késleltetni a pusztulásukat.

The Sentimental Agents in the Volyen Empire (1983) A sorozat utolsó kötete politi-
kai szatírának is olvasható, a Szíriuszi Birodalom birtokába kerülő bolygók egy
részén, az uralkodók megdöntésére irányuló összeesküvésről szól, a belekevere-
dett egyének pszichológiai portréinak plasztikus leírásával. Canopus ügynöke a
„retorikai kór” áldozatává válik, amely eltorzítja gondolkodását és érzelmeit. Egy
erre a betegségre szakosodott kórházban végzett rehabilitációja ellenére továbbra
is elmerül a hiábavaló forradalom terveiben. A kritikusok ezt a könyvet ironikus
kommentárnak tartották a nyolcvanas évek dualista világpolitikai tagozódásáról,
különösen maró gúnnyal a Szovjetunióra célozva. Talányos befejezése a sorozat-
nak.

Utóbb megjelent az öt történet egyetlen kötetbe összegyűjtve is, *Canopus in
Argos: Archives* címen (1992). Így, együtt olvasva bontakozik ki leginkább a szer-
ző szándéka: Lessing – Idries Shah, a szúfizmus népszerűsítőjének hatására – a
Canopus jótékony gyarmatosítóinak azt a feladatot tűzte ki, hogy a magasabb
rendű gondolkodásmódot az emberekbe neveljék; éppúgy, ahogy a szufi taná-
rok anekdoták és javaslatok révén közvetetten vezetik a megértéshez diákjaikat.
A szúfizmus nem annyira vallás, mint inkább egy módja annak, hogy megtapasztal-
juk a világot, mint egy kölcsönösen függő részekből álló egészet, amelyben az
emberek eggyé vált tudatállapotot érhetnek el. A könyvek stílusa szépirodalmi,
ami elüt a zsáner történetelvű, akcióközpontú narratívájától. A Canopus-saga
inkább levelek, személytelen jelentések és esettörténetek, montázs-szerűen le-

írt események halmaza. A felületes, szűfizmust nem ismerő, nyugati olvasónak a szabad akarat elvetését, egy jóindulatú, ám kérlelhetetlen metafizikai fensőbbség (Canopus) kvázi diktatúráját is jelentheti. Valójában nem a birodalmak konfliktusai – a társadalmi és lelki konfliktusokon keresztül a kataklizmikus változásokig –, hanem elsősorban a szereplők egyéni emberi drámája adja, kelti életre Lessing, ma már klasszikusok közé sorolt fikcióját.

Láng Eszter: Pelso II. (2018)

Jókai Mór betegségei, orvosai, halála (adalékok Jókai patográfiájához)

A 2025-ös esztendő egyik kiemelkedő eseménye Jókai Mór születésének 200. évfordulója. Jókai 1825. február 18-án látta meg a napvilágot Komáromban. 2018 óta ez a nap a magyar széppróza napja. Az orvostörténész ezt a jeles évfordulót arra használja fel, hogy Jókai életútjának egy kevésbé ismert oldalát, Jókai patográfiáját mutassa be az Olvasónak.

A patográfia a biográfia, azaz életrajz speciális változata, amely az alkotó művész (író, költő, festő, zenész) betegségeivel, halálának okával foglalkozik. Röviden: a patográfia kórrajz a kórrajzban. Persze, rögtön az elején felmerül a kérdés: szabad-e az ilyen „intim” dolgokat a nagyközönség elé tárni? Hiszen Gustave Flaubert azt tartotta, hogy „az irodalmi mű minden, az ember (az író) semmi”. Vagyis egy szép verset, jó regényt akkor is élvezhetünk, ha írójáról szinte semmit sem tudunk. Viszont egy másik híres francia író, Stendhal azt állította: „A nagy emberek életrajzának egy részét orvosaiknak kell szolgáltatniuk”. Egy ilyen „nagy ember”, Gottfried Leibnitz (1646–1716), német filozófus, matematikus és fizikus kijelentette: „Aki engem csak a munkáimból ismer, az nem ismer engem”. Az orvostörténettel is kacérkodó Veress Sándor viszont felteszi a kérdést: Van-e tudományos és történelmi orvosi titok? (Orvosi Hetilap, 1964). „Orvosi” titok-e Ady vérbaja – például.

Nos, a feltett kérdéseket többnyire költői kérdésnek szántuk, helyes, mindenkit kielégítő választ nem tudunk adni. A téma iránt érdeklődő Olvasó figyelmébe ajánlom a 2001-ben megjelent *Doleo, ergo sum. A világirodalom nagyjainak patográfiája* c. kötetem utószavát, amelyben a patográfiáról „töprengek”. Nos, Jókaival kapcsolatban annyival könnyebb a helyzet, hogy ő nem szenvedett olyan kórban – mint pl. Maupassant vagy Ady, mindketten a vérbaj (szifilisz) áldozatai lettek aránylag fiatal korban –, amelynek a nyilvánosság elé tárása „nem kívánatos”. Jókairól minden olvasója tudhatta, hogy ő a „legköltőibb betegségben” (Szerb Antal), a tüdőbajban szenvedett. Szerb Antal az *Ép testben ép lélek?* című, 1941-ben írt esszéjében adta a tüdővésznek ezt a szép nevet. Az esszé végén szereplő kérdőjelet Jókaival kapcsolatban is feltehetjük. Az „ép test” fogalma ugyanis semmiképpen nem jellemző az élete végéig „ép lelkű” nagy írónkra. Sőt, mind-

máig érvényesek utolsó háziorvosának, Stricker Mórnak, a névrokona, Jókai Mór teteme felett megfogalmazott sorai:

„Bámulva állottam a boncolóasztal mellett és szinte érthetetlennek tűnt előttem, hogy Jókai ilyen belső szervezet mellett életének utolsó éveiben egyszer sem szenvedett lényegesebb bajban, egyszer sem volt tulajdonképpen beteg, és egyetlen-szer sem fordult elő második házasságának egész tartama alatt, hogy az asztaltól távol maradt volna” (Stricker Mór: *A halott Jókai titka*, Pesti Napló, 1929. május 12.)

Nos, egy kicsit előre rohantunk, térjünk vissza a halottaságtól a bölcsőhöz! Tekintsük át – felhasználva Jókai: *Az életem regénye*, Budapest, 1912; Mikszáth Kálmán: *Jókai Mór élete és kora*, Szépirodalmi, Bp., 1982 (az első kiadás 1907-ben jelent meg); *Jókai Album. Képek, adatok, okmányok Jókai Mór életéből*, é.n.; Kiss László: *Betegség, be ne gyere, nem vagyok itthon!* Vámbéry Antológia, 2011 – a forrásokat.

A Jókai család komáromi háziorvosa: „Iványos bácsi”

Nem törekedhetünk a teljességre, hiszen pl. Jókai csecsemő- illetve kisgyermekkoráról nem maradtak fenn az egészségére vonatkozó adatok. Így nem tudjuk, pl. részesült-e a himlő elleni védőoltásban, azaz kapott-e „vakcinát”? Valószínűleg igen, mert Komárom városa az elsők között vezette be a himlő elleni védőoltást már 1801-ben (a részletekről lásd: Kiss László: *Égnek legszebb ajándéka. Barangolás a himlő elleni védőoltás magyarországi kultúrtörténetében*, Bp., 2017).

„A kis Móric vézna, gyenge testalkatú gyermek volt: ...általános volt a hit, hogy tudővészes” (Mikszáth, 52). Az első, orvos által is megerősített adat abból az időből van, amikor az alsó bölcsészeti osztály elvégzése után a pápai református főiskola diákja lett. Az iskolaév végén Pápáról hazaérkezve „Iványos bácsi, a házidoktor várta otthon, aki (...) konstataulta, hogy a pápai levegő nem való a szervezetéhez, enyhébb helyre, Kecskemétre vagy Debrecenbe kell küldeni” (Mikszáth, 53). Mit tudunk ma Jókai első orvosáról?

Iványos Ferenc Bőnyben (Bőny-Rétalap pusztá, Győr megye) született 1778. augusztus 3-án. Az orvosi oklevelét Bécsben szerezte meg a napóleoni háborúk végén. Bátyjának, Iványos György Győr megye főügyésznek ajánlott, latin nyelven írt, 69 oldalnyi orvosavató értekezését, disszertációját 1815. augusztus 15-én védte meg Bécsben. A disszertáció címe „...*de asphyxia*” volt. E cím egy kissé félrevezető, hiszen az asphyxia fő jelentése fulladás, de Iványos esetében a szó másik jelentése érvényesül: tetszhalál (Dörnyei Sándor: *Régi magyar orvosdoktori értekezések*, III. kötet, 2010, 99).

Diplomaszerzéséről a Bécsben megjelenő Magyar Kurir is hírt adott, a 98. számhoz csatolt „Rendkívül való Toldalékban”. Ebből kiolvasható, hogy az 1814/15-ös iskolaévet 27 medikus zárta „Doktori Diplomával”, köztük „néhány Hazafi”. Ezek

egyike volt Iványos Ferenc. Összehasonlítás végett: Pesten ekkor csupán egyetlen medikust, a székely Kovács Antalt avatták orvosdoktorrá (Hőgyes Endre: *Millenniumi Emlékkönyv*, 1896, 221)

Iványos doktor életéről a halálakor, 1861-ben, a pesti Orvosi Hetilap 23. száma közölt nekrológot Csernó Ede sebész-mester tollából. Az *Iványos Ferenc orvos tudor emlékezete* c. írás szerint tanulmányait Pozsonyban, majd Pápán végezte. (Így saját tapasztalatból ismerhette a „pápai levegőt”.) 1807-től tanult Bécsben és „bővebb kiképeztetése végett a rendes éveken túl még hármat szentelt a kórintézetek látogatására”. Ezzel magyarázható, hogy csak 1815-ben diplomázott; a nekrológíró szerint a „hűdésről” vitatkozott értekezése megvédésekor. (A „hűdés” bénulást jelent: a „fulladás” légzés- majd szívmegálláshoz, azaz „bénulásához” vezet; talán így is értelmezhető Iványos értekezésének a címe.)

Még diplomaszerezésének évében, tehát 1815-ben „Rév-Komárom városában telepedett le”. E városnak volt közkedvelt orvosa 41 éven keresztül: „a szegényebb néposztálynak valódi gondoskodó atyja volt.” „Aggkori kimerülés” miatt 1855-ben hagyta abba orvosi működését. Visszatért szülőhelyére, Rét-alap pusztára rokonai körébe vonult, itt érte a halál 1861. februárjában. A temetése február 13-án volt, bánatos néptömegtől kísérvé.

A nekrológíró nem tesz említést Iványos doktor és a Jókai család kapcsolatáról. Mikszáth viszont kétszer említi Iványost. Amikor Jókai beállt ügyvéd „bojtárnak” Asztalos Istvánhoz, Komárom legnépszerűbb fiskálisához, „már a kora hajnali órákban felkelt... kiment a szigeti kertjükbe, ahol a Kecskeméten megkedvelt tornászást gyakorolta, Iványos bácsi, a házidoktor utasításai szerint nyújtófán és súlyokkal” (Mikszáth, 68). 1846-ban, amikor Jókai édesanyja kiesett egy felfordult hintóból és karját törte – a Jókayékkal szemben lakó Tóth Jakab kirurgus, a komáromi „csontösszetevő ember” kezelte őt –, a gyógyulás meggyorsítása érdekében Iványos doktor a Császárfürdő használatát ajánlotta Jókaynének (Mikszáth, 89).

Ugyanebben az időben lett volna „alkalma” Iványosnak Jókait is kezelni, ha Jókai Komáromban lett volna. Amikor ugyanis Jókayné megfogadva a doktor tanácsát a fürdőbe utazott, „Móricot nagy betegen találták, tífuszban feküdt, és éppen kulminált a láz, mely csaknem görbületekben szökdécsel le s fel...” (Mikszáth, 87). A (has)tífusz egyike volt a legsúlyosabb kimenetelű betegségeknek, 70%-os halálozással – mint Mikszáth írja a tífuszból: „hetven száztólira dolgozik a halálnak”. A magas láz, a kulminálás idején a beteg eszméletét is elvesztheti: „Móric fel sem ismerte anyját, nővérét”. Sajnos, Mikszáth nem nevezi meg azt az orvost, aki Petőfivel együtt kétszer is meglátogatta naponkint a nagy beteget. Így nem tudunk nyilatkozni a kezelés módjáról sem, amely elsősorban a magas láz csillapítására irányulhatott (ma antibiotikumot kapna a beteg). Már itt megcsodálhatjuk a 21 éves „vézna” Jókai testének erejét: „a válság két nap múlva jó irányban dőlt el” (Mikszáth, 87).

Jókai Mór esete a pelikánnal

Kicsit ismét előre szaladtunk az időben (1846), térjünk vissza 1843-ba. Ez idő tájt Jókayék, megfogadva Iványos bácsi tanácsát, fiukat már Kecskeméten taníttatják. A pünkösdi vakáció alatt innen rándult át pajtásával Kiskunhalasra, ahol megtörtént vele az az „eset”, amelyről *Az első temetkezés s az első feltámadás* c. elbeszélésében maga Jókai számol be majdnem ötven évvel később (Jókai: *Az én életem regénye*). Jókai esete abban különbözik a Noszty fiú esetétől, hogy ezúttal a másik főszereplő nem nőnemű volt, sőt még csak nem is élő személy.

A pelikán – pontosabban az ún. fogászati pelikán – egy fogorvosi segédeszköz, amely nevét a pelikán (gödény) csőrére hasonlító végéről kapta. Foghúzásra használták a kései 18. századig – állítja az interneten található pelikán címszó. Nos, ezt az állítást módosítanunk kell, hiszen amint Jókai esete tanúsítja, még az 1840-es években is a fogorvos „fegyvertárába” tartozott.

Az eset azzal kezdődött, hogy a Kecskemétről Kiskunhalasra, homokbuckák között vezető úton a Jókaiékat szállító szekér egyik hátsó kereke összetört és „én beleütöttem a pofámat egy nyírfatuskóba... és az állkapcám feldagadt”. Feldagadva, fájdalmak közt telt el az éjszaka. Reggel Jókai döntött: kihúztatja a fogát, hívjanak orvost, „aki ért ehhez a mesterséghez”. „Olyan pedig egész Halas városában csak egy volt: tekintetes Vári Szabó János uram, egyúttal járási orvos és halasi kálvinista főkurátor.”

1848 előtt bevett szokás volt, hogy a járási orvos funkcióját nem orvosdoktor, hanem az ún. seborvos, kirurgus, felcser látta el. Valószínű, hogy Szabó uram is csak „kézzel dolgozó” kirurgus volt, bár a köznép őt is „doktornak” szólította.

Ám adjuk át a szót a legilletékesebbnek: „...nehéz léptek hallatszanak a pitvarban: »A doktor bácsi jön!« – hangzik a szomorú öröm hangján a háziasszonyom biztatása. Most egyszerre ijedtében kiáll a fogamból a fájás. Így tesz a gaz náció rendesen. Mikor a fogorvos ajtajának a kilincsére tesszük a kezünket, egyszerre abbahagyja a lüktetést... Ő belép. Zsebében a pelikánnal... Felnyitom a számat, s rámutatok. Megtapintja ujjá hegyével gyengéden. De már akkor markában van az eldugott pelikán... Egy roppanás. Kuruc teremtetete! Már kinn van! ... Harmadikat harangoztak, mehetünk a templomba ájtatoskodni.”

Az eset befejezése is „jókais”: „...az ötven év előtt kihúzott fogam helyébe épen azon a helyen egy derék jó zápfogam nőtt ki. Tehát igazi feltámadás – eleventen!”

A „mellbetegség” kezdete

1838 őszén Jókai atyját „ágyba dönté egy erős bélhurut” – felesége szerint a túl sok éretlen őszibarack elfogyasztása betegítette meg őt (Mikszáth, 32) – október 31-

én, 56 éves korában meghalt. Mikszáth a református egyház „megholtak és eltemetettek lajstromában” találtak alapján azt írta, hogy „az orvos ideglázt mondott be a halál okául” (Mikszáth, 32). Ez az orvos Iványos lehetett, hiszen ekkor még nem létezett külön törvényszéki orvosi állás a halottszemle véghezviteléhez. Sajnos, az „idegláz” túl széles fogalom az igazi halálok megállapításához, ám az „erős bélhurutos” kezdet a hastífuszt teszi valószínűvé. Erre következtetünk a temetés utáni napok eseményeiből: „Móric elájult apja temetésén és nemsokára súlyos beteg lett. Az egész telet átkínlódta, élet és halál közt fantáziált. Egyik forrásunk hagymáznak – azaz tífusznak – mondja betegségét, másik tüdőgyulladásnak, de inkább volt tüdőgyulladás, mert a tífuszon még keresztül fog menni, s ez ritkán jön kétszer az életben” (Mikszáth, 34). Nem pontosítja a diagnózist maga Jókai sem, aki a *Hol kezdtem a kertészkedést* c. írásában ezt vetette papírra: „...e télen nagy beteg lettem; hagymázt, tüdőgyulladást, kanyarót kaptam, majd itt hagytam ezt a szép világot, a jó Eszter néném ápolásának köszönhettem, hogy itt maradtam...” (Jókai: *Az én életem regénye*, 115). Nos, e három fertőző kór bármelyike lehetett súlyos lefolyású, delíriummal, azaz zavart elmeállapottal kísérve – betegünk „fantáziált” – amit Jókai apjánál „idegláznak” tartottak. Mind a hagymáz (tífusz), mind a tüdőlob – ez volt a reformkori neve a tüdőgyulladásnak – magas lázzal járó betegség és ez a láz is képes ún. febrilis (lázas) delíriumot okozni. Csak sajnálhatjuk, hogy Iványos doktor nem vezetett orvosi naplót – ill. nem maradt fenn utána semmilyen írásbeli dokumentum –, mert abból könnyebben felállíthatnánk a diagnózist. Ami a kanyarót (morbilli) illeti: hajlamosak vagyunk gyermekbetegségnek tartani, holott a reformkorban a felnőttek körében is tudott súlyos állapotot előidézni. Pl. Madách Imre is felnőttkorban, 1864 júniusában betegedett meg kanyaróban, amely az akkor már előrehaladott „vízkórban” (szívelégtelenségben) szenvedő betegnek sokat rontott az állapotán (Magyar-Kossa: *Magyar Orvosi Emlékek*, II. kötet, 133).

A képzelt betegből igazi mellbeteg lett

Jókai a pápai kollégiumban töltött éveire utalva ezt írta *Az én iskolatársaim* c. visszaemlékezésében. „Volt az iskolatársaim között egy Szilágyi nevű, akiről a többiek azt beszélték, hogy hektikában van; nem viszi sokáig... Elmondattam vele, mik a jelenségei a bajának s aztán mindazokat éreztem magam is. Azt a szúrást a mellben, azt a folytonos égést a gégecsőben, azokat a sebes szívdobogásokat, azt a siránkozásig fajult túlérzékenységet, azt az izzadó kezet, azt a kifárasztó álmot, azt a fejnehézséget. Egész képzelt beteg lettem” (Jókai: *Az én életem regénye*, 165).

A hektika szót hiába keresnénk az 1970-es években kiadott magyar Orvosi Lexikonban, sőt már az 1895-ben kiadott *Pallas Nagy Lexikona* sem magyarázza meg,

viszont átutal a tüdővész címszóhoz. Ennél a címszónál egy igazi szakember, Korányi Sándor (1866–1944) magántanár, az István Kórház belgyógyász főorvosa ezt írja: „Tüdővész (phtisis, népiesen hektika) a tuberkulózis legfontosabb alakja” (Pallas, XVI. kötet, 1897, 446) (Sándor fia annak a Korányi Frigyes professzornak, akivel majd Jókai halálos ágyánál is találkozunk). Az igazi etimológiai magyarázatot azonban a Tótfalusi István által összeállított *Idegenszó-tár* (Tinta Könyvkiadó, 2005) adja meg: a görög eredetű hektikosz (püretosz) tartós lázat jelent. Ezt az értelmezést vette át latin (febris) hectica tüdőbajos, tüdővész láz értelemben. Ne feledjük azonban, hogy a „hektikus” jelzőt ma is használhatjuk „lázas, izgatott, zaklatott” értelemben.

Nos, Jókai „sikeresen” festette az ördögöt a falra: az 1850-es évek vége felé valóban „hektikás” lett. Betegsége ijesztően kezdődött, vérköpéssel: „Szép szőke, göndör szakállát az első roham után a ráaludt vér miatt sajátkezűleg lemetélte” – emlékezik Jókai első tüdővérzésére Váli Mari az *Emlékeim Jókai Mórról* c. memoárkötetben. Tőle (is) tudjuk, hogy Jókai háziorvosa ez idő tájt Pest legkeresettebb doktora, a Rókus-Kórház sebész főorvosa, Kovács Sebestyén Endre (1814–1878) volt. (Nem tévesztendő össze unokaöccsével, a Hont megyei, ipolysági kórház első igazgató-főorvosával). Kovács Sebestyén volt a kor sok Pest-Budán lakó hírességének – Vörösmarty Mihálynak, Bajza Józsefnek, Garay Jánosnak, Arany Jánosnak, a Nemzeti Színház tagjainak – orvosa is.

Nemcsak Váli Mari – jeleztük – nevezte meg Jókai orvosát, hanem maga a beteg is méltó emléket állított egykori doktorának *A tengerszemű hölgy* c. regényében. *A tengerszemű hölgy* Jókai ifjúkorának, az 1848-as forradalmi napoknak, a szabadságharcnak, majd a tardonai bujdosásnak állít emléket, és méltán sorakozik Jókai nagy alkotásai közé. Könyvalakban 1890-ben jelent meg először, s azóta számtalan kiadásban, több nyelvre lefordítva. Én az 1958-ban a *Bálványosvárral* egy kötetben kiadott regényből idézem a híres sorokat:

„A legszebb üstökös csillag az égen, melyet én láttam, volt az 1858-i. Két hétig volt látható az égen. Október 1-től 15-ig... Nagy okom van erre az üstökösre ilyen jól visszaemlékezni. Ezen év szeptemberében mellvérzést kaptam. Fiatal korban vészjósló jelenség.

Háziorvosunk, az áldott emlékű Kovács Sebestyén Endre azt mondta, hogy nem kell neked semmi orvosság, hanem eredj utazni, s asszonyhoz ne közelíts.

Megfogadtam az utasítást, s ősz kezdetén vállalkoztam egy merész útra, lóháton bejárni Erdély nyugati havasait... Tizennégy napig mindennap öt-hat óra hosszat nyeregben, néhol úttalan erdőkön keresztül, meredek sziklaösvényeken fel és le, patakokat, hegyi folyamokat átúsztatva, ugyanazon vastag talpú bagariákban a tiszteletünkre rendezett bálban táncolva, amelyekben a lovon ültünk, útközben a deres gyepen szalonnát falatozva, s törkölypálinkát kortyolgatva hozzá, ezt nevezem radikális kúrának – mellvérzés ellen. Nekem használt.” (447–778)

Aki többet szeretne megtudni Jókai nemcsak az 1858-as, második, de a többi erdélyi útjáról is, annak figyelmébe ajánlom a kiváló erdélyi kultúrtörténész Vita Zsigmond (1906–1998) Bukarestben, a híres Kriterion Könyvkiadó által, 1975-ben megjelentetett kötetét. Vita idézi Jókainak 1858. szeptember 14-i, Károly bátyjához írt levelét: „Én a múlt hetekben nem jól voltam: vért köhögtem és még a napokban is vértolulásaim voltak; hanem most már jobban vagyok” (Vita, 87). Egyébként Jókai az utazást „more patrio” azaz „hazai szokás szerint”-i utazásnak nevezi és még az év végén beszámolt élményeiről a Vasárnapi Újság hasábjain.

„Az út eredménye az volt, hogy én egészséges tudóval tértem haza” – idézi Vita Jókait (88). Nos, egykori gyakorló orvosként jól tudom, hogy az „egészséges” jelző ez esetben csak relatív értelemben érvényes. Elég csak a már idézett boncleltre gondolni, és ennek ismeretében kell Jókai tüdejét „egészségesnek” tekinteni.

Jókai Mór betegsége az orvosi világirodalomban

Az a tény tehát, hogy nagy írónk fiatal korában tüdővészben, „hektikában” szenvedett, jól ismert az Olvasók előtt is. Az a tény azonban, hogy mellbetegsége és gyógyulása még élete folyamán bekerült az orvosi világirodalomba, még a tuberkulózissal foglalkozó szakorvosok, orvostörténészek előtt is alig ismert. Köztudott, hogy a világirodalom szó Goethe-től származik, ám az „orvosi világirodalom” kifejezést alighanem Mikszáth használta először.

Az Országos Közegészségi Egyesület égisze alatt megjelenő Egészség című lapban, 1929-ben, Ország Oszkár tollából volt olvasható a *Híres emberek tuberkulózisának tanulságai* c. írása. Ország (1903-ig: Oesterreicher) Oszkár (1883–1959) doktor, m. kir. egészségügyi főtanácsos nem volt orvostörténész, hanem az Erzsébet Királyné Szanatórium igazgató főorvosa. Ezért nem róható fel neki, hogy dolgozatában – melyet először az Országos Közegészségi Egyesületben olvasott fel 1928. április 23-án – az egyik „híres ember” ugyan Jókai volt, de nem tett említést Jókai „szerepléséről” az „orvosi” világirodalomban. Súlyosabb hiányt tapasztalunk a magyar származású angol Thomas Dormandy *A fehér halál* címmel magyarul megjelent könyvében (Golden Book Kiadó, Budapest, 2002). Ő meg sem említi Jókai nevét, viszont önálló fejezetet szentel pl. a prágai Franz Kafka betegségének (lásd a Prágai Tükör 4. számában megjelent írásomat, 2024-ben).

Országghra főleg azért neheztelek, mert a Jókai-betegség bekerülésének ténye az orvosi világirodalomba 1928-ban már több mint két évtizede ismert lehetett a laikusok előtt is. 1907-ben jelent meg ugyanis a nagy kortárs, Mikszáth Kálmán műve a *Jókai Mór élete és kora* a Mikszáth Kálmán Munkái sorozat 26. és 27. kötete-ként. Ebben található az ominózus utalás – igaz, csak lábjegyzetben:

„Jókainak a betegsége és kúrája belekerült az orvosi világirodalomba is. A legnagyobb német belgyógyászati munkában a Nothnagel-féle *Spezielle Pathologie und Therapie* (!) XIV. kötetében *Lungenblutungen* fejezetében van tárgyalva”. (Mikszáth: *Jókai élete és kora*, 204)

E szűkszavú közlésből kiindulva sikerült megtalálnunk az eredeti német szöveget, amely *A tengerszemű hölgy* német fordítására hivatkozva közli Jókai hatásos kúráját a tüdővész ellen.

A szövegnek Georg Sticker a szerzője, aki meglepően jól ismeri az adat forrását, Jókainak *A tengerszemű hölgy* c. regényét, amely már 1890-ben németül is megjelent a lipcsei Reclam-sorozatban. De ki volt ez a jól tájékozott – tudta pl., hogy Jókai 1900-ban még él és egészséges – német orvos? A matuzsálemi kort megérő Dr. Georg Sticker (1860–1960) a Giesseni Egyetem Orvosi Karának professzora volt, aki időskorában az orvostörténelemmel foglalkozik majd, és Würzburgban orvostörténeti intézetet alapít. Giessen a német Felső-Hessen kerület fővárosa, és „legjelentősebb intézménye az egyeteme, a hesseni Lajos-egyetem, amelyet V. Lajos hesseni gróf alapított és II. Rudolf császár 1607. május 10-én megerősített” – olvashatjuk a Pallas lexikonában. A kis giesseni egyetemet Justus von Liebig báró (1803–1873), az agrokémia megalapítója tette világhírűvé. 1824-től 1852-ig volt a Giesseni Egyetem vegytan tanára. Fontos magyar vonatkozása: 1859. március 21-én Semmelweis Ignáchoz intézett levelében ezt írta: „A klórmész kétségtelenül fertőtlenítő hatású” (Semmelweis: *A gyermekágyi láz...*, 2012, 306). Sticker kvalitásait bizonyítja, hogy a 19. század egyik legtöbbre tartott klinikusa az 1882-től Bécsben működő belgyógyász és neurológus, Hermann Nothnagel (1841–1905) meghívta őt az 1891-ben indított *Spezielle Pathologie und Therapie* sorozat szerzői közé. 1900-ban már a XIV. kötetnél tart a sorozat – a szerzők közt nem kis örömmel fedeztük fel a két budapesti orvosprofesszor, a veszettség elleni küzdelemben nemzetközi hírnevet szerzett Högyes Endre (1847–1906) és a tüdőgyógyász professzor Korányi Frigyes (1827–1913) – a már említett Sándor atyja – nevét. Sticker e sorozat XIV. kötetében, a *Tüdővérzések* fejezet szerzőjeként említi Jókai Mór 1858-as mellvérzésének történetét. Forrást nem közölt, ill. csak *A tengerszemű hölgy* német fordítására hivatkozik. Jókai-regényhez nem volt nehéz hozzáférni német földön sem: már a nyolcvanas években Jókai a németeknek egyik legolvasottabb írója volt. Sticker nem foglalt állást a Jókai által „radikálisnak” nevezett kúra ügyében sem.

Hasonlóan nem minősíti e „radikális” kúrát s annak eredményét az orvostörténettel is kacérkodó Vita Zsigmond sem. Csupán megjegyzi, hogy „az utazás időpontját – és talán az útvonalát is – egészségi okok befolyásolták”.

E sorok írója nem tüdőgyógyász, ezért szintén nem érzi magát illetékesnek a kúra formájáról és hatásosságáról nyilatkozni. Orvostörténészként azonban Vita „talán”-jához próbál magyarázatot találni. Dormandy írja a már említett könyvében, hogy

1907-ben a francia Christian Beck állította, hogy „a tiszta, csíráktól és portól mentes levegő belégzése – akár csak néhány órán át – gyakorlatilag szavatolta a javulást, néha a gyors gyógyulást is”. Az ő betegei léggömb segítségével kúrálták magukat, a kérdés csupán az volt, mi használ jobban: 400-500 méteres emelkedés naponta 8 órán át, vagy heti egy-két alkalommal történő felszállások, nagyobb magasságba (1200 méterig) egy vagy két órán át. Érdeemes elolvasni Dormandy kommentárját a kúra e formájához: „Tehát mi volt (és mi jelenleg) az éghajlat, a levegő és a magasság jelentősége a tuberkulózis esetében? ... senki sem tudta megmondani akkoriban sem – és ma sem”. Mégis, e kételyek dacára, ne feledjük el, hogy a Jókai-ival egyidős sziléziai Hermann Brehmer az 1853-ban írt doktori disszertációjában kezdi hirdetni, hogy a tüdőbajosok gyengébb szívét ellensúlyozni lehet a tengerszint feletti magassággal: itt a csökkenő légnyomás megkönnyítheti a szív munkáját és ezáltal javulhat a szervezet ellenálló képessége. 1854-ben pedig meg is nyitja Görbersdorfbán a világ első tüdőszanatóriumát. Lehetséges, hogy Kovács Sebestyén Endre, Jókai háziorvosa négy évvel később, 1858-ban tudott ezekről a próbálkozásokról? S az általa javasolt, az erdélyi hegyek tiszta, üde levegőjében abszolváltnak utazás valóban gyógyító kúra lehetett Jókai számára?

Jókait nem kezelték szanatóriumban, azonban a „kúra” ezen formája sem volt ismeretlen előtte. Amikor 1894-ben Korányi Frigyes országos gyűjtést kezdeményez az első magyarországi tüdőszanatórium építésének költségeire, a gyűjtést elindító hírlapi felhívást Jókai írta meg:

„Fölszólalok, mint egy ember és magyar. Van egy pusztító vész, mely áldozatait könyörtelenül elragadja. Ez a tüdővész... itt táboroz közöttünk. És hazánk, a szép Magyarország, az erőteljes magyar faj hazája, elsősorban áll azon országok között a statisztika megítélése szerint, ahol a tüdővész a legtöbb áldozatot követel... Egy nagyszerű gyógyintézet emelendő fővárosunk legegészségesebb részében a budai hegyek szélvédte völgyében, amely orvosi vélemény szerint a legszerencsésebb fekvéssel bír. Ezen szanatórium felállításához szükséges összeg előteremtésére hívjuk fel nemes érzésű közönségünket”.

Jókai felhívásának is köszönhetően, 1901. november 11-én az első beteg beköltözhetett a János-hegy és Budakeszi közötti lejtőn felépített Erzsébet Királyné Szanatóriumba.

Visszatérve Jókaink „mellbetegségéhez”: a bizonyítékon alapuló orvoslás szellemében nevelkedett orvos jogosan teheti fel a kérdést. Egyáltalán tuberkulózisban szenvedett-e Jókai? Ha már 35 éves korában „vért köhögött”, hogyan lehetséges, hogy – a német professor szerint – 1900-ban „még él és egészséges”?

Nos a „hogyanra” nehéz választ találni, ám az alapkérdésre – volt-e tuberkulózis – a pontos választ a kórboncnok adta meg. Jókainak utolsó éveiben Stricker Mór (1863–1932) volt a háziorvosa. Ebben a minőségében volt tanúja Jókai Mór halálának is 1904-ben. Az Orvosi Hetilap 20. számában *Jókai Mór utolsó napjai*

címmel közölt „tárcát” híres betege haláláról. Ez a közlés közismert, ezért mi inkább Stricker kevésbé ismert, háromrészes írására utalunk, amely a Pesti Napló hasábjain jelent meg 1929 májusában. Olvassunk bele a harmadik rész *Jókai egészsége* c. alfejezetébe, a bonclelet ismertetésébe:

„...Jókainak majdnem minden szerve többé-kevésbé zsírosan, illetőleg agykötőszövetileg elfajultak, véredényei nagyobbfokú elmeszesedést mutattak, zsigeri mellhártyáját egy rég lefolyt gyulladás folytán majdnem egész terjedelmében a mellkas falához odanőve találjuk, és tüdejében egy negyven év előtt lefolyt kiterjedt tuberkulózis körültokolt maradványaira bukkantunk.”

A kórbonctani lelet tehát igazolta Jókai régi, hegesen gyógyult tüdőtuberkulózisát, valamint a halálhoz vezető jobboldali tüdőgyulladás friss nyomait.

Betegség, be ne gyere!

Kovács Sebestyén Endre nemcsak az utazást, hanem – a későbbi divatos fogalommal élve – a „levegőváltozást” is ajánlotta híres betegének. Azt javasolta Jókainak, hogy a már akkor túlzsúfolt Pestről költözzön ki Budára. Ismét csak Jókai nőtestvérének lányát, Váli Marit idézzük:

„– Költözzél ki mielőbb a Svábhegyre!... Nem fog az a jó friss levegő ártani, sőt meglátod majd, Mórckám, milyen egyszerre el fog maradni a lázad! kivált, ha itthon felírjuk az ajtóra: Fieber bleib aus! bin nitz haus! Betegség be ne gyere! Nem vagyok itthon! Móric bátyám mindenkor legjobban érezte magát svábhegyi kis paradicsomában, s így könnyen elhitte doktor komája jóslatát.”

Nos, valószínűleg a budai „jó friss levegő” is közrejátszott abban, hogy Jókai idős korában nem betegeskedett sokat, bár egyszer, 1891-ben „megijesztette” hűséges olvasóit. Ekkortájt közölte a Nemzet c. napilap folytatásokban a legújabb Jókai-regényt, a *Rákóczi fiát*. Április 26. és május 10. között azonban az olvasók hiába keresték az aznapra esedékes „folytatást”. Az aggódó levelek miatt a szerkesztőség május 5-én az alábbi közleménnyel nyugtatta meg a kedélyeket:

„Jókai Mór pár hét óta beteg volt, melynek következtében mai nap egy nagy szájpadlás operációnak kellett alávetnie magát, amit dr. Árkövy hajtott rajta végre kedvező sikerrel. Azonban még egy ideig tartózkodnia kell a huzamosabb beszéléstől.”

Május 10-én, a regény folytatásakor ismét megjelenik egy rövid hír, mely szerint a „pompásan sikerült” műtét egy „veszedelmes daganattól” – amely „végzetessé válhatott volna” – szabadította meg Jókait. Valószínű azonban, hogy nem rosszindulatú, rákos elváltozásról volt szó, hiszen Jókai a műtét után még jó egészségségen alkotott tovább több mint tíz éven át.

A műtétet végző Árkövy – 1862-ig Arnstein – József (1851–1922) megérdemli, hogy pár szót ejtsünk őrá is. Pesten született, 1876-ban ott szerzett orvosi okle-

velet és hamarosan a fogászat felé fordult a figyelme. 1890-ben ő lett a budapesti fogászati klinika első vezetője. Később a fogászat (sztomatológia) nemzetközi hírű professzora.

A most említett kis történet is azt példázza, hogy mennyire kötelességtudó volt Jókai: sosem élt vissza a betegség adta lehetőséggel, nem vonult el hetekre „táppénzre”. Az adott szót, különösen, ha az az olvasókat is érinthette volna, sosem szegte meg. Még betegen is megtalálta módját a vállalt kötelezettség teljesítésének.

Amikor a Pesti Napló folytatásban közölte a *Kárpáthy Zoltánt*, az *Egy magyar nábob* folytatását, Jókai már azon a svábhegyi telken – egy elhanyagolt bánya területén – kertészkedett, melyet a „nábobért” kapott ezerforintos honoráriumon vett. „Az új telkemen, galagonya-bozótirtás közben a jobb kezem hüvelykujjának körme alá szúródott egy tövis, beletört a hegye, az ujjam meggyűlt” (Jókai: *Az én életem regénye*, 298.). Rendkívül fájdalmas ujjbegygyulladás (panaritium) keletkezett, amely lehetetlenné tette a toll fogását. Így aznap nem tudta leadni a következő folytatást.

„De másnap már ott volt az szerkesztő kegyetlen fulminatoriuma [mennydörge] az asztalomon.

Hallja az úr! vagy regényt írjunk, vagy paszulyt öntözzünk! Ha felvette az úr az árát, írja meg az aequivalensét.” Emlékezik Jókai 1896-ban *Az én dolgom a Pesti Naplónál* c. írásában. S hogy mit tett? Egy jellemzően „jókaisat” – gyorsan megtanult bal kézzel írni: „Bal kézzel írtam, a jobb kezem hüvelykujját az alatt székfűfőzetbe áztatva”.

Jókai „aggkori elmeagyöngyölése”

Mint ismeretes, a 74 éves Jókai – miután kegyelettel meggyászolta első feleségét, Laborfalvi Rózát – 1899. szeptember 16-án „diszpenziót szerzett Matuska alpolgármesternél a házassági kihirdetés kötelezettsége alól s ugyan-e napon a VI. kerületi gyár-utcai anyakönyvi hivatalban házassági frigyre lépett” a húszéves Nagy Bella színésznővel. Pár órával a polgári esketés után pedig elutazott ifjú nejével Sziciliába. (Ezek a sorok 1904-ben jelentek meg a híres Tolnai Világlapjában – újra közölte a Magyar Nők Lapja 1992-ben, a 45. számban.) Az Olvasó most jogosan teheti fel a kérdést: mi köze van ennek a rendhagyó házasságkötésnek Jókai patográfiájához?

Nos, több köze is van, mintsem gondolnánk!

A házasságkötés ugyanis országos szenzációt váltott ki, jó és rossz értelemben egyaránt. A „rossz” értelmezés hívei kétségbe vonták Jókai elmeállapotának épségét, s meglehetősen váratlan lépését az „aggkori elmeagyöngyölés” tünetének tartották. Eötvös Károly (1842–1916), a „szinte mikszáthi nagyságú író” – Tardy Lajos

véleménye, 1988 – egyenesen *Jókai utolsó betegsége* címmel „értekezett” Jókai kései nászáról. Azért tettük az értekezés szót idézőjelbe, hogy jelezzük, Eötvös írása nemcsak szépirodalmi, hanem (orvos)szakirodalmi munkának is tekinthető. Olvassunk bele Eötvös háromrészes, terjedelmes értekezése kezdő soraiba:

„Ez az aggkori elme gyöngülés. Jöjjünk tisztába a szóval és a betegséggel... Ez valószínű elmebetegség. Latin nyelven ez a neve: dementia senilis. Balogh Kálmán, az egykori nagy tudós [1835–1888, kórszövettanász], vénkori észtelenség néven ismerte. Nem esztelenség, hanem észtelenség néven. Dementia csakugyan azt jelenti magyarul, amit az »észtelenség« szokatlan szó. De talán se a latin, se a magyar szó nem a legjobb szó. A magyar semmi esetre se. Schwartz Ottó [1853-1913, elmeorvos] aggkori elmezavarnak nevezi... Az ő szava már jobban tetszik nekem. De én mégis csak aggkori elme gyöngülésnek nevezem, akinél csak olyan mértékben van meg, mint Jókainál megvolt. De még ennél is jobb volna ez a szó: aggkori elme csonkaság...” (Eötvös Károly: *Nagyokról és kicsinyekről*, Budapest, 1906, 225–226)

Azért „csonkaság”, mert Eötvös szerint Jókai elme állapota nem egészében „gyöngült meg”, hanem annak csupán egy „gerezd”-je: az akarata: „... az aggkori elmebetegnek akarata nem szilárd, sőt könnyen befolyásolható”.

Eötvös nem volt orvos, s bár munkájában ismert magyar és külföldi elmeorvosokra hivatkozott, véleményét csak azért ismertetjük, mert az hűen tükrözi a korabeli felfogást Jókai „meggondolatlan” lépéséről. Egyébként – hogy világirodalmi példára is hivatkozzunk – nem csak Jókai került kellemetlen helyzetbe egy tőle jóval fiatalabb hölgy iránti szenvedélye miatt.

Amikor 1823 nyarán Marienbadban (ma: Mariánské Lázně, Csehország) a 74 éves német költőfejedelem, J. W. Goethe megkérte az alig 19 éves Ulrike kezét, Goethe környezete s főleg fiatal menyé mindent megtett azért, hogy Ulrike ne met mondjon. Goethe szomorúan és csalódottan utazott el a fürdőből és már a postakocsiban – Weimar felé zötyögve – papírra vetette e kései szerelmi felárgolás legszebb emlékét, a Marienbadi elégiát. E példát főleg azért említjük, mert Goethével kapcsolatban is felmerült az időskori elme zavar szerepe házassági ajánlatában. A kitűnő cseh ideggyógyász, Ivan Lesný (1914–2002) professzor – aki a neves történelmi személyiségek patográfiáit feldolgozó *Zprávy o nemocech mocných* (*Az erősek gyengeségeiről*) c. könyvével aratott sikert –, úgy véli, hogy Goethe leánykérése betegségtünet is lehet. A prágai professzor meglátása szerint Goethének a józan észjárással nehezen magyarázható szenvedélyes vonzódása a tőle több mint ötven évvel fiatalabb Ulrike iránt s főleg házassági ajánlata talán az előrehaladott agyi érelmeszesedés rovására írható.

Mind Eötvös, mind Lesný véleményét csak fenntartásokkal fogadhatjuk el. Egyrészt mindkét író ezen „érthetetlen” lépése után is alkotott – Goethe pl. ekkor fejezte be a Faust második részét –, másrészt mindkét esetben nélkülözzük a perdöntő bonctani agyleletet. Goethe esetében egyáltalán nem történt boncolás,

a Jókai boncolását végző Hollós doktor azon kérése pedig, hogy ti. az író koponyáját is felnyithassa, nem talált meghallgatásra az író háziorvosánál, jöllehet ez utóbbi is elismerte, hogy „a tudományos kutatás érdekében állott volna” Jókai agyának bonctani, szövettani vizsgálata is.

Az utolsó napok – Jókai Mór halála

A bonclelet emlegetésével elérkeztünk „Jókai Mór utolsó napjaihoz”. E címmel közölt „tárcát” Jókai háziorvosa, Stricker Mór az Orvosi Hetilap 20. számában, 1904-ben. Jókai 1904 tavaszát feleségével és annak családjával a Földközi-tenger partján, a francia Nizzában töltötte – itt írta meg *A börtön virága* c. regényét (Mikszáth, 362). Hazautazásuk során kénytelenek voltak a vasutassztrájk miatt két napig Fiumében (ma: Rijeka, Horvátország) rostokolni. Április 25-én érkeztek haza, Jókai megebédelt, ebéd után kikocsizott, majd jókedvűen visszavonult dolgozószobájába. Rövid idő múlva kiáltások hallatszottak a szobából, s Jókait a földön ülve „zavart eszmélettel” találták. Az azonnal hívott Korányi professzor és a háziorvos, Stricker doktor alaposan megvizsgálták a beteget. Egyetértőleg megállapították, hogy a családtagok „diagnózisa” – a szélütés – nem igazolható és „csak” lázas „mérsékelt” légúti hurutja van Jókainak.

Április 27-ére a láz csökkent. Jókai már fel is kelne, ám orvosai – ismerve Jókai fiatalkori vérköpéssel járó „mellbetegségének” tényét – ágyban marasztalták, mondván, hogy az „influenza bronchitis”, azaz a náthalázás hörghurut még nem múlt el. Néhány napi lábadozás után május 2-án Jókai ismét belázasodott és „erősebb hurut” jelei mutatkoztak. Május 3-án az újabb orvosi vizsgálat – auszkultáció és perkusszió, azaz a tüdő légzésének meghallgatása és a mellkas kopogtatása – már tüdőgyulladást állapított meg. Ez utóbbi a tüdőgyulladásos izzadmányra jellegzetes tompulatot mutatott a mellkas jobb oldalán. Délutánra Jókai állapota válságosra fordult: összeesett. A kopogtatási és hallgatódzási lelet jelezte, hogy a tüdőgyulladás s vele párhuzamosan a szívgyöngeség egyre fokozódott.

Május 4-ére Jókai közérzete valamennyit javult, ám a közben elkészült köpetvizsgálat nem sok jót ígért. Vas (Weisz) Bernát (1864–1930) magántanár, a Székesfővárosi Közegészségügyi és Bakteriológiai Intézet igazgatója vizsgálta meg mikroszkópja alatt a Jókai által felköhögött köpetet, és a köpetben „meglehetősen sok, tokkal ellátott lándzsa alakú diplococcus pneumoniae-t” látott. A felfedezőjük, Albert Fränkel berlini belgyógyász által leírt baktériumot ma a tüdő görög neve – pneumon – után pneumokokkusznak nevezzük. Ez a baktérium okozza a klasszikus, lebenyes (lobáris) tüdőgyulladást napjainkban is. Csupán az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy elméletig Jókai tüdejét meg is röntgenezhették

volna, hiszen 1904-ben már közel tíz éve ismert volt a Konrad Röntgen által felfedezett „X-sugarak” tudót is átvilágító hatása.

Stricker doktor azonban röntgenfelvétel nélkül is tudhatta, hogy május 5-e az utolsó napja betegének. Igaz ugyan, hogy a reggel még biztatóan indult, Jókai láztalan volt és a szellemi állapota is javult. „Nagy koncepciók járnak a fejemben és szeretnék már dolgozni”. (*A lőcsei fehér asszony* c. regényét akarta színpadra állítani.) Felesége idézte a fenti mondatot emlékiratában, s ugyancsak tőle tudjuk, hogy Jókai utolsó szavai ezek voltak: „Nem szeretek én senkit és semmit, csak téged”. Este hat óra körül állt be a visszafordíthatatlan rosszabbodás és „a szívbénulás tünetényei közt este 9 óra 20 perckor Jókai Mór elhunyt”.

Másnap Jókai holttestét a Nemzeti Múzeumban ravatalozták fel. Ám még előtte, Mikszáth Kálmán, Beöthy Zsolt és mások kérésére Stricker doktor megtette a szükséges intézkedéseket a holttest bebalzsamozására. A már majdnem nyári meleg miatt még aznap éjfélkor munkához látott a kórbonctan tanár első asszisztense, Hollós József doktor. Reggel hétre el is készült Jókai testének boncolásával s bebalzsamozásával. Hollós – aki később az USA-beli Ohio államban lett egyetemi tanár – utólag beismerte, hogy ez volt élete első önálló balzsamozása.

A boncolás és balzsamozás a szájhagyomány szerint Rózsa Sándornak a múzeumban őrzött deresén ment végbe. Deresén annak a Rózsa Sándor betyárvezérnek, akihez a szabadságharc idején Jókai Mór vitte el Kossuth üzenetét és amnesztialevelét (Jókai: *Az én életem regénye*, 5.). A balzsamozás miatt el kellett távolítani a holttest belső szerveit, s így alkalom adódott azok kórbonctani, szövettani vizsgálatára is – kivéve az agyat (lásd fentebb).

Stricker doktor nem csak 1904-ben – mint már jeleztük –, az Orvosi Hetilapban közölt fontos adatokat Jókai patográfiájához, hanem a Pesti Napló hasábjain is 1929-ben. A lap 1929. május 5., 7. és 12. számaiban „Dr. Stricker Mór királyi tanácsos, Jókai utolsó háziorvosa” tollából megjelent írásokból *A halott Jókai titka* c. részből idézünk: „És ha mármost azt kutatjuk, minek köszönhette Jókai azt, hogy szíve, mája, veséi és véredényei boncoláskor megállapított kóros elfajulása ellenére még magas korban is ilyen feltűnő egészségnek örvendett, betegségek ellen ilyen erős ellentállást fejtett ki, és életének végén a fiatalság boldogító érzését tudta ki-termelni a lelkéből, úgy azt kell mondanunk, hogy csak egy hatalmas, emberfeletti idegzet lehetett az, amely képes volt a beteg szervek működését ilyen zavartalanul fenntartani. Egy hatalmas lélek csodálatos ereje nyilatkozott meg ebben a lángeszű emberben, egy hatalmas lélek ereje ragyog felénk és ragyogni fog csodálatos földöntúli fénnel az idők végtelenségéig (Stricker Mór, Pesti Napló, 1929. május 12.).

Szent Pétertől Belzebubig a szabad madár perspektívájából

(Fellinger Károly: *Kenyérbélvirág, Vámbéry Polgári Társulás, 2024.*)

Fellinger Károly felvidéki magyar író, költő, helytörténész napjaink talán legtermékenyebb alkotója. 2024-ben a Vámbéry Polgári Társulás gondozásában megjelent *Kenyérbélvirág* című mesekönyve a legfrissebb kötete.

Eddigi kötetei közül összesen 14 nyelven jelent meg fordítás (többek között angol, orosz, szerb, román, albán, török, görög, vietnami, szuahéli, arab nyelven). A *Kenyérbélvirág* 54 cigánymesét tartalmaz, amit Csallóközből, Mátyusföldről és Érsekújvár környékéről gyűjtött össze és dolgozott fel a szerző. Szerkezetét tekintve a kötet két részből áll, az első az *Ali baba és a negyven mese*, a második pedig a *Kocsikerék, aranypatkó* címet viseli. „Az ízes, zamatos mesebeli történeteken keresztül megismerhetjük a cigányok valódi világát, személyiségük eredetiségét, örömeiket, bánataikat – a cigányokét, akik úgy élnek, mint a szabad madarak” – ígéri a könyv hátlapján levő fülszöveg. A világ, amibe belecsöppen az olvasó, egy rendkívül sokszínű, változatos mélységekbe és magasságokba röpít, a furfangos, ravasz cigánylegényekkel és – asszonyokkal együtt leereszkedünk az Ördöglyukon keresztül, megjárjuk a Pokol mélységeit, majd seprűnyélre ülve magasba emelkedünk, Holdra szállunk, csillagot lopunk, elkötjük a Göncölszekér elől a táltos lovakat, a Mennyország kapuját nyitogatjuk a ravaszul visszaszerzett kulccsal, így kimentve Szent Pétert a kellemetlen helyzetből, megismerjük a cigányok Istenét és alkudozunk vele, de még Mulót, a halált is legyőzzük. Nemcsak izgalmasak ezek a történetek, de a humor, ami átjárja mindegyik mesét, elvarázsol, és már-már mi is olyan vidáman megyünk végig a kalandokon, mint a mesék mindig derűs cigány hősei. Az első mese, *Az égig érő jegenyenyárfa* már-már mitikus történet: az égig érő fa motívuma a magyar mitológiában sem idegen, ám ebben a mesében a cigányoknak nem sikerül feljutniuk rajta Istenhez. Lezuhannak, de nem esnek le, hanem madárrá változnak, és tovarepülnek. Ez már az első mesében bekapcsolja a cigány mint szabad nép metaforáját. Ez a szabad madár motívum amúgy a későbbiekben is vissza-visszatér egy-egy történetben. Az egyetlen cigány, aki feljut a fa tetejére, és átszellemülten felkiált, hogy „Iste-

nem, Teremtőm!”, Isten tenyerébe zuhan, fehér galambbá változik, és ő lesz a Szentlélek. Szeretetteljes, mitikus történet ez.

A *Hóvirágok* című mese balladisztikus történet, cselekménye Budai Ilona alakját is felidézi bennünk. Ez a kötet legszomorúbb, legmeghatóbb, de szomorúságában is gyöngéd története: ahogy a gyermeki ártatlanság a felnőtt kegyetlenségével ütközik, ahogyan a gyermek a történet végéig meg tudja őrizni ezt az ártatlan jóhiszeműséget, naivitást, az szívbemarkoló. És ismét megjelenik a „világmagyarázó” szándék a lezárásban: A Hami erdő hófehér hóvirágai valójában a szereplő könnyeiből nőnek ki minden tavasszal. Hogy az elhagyott kisfiú, vagy a tettét megbánó kegyetlen anya könnyeiből-e, az „balladai” homályban marad.

A felütés komoly, szomorkás hangulatát fokozatosan feloldja a kötet egészét átjáró humor, derű.

A ravasz, agyafúrt szereplők, akik a történetekben furfangjukkal túljárnak egymás, de még Szent Péter és Belzebub, vagy a boszorkányok eszén is, olykor megmosolyogtató helyzetekbe kerülnek, de mindegyik helyzetből úgy kerülnek ki, hogy miközben segítenek egy-egy szellemlényen, ők maguk is jól járnak. Nevezhetjük ezt mesei igazságszolgáltatásnak is, bár én inkább a tanulság burkolt megfogalmazásának érzem. Ezen mesék mindegyike egy-egy tanulságot sugall a befejezésben, de olyan finoman, hogy egy pillanatra sem válik didaktikussá vagy szájbarágóssá.

Fellinger Károly humora a történetekben a fordulatosságban teljesedik ki, a nyelvi humor pedig egyrészt olyan szókapcsolatokban, mint „az önfejű sárkány”, az unikornisok előtt „kilukkant világ” (Noé apánk), másrészt a szereplők névválasztásában (Dedó, Kincsó, Dzsie, Dzsézi, Káló, Dzsukel). Nem utolsósorban a mesék záróformulájában: „Itt a vége, fuss el véle, csapj jó Kodály Zoli bácsi tenyerébe!” „Azóta is boldogan élnek, pedig már vagy száz éve meghaltak.” „Aki nem hisz ebben, ördög viszi kedden.” stb.

Irodalmi-nyelvi értékén túl Fellinger meséi néprajzi szempontból is lenyűgöznek: a történetek betekintést adnak a felvidéki cigányok táplálkozási és mindennapi szokásaiba, megismerjük népszerű ételeiket, de ami talán még ennél is csodálatosabb, hogy megvillantják előttünk hiedelemrendszerük egy-egy érdekességét, így közelebb viszik az olvasót a romák sajátos világlátásának megértéséhez: „a roma hamut szór megigézett társa fejére, az biztosan használ a rontás ellen. Azt is tudja, hogy az ilyennel a legjobb faszenes lötytyöt itatni hamarjában”. „Ott mindenki iszik a kicsi egészségére, s a keresztmama, aki a babát tartja, megmeríti ujját az italban, és végighúzza a poronty száján. Ha kimossák a kicsi ruháját, naplemente előtt be kell vinni a házba, mert rossz szellemek rakódnak rá, s kiütéses, beteg lesz a gyerek”, „Kilenc hónap múlva megszületett a kisfiuk, burokban. Előtte az apa kivette a fejszéből és a lapátból a nyelet, hogy könnyű legyen a szülés”, „Amikor

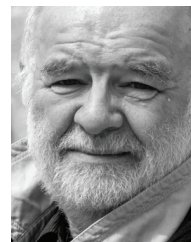
meghal egy cigány ember, a vele egy háztartásban lévők még hat héten át terítnek neki”, stb.

A kötetet Király Anikó munkái illusztrálják. A képi és szövegvilág együtt alkotja meg azokat a szerethető, pajos, szép szereplőket, akiken keresztül a felvidéki cigányság alakja kialakul, összeáll az olvasóban. A történetek előtt pedig érdekes „térképét” kapjuk annak a világnak, amelynek helyszínei valóságosak, szereplői pedig mitikus-kitaláltak.

Fellinger Károly könyve gyermeknek-felnőttnek egyaránt izgalmas olvasmány. Az a fajta könyv, amit esténként az anyák úgy olvashatnak a gyermeküknek, hogy mindkettejük számára élményt hoz a történetek megismerése. És a mesék rövid terjedelme, kevés szóval szőtt sűrű szövete szinte kéri a homályban hagyott, sejtelmes részletek közös megbeszélését, továbbszövését, továbbgondolását. És így szövik össze ezek a történetek az egymáshoz bújós, meghitt beszélgetős esték köntösébe bújtatva a miértekből ki nem fogyó kisgyermeket és az azokra választ adó szülőt. És a cigány hőseink néznek valahonnan Belzebub társaságából, vagy Szent Péter mellől, vagy az égis éré jegenyenyárfa ágai körül körözve és elégedetten mosolyognak.

Láng Eszter: Múló napok ritmusa II. (2018)

Költő születik

*(Balizs Dániel: A kíváncsiság Istene,
Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2024.)*

*„költőnek tartani magam olyan,
mintha folyton lesnék egy hírre”*

(Balizs Dániel: Mikor elkezdtem az írásról írni)

Kis vékony, fekete könyvecske, a veretes betűtípus a címlapon és egy szál réti fű inverze féhéren világít az olvasó szemébe. Mintha éjjel lenne, és egy kíméletlen reflektor emelné ki a sötétségből a betűket, a kis zsenge fűszálat. Már is van egy üzenetünk: – Itt vagyok – mondja ez a fűszál, mindjárt az „Isten” szó alatt. Előtte meg a ’kíváncsiság’ szó lebeg a sötétben. Szép, elgondolkodtató kép. Mindegy mekkorák vagyunk, ha világítunk.

Ez a könyv egy első kötet – ez a kifejezés azonnal téves asszociációkat kelt: ’szárnypróbálgatás’ vagy ’útkeresés’ – bizony semmi hasonlót nem mondhatunk erről a könyvről. E lapokon olyan verseket olvasunk, amiket egy kész, erős és csak rá jellemző költői nyelvvel rendelkező fiatalember ír, ezzel robban be jelenünk magyar kortárs lírájába Balizs Dániel – civil foglalkozására nézve geográfus, egyetemi oktató. Ezt csak azért jegyzem meg, mert vershorizontján időben és térben távoli tájakat, embereket és jeleneteket elevenít meg olykor, s ez az affinitása sejtésem szerint választott hivatásában gyökerezik. Ezeknél azonban jellemzőbb a hazai, városi táj, mint a lírai én benső beszédének háttere. Igen régi ’trükk’-je a lírának az, hogy az alkotói gondolatok, érzések a verstájban teljessé válnak ki. Balizsnál jelenünk kortárs helyszínei hasonló szerepet játszanak, fekete-fehérben látunk szinte mindent, gyér világításnál olvassuk szavait. Ezek a szavak mélyre látnak befelé és kifelé egyaránt. Valamint nyomatékosan szólnak a társadalmi környezetről is:

„az én hirtelen ordításom
még kevésbé hallik majd, ahogy
megcsókolom az utcák csikkel borított
megcsókolom

az utcák
csikkel borított
aszfaltját
aszfaltját, rothadó elégedettségét, mert azt
mondják, nem is tehetnék mást
Oly korszak a miénk, amely nem tűri, hogy
szeressék, hát gyűlöljük, ahogy a kövér,
vakító fényt a kocsmateraszon, ahol
esténként sosem hallott zseniális versek
hangzanak fel, reggelre elfelejtjük és nem
megyünk velük semmire”

(A kíváncsiság Istene)

Bukowski? Petri? Ilyenkor szoktak az elemzések abba az irányba fordulni, hogy az ifjú szerzőt felhelyezzék a térképre, valami rendes, jegyzett, jeles koordináták metszéspontjára. Nem lehetséges ez a dolog Balizs esetében – érzésem szerint. Az említett két név inkább allúzió, mint példakép – és lehet, hogy inkább e sorok írójának asszociációja, mint Balizs tudatos-tudattalan célzása. Nem találunk igazán fogódzót arra, hogy besoroljuk a fiatal szerzőt. És akkor sietek hozzátenni: ez nemhogy nem baj, hanem éppen Balizs lírájának sajátossága: kiérlelt hangja nem illeszkedik valamely megszokott irányba, nem igazán engedi a kategorizálást. Ha idéz valakit, ha emlékeztet valakire – ezt akkor is eltéveszthetetlenül a saját hangján teszi.

Nagy erővel és mélyről jövő széles baritonnal szólnak e versek és beszélnek egy igen vékony száron felnövő fűszálról, ami most épp fává növekszik a szeles tájban. Minden, ami történt, szöveggé lett, és minden szöveg valahogyan megtörtént – e könyv tanúsága szerint.

„Mint a versírás, olyan vagy:
lépcsőidre le- és felhágni
bonthatatlan, súlyos varázs.”

(Tenyeremben tenyered)

Gyermek- és ifjúkor, barátság, szerelem, apaság, költészet, hivatás, munkahely képei sorakoznak a versekben – akár életrajzinak is mondhatnánk ezt a kicsi, ám annál súlyosabb könyvecskét – helyett azonban a versbeszédben együtt zárándokolunk egy magát kereső lélekkel, és megrendülten állunk meg minden egyes állomásnál...

Azt írtam az előbb, hogy Balizs „egy kész, erős és csak rá jellemző költői nyelvvel” rendelkezik már az első berobbanásakor. Ez a narratív-realista, erős képiségű nyelv a mai beszélt nyelv rokona, de egyben több, egymásra rétegzett közlésre alkalmas beszéd mód. Ez magába olvasztja ugyan a líra tradícióit, ám inkább hat kortársinak, és a hagyományos költészeti fogásokat alig alkalmazza. Egyszerűen azt lehetne mondanunk, hogy Balizs preferálja a szabadverset. Azonban ez hamis egyszerűsítés lenne. Legjobb példa erre ez a költemény:

Lovaim patája szikrát vet
Én igaz, szerelmes uram

Feléd, mindig csak irányodban
Utam bástyáid alá visz

mint egy lírai Büszke neved, mert örök legyen
vagdalthúst Uram, én hozzád igyekszem

felszeletel a Szorítsd hósín gyöngé vállam
folyton új Nyakamra rőt mintát cifrázz

Lángolok, ha kell, és porladok
Hamvamba hullva örömmel

Gránitmorzsává préselődöm
Csontból, húsból őrölt porrá

Sziclám, tornyom, égalakító
Mester, alkotó hóhérom

Kő leszek, uram, fundamentum
Örök műved szegletköve

(Kőműves M. Kelemenné)

Ez a vers talán a továbblépés felé nyit, vagy legalább is mutat egy irányt, ami Balizs horizontbővülésének lehetséges vektorait vetíti előre. A széljegyzetben még egy döccenő rímet(!) is elhelyez... – e sorok írójának ez a kedvence –, de voltaképp bármelyik verset választhatná, mindegyik mögött egy egész világ áll...

Nagyszerűnek látom ezt a Balizs-féle kommentelést, vagy jegyzetelést, ami e kötet formai sajátja, egyfajta horgonya a költő formákban is megnyilvánuló krea-

tivitásának. *Jobbfelé* rendezve a versek *mellett* tesz halkszavú megjegyzéseket *saját verseihez*. Hogy ezt mért nem én találtam ki!? Remek! Olykor hangsúlyt helyez egy szólamra, olykor másképp világít meg egy nézőpontot, olykor meg ironizál saját magán. Stílusbravúr.

Költőt láttunk megszületni – ez a fő hír: Balizs Dániel költőt.

Láng Eszter: Tisza-tó IV. (2023)

Gyökereink

„Ideje lenne, ha egy kicsit magadba néznél!” Egy mondat, melyet oly sokszor hallottunk már iskolás éveink alatt a tanároktól. Legtöbbször mérges hanggal közlik, miközben jól megdorgálnak bennünket, mi pedig általában elengedjük a fülünk mellett. Én viszont e mondatot képzeletben magam elé helyeztem. Elemeztem, vizsgáltam, ízlelgettem, mint egy igazán jó minőségű bort, amit én kóstolhatok meg legelőször. Aztán lenyeltem, becsuktam a szemem, de valahogy mégis láttam. Láttam testem vonalait kirajzolódni magam előtt, s csak úgy fénylett az engem körülölelő semmiben. Lejjebb tekintve figyeltem fel gyökereim sokaságára mélyen a földben, egyvalami pedig azonnal világossá vált számomra: én leszek a termés. Úgy döntöttem, végignézem hát mindegyiket.

Mint ahogy a növények számára fontosak a saját gyökerei, nekünk, embereknek sem szabad megfeledkeznünk sajátjainkról. Életpályánk során folytonosan nőnek és ágazódnak szerteséjjel valahol mélyen bennünk, ahogy cseperedünk, egyre több tudással és új kifejezésekkel gazdagodunk. Az emberi gyökerek fogalma beágyazódik a kultúrába, identitásba és a társadalomba. Meghatározzák, kik vagyunk, hogyan gondolkodunk és hogyan kapcsolódunk a körülöttünk lévő világhoz.

Ám ezek a gyökerek nem csak az emlékeink fonalából állnak. A legalapvetőbb: biológiai gyökereink. Ez a fonál magába foglalja az örökölt génjeinket, nemzeti-ségi vonalainkat, valamint a genetikai és filozófiai sajátosságunkat, például a bőrszínt vagy az arcvonásunkat. Az emberek sokszor visszavezetik gyökereiket családfájukhoz, amely már generációkon keresztül követi nyomon származásukat. Családi gyökereink gyakran megmutatkoznak viselkedési mintákban vagy akár személyiségjegyekben is. A családi történetek, mint például a szülők vagy nagyszülők életútja, szintén formálják az önképünket és értékrendünket.

Ezekhez szorosan kötődnek a kulturális gyökereink, mivel sosem vagyunk igazán teljesek a különböző kulturális értékeink, szokásaink és hagyományaink nélkül. Elég, ha csak ünnepeinkre, ételeinkre és természetesen a nyelvünkre gondolunk, szívünk büszkén dobban, mert tartozunk valahová. Azt viszont fontos megjegyezni, hogy ezek a gyökerek nem statikusak, tehát folyamatosan változnak és fejlődnek az idő múlásával, ahogy az emberek különféle kultúrákkal és eszmékkel kerülnek kapcsolatba. A globalizáció és migráció hatására pedig sok ember vegyes kulturális gyökerekkel rendelkezik, ennek megvan a maga előnye, ugyanakkor hátránya is. Sok kultúrát a sajátunknak érezhetünk, pont ezért egy idő után nehéz lesz megtalálni a helyünket az életben.

Egy biztos pontunk van, ez pedig a szülőföldünk. Sokunk számára a szülőföld egyfajta menedék, ahova mindig vissza lehet térni, ahol gyökereink mélyen a földbe kapaszkodnak. Földrajzi helyzetünk ugyanis hatással van arra, hogyan is látjuk a világot, milyen társadalmi normák szerint élünk. Felvidéki magyarként Szlovákia nemcsak a szülőföldem, hanem az a tápláló talaj is, amelyből gyökértestem táplálkozik, formálva és alakítva életem aspektusait. Számomra Szlovákia tájai, városai és falvai nemcsak földrajzi térképen jelölhető pontok, hanem emlékekkel, hagyományokkal és kulturális értékekkel teli helyszínek. A szlovákiai lét kettőssége – a magyar és szlovák kultúra, nyelv és történelem közötti egyensúlyozás – mélységeket ad, ezzel is gazdagítva saját gyökereimet. A helyi közösségek a társasági élet központjai, ahol az emberek megosztják egymással mindennapi életüket, tapasztalataikat, vagy éppen tanácsokkal ajándékozzák meg egymást.

Mondhatnánk, hogy ezekből a csoportokból alakulnak ki szociális gyökereink, de ez nem teljesen igaz. Ugyanis az első valódi társaságunk a családtagjaink, valamint a rokonaink. Fokozatosan lépnek be életünkbe iskolatársaink, barátaink, kollégáink és partnereink. Az nem vitás, hogy szociális gyökereink nagyrészt emlékekből szövődnek össze, hiszen az ember egész élete során szocializálódik, valamint tapasztal. Érzelmi gyökereink gyakran a fontos személyekkel kialakított kötelékeinkből fakadnak. Sokan úgy gondolják, hogy ezek a gyökerek nemcsak a múltbéli élményeinkben találhatók, hanem folyamatosan épülnek és erősödnek a jelenlegi kapcsolataink által is, tehát mindig formálódnak, de a legerősebbek azok, amelyekben szeretetet, megértést és támogatást kapunk. Véleményem szerint ezek a gyökerek adják meg az életünk érzelmi stabilitását és biztonságát, hiszen ezekre a mély kapcsolatokra támaszkodunk, amikor nehézségekkel kell szembenéznünk.

Az önképünkre még nagy befolyással van az is, hogyan is látjuk magunk körül a világot, s hogy értelmezzük az emberi létezést. A vallási gyökerek a hagyományokból, a hitből és a spirituális élményekből táplálkoznak, ezek pedig sokak számára belső békét és erőt adnak. Néhány ember számára a vallás a biztos pont, ami összeköti őket elődeikkel, míg mások szerint inkább a személyes hit az, ami igazán fontos. Végző soron mindenki másképp éli meg a vallási gyökereit, de ezek nagy hatással vannak arra, hogyan keressünk értelmet és célt életünkben.

Az emberi gyökerek tehát számos formában léteznek. Bár minden embernél másként jelennek meg, közös bennük, hogy kapaszkodót és irányt mutatnak az élet útvesztőiben. Fontos, hogy értékeljük, ápoljuk gyökereinket, hiszen általuk találjuk meg a kapcsolatot múltunkkal, jelenünkkel és jövőnkkel.

Ahogy Carl Gustav Jung is mondta: *„Az embernek gyökerei vannak. Ha elszakad tőlük, elveszti a lélek és az élet forrását.”*

(A Felvidéki Magyar Irodalom Napja alkalmából meghirdetett, középiskolások számára kiírt „Gyökereink” c. prózaíró pályázat 1. helyezettje)

Gyökereink

Kislánykoromban imádtam a virágokat. Vitathatatlanul káprázatos a struktúrájuk, harmóniát sugárzó összhangjuk, s fenséges illatuk oly sok embert megbabonáz... Az én kislánykori rajongásom oka sokkal egyszerűbbnek bizonyult ennél: szerettem a magaménak tudni azt, ami szép. A nagyi gyönyörű, vadregényes vörös rózsákkal ültette körbe az udvart, szinte mesebeliekkel. Közöttük sétálva valóságos hercegnőnek éreztem magam, olyan elbűvölőnek, mint a rózsák. Túl szépek voltak azonban ahhoz, hogy egyszerűen csak csodáljam őket, minden rájuk vetett pillantás egyre nagyobb kísértésbe ejtett. Kecsegtetően szólított meg bájuk, hívogattak, egyre közelebb és közelebb csaltak magukhoz, valósággal elvarázsoltak...

*Hiába gyönyörűek, ha nem az enyéme*k, hasított a fejembe a birtokvágy ébresztette gondolat. Sőt mi több, nemcsak gyönyörködni akarok bennük! Azt akarom, hogy engem ékesítsenek! Csokrot akarok készíteni belőlük! A legszebbiket pedig a hajamba akarom tűzni! Ez nem egy önző gondolat, áltattam magam. Senki elől nem rejténém el a szépségüket, hiszen éppen arra vágyom, hogy mindenki lássa a rózsáimat, hogy mindenki irigyelje őket! A rózsák ennél jobb sorsot aligha kívánhatnának maguknak, én megbecsülöm őket, s megmutatom őket a világnak! Ennyi idő alatt bizonyára ráuntak már a nagyi kertjére, én elvinném őket! El, a világ végére is! A forgatagba! Hadd lássák, milyen az igazi élet!

Jobb sorsuk lesz velem, ha nem kell itt tespedniük a falusi magányban, hiszen velem beutazhatják a Földet! Már-már meg is sajnáltam azokat a rózsákat, amelyeket itt kell hagynom a tespedésnek, a gyors elmúlásnak, az ismeretlenségnek. *Mindegyikötöket nem vihetem el, pedig mind szépek vagytok*, mondtam halkan, *csak a legszebbet*. Letérdeltem közvetlenül a virágok királynőnek látszó rózsza elé. Olyan volt, mintha egy tündérmese lapjairól elevenedett volna meg. Ragyogott, csillogott a vadító napfényben. Feltűnő szépsége mellett eltörpült a többi virág szépsége és bája, hiszen látványosabb, szembetűnően nagyobb szirmú, vörösebb és varázslatosabb volt náluk.

Azért jött világra, hogy a hajamba tűzzem. S kezem vékony szára köré tekeredett, öklömbe zártam, s egy erős és határozott mozdulattal letéptem. Gyengéd, halk hang hallatszott, amolyan diszkrét reccsenésféle: így szakadt el a legszebbnek ítélt virág a gyökerétől és társaitól. Az örömöm azonnal elmúlt, mert a tenyere-men vér folyt végig, intenzív vörös vér, épp olyan, akár a rózsza szirmainak színe, izzóan rubinvörös. Hirtelen döbbsentem rá, hogy nem én vérzek, hanem a rózsza,

melynek élettelen teste némán, dermedten hanyatlott elém. Megtört holtteste a kezem közé szorult, hullává változott, ami eleven volt, fakóvá és halvánnyá, ami izzó és káprázatos. Mintha a szirmokból folyt volna ki az életerő. Nem bírtam elviselni a bűnöm. Megöltem! Megöltem, mert ő volt a legszebb... Nagy, kövér kislánykönyyeim ekkor már szinte patakozottak, de a könnyzuhatag hiába öntözte a fakuló, halott virágot, a nap hiába sütött rá, hiába buzdította újjászületésre. Hirtelen szaladni kezdtem. A rózsá vére ugyan rám száradt, de a könyyeim nem bírtak felszáradni.

– Nagypapa! Nagypapaaa!!! – ordítottam szinte torkom szakadtából, és csak nyeltem a könnyeimet, csak néztem elborzadva a vért. – Szörnyűséget műveltem... Gyilkos vagyok!

Nagyapám zavartan nézett rám.

– Megöltem a legszebb rózsát! Én egy szörnyeteg vagyok! – kiabáltam hisztérikusan.

Meg akartam magyarázni, kérlelni akartam, hogy legalább ő bocsásson meg nekem, könyörögni akartam, világgá szaladni, de mielőtt bármit is tehettem volna, nagyapám odalépett hozzám, és a karjaiba zárt. Hagyta, hogy kisíriam magam a vállain, majd némán, a kezemet fogva visszasétált velem a rózsákhoz. Letérdelt velem közéjük, és együtt néztük szépségüket.

– Tudod, mi tartja ezeket a virágokat életben?

Zavartan néztem vissza rá.

– A nagymama – feleltem.

Nagypapa elmosolyodott.

– Pontosan. A mamád gondoskodása, törődése, ápolgatása... Ez itt az otthonuk, ez itt a gondoskodó szeretet földje. Ide kötik a gyökerek törékeny testüket. Ha elszakad a gyökér, ideig-óráig még élhetnek, de az már csak az élet látszata... Nemcsak a rózsá, az ember sem élhet gyökerek nélkül.

(A Felvidéki Magyar Irodalom Napja alkalmából meghirdetett, középiskolások számára kiírt „Gyökereink” c. prózaíró pályázat 2. helyezettje)

Gyökereim

Szeptember vége van, egyike az utolsó meleg őszi napoknak. Már alkonyodik, és a fák lombjai arany fényben ragyognak, amikor kiülök a verandára egy könyvvél a kezemben. Lágyszél fúj, magával hozza a sütőtök és a frissen hullott falevelek illatát.

A térdemre könyökölve hunyom le a szemem, és arcomat a nap felé fordítom, hogy meleg sugaraival még utoljára megcirógassa a bőrömet. Az egész pillanat egyszerre gyönyörű és elszomorító. A levegőben ott lóg az elmúlás és a változás érzése, amelyeket még a táj ragyogása sem tud elnyomni.

Akaratlanul is eszembe jut, hogy ez az utolsó ősz, amit ebben a faluban, ennél a háznál töltök. Egy hét múlva ilyenkor már úton leszek az új életem, az új otthonom és az új szokásaim felé. Semmi sem lesz már többé ugyanolyan.

Körbepillantok, tekintetem végigsiklik az előttem elterülő udvaron, az ismerős tájon. Ebben a faluban nőttem fel, és bár sokat voltam távol, valamennyire mindig jelen volt az életemben. A szüleim vegyesboltja az utca végén, a kiskori barátnőimmal való szaladgálás és a nagymamám történetei, amiket a téli estéken a hintaszékében ülve mesélt... mind hozzátettek ahhoz, hogy otthonomként tekintsek erre a helyre. A vörös cserepes háztetők és a régi templomtorony pedig a gyerekkoromat idézik fel bennem. Az illatokat, az ízeket, az emlékeket. Ezek alkottak meg olyannak, aki most vagyok. A falu darabjaiból áll a lelkem.

A kerítés menti szellőrózsa szirmai már árnyékba kerültek, ahogyan a napfény lassan búcsúzik a tájtól. A virágokat még a nagyapám ültette, akinek kedvenc elfoglaltságai közé tartozott a kert gondozása. Sokszor volt, hogy mellé guggoltam, és figyeltem, ahogyan dolgozik.

– A gyökerek – mondta mindig – a növények alapjai. És a mieink is. Nem látjuk őket, mégis ők tartanak minket életben.

Bólogattam a szavaira, de sosem értettem teljesen, mit akar ezzel közölni. Az utóbbi napokban, ahogyan egyre inkább úrrá lett rajtam a keserédes nosztalgia, újra eszembe jutott ez a pár mondat. A gyökerekről, amelyek nemcsak a talajban, hanem bennünk is megtalálhatóak. A családjunk, a múltunk, mindaz, amibe bele születünk, és amiben felnőttünk, valamilyen szinten hat ránk. Akarva-akaratlanul is meghatározzák, kik vagyunk.

Végigsimítok a könyv fedelén, majd kinyitom. Az első oldalon a cím alatt egy rövidke ajánlás olvasható: egy általános iskolai tanárnőm pár kedves sora. Még

évekkel később is visszatérek ehhez a könyvhöz, mert újra át szeretném élni mindazt, amit őrizget. Rengeteg emlék bújik meg a lapok között, és a történetbe merülve közelebb érezhetem őket magamhoz.

Eszembe jutnak a barátaim, akiket az iskolában és a gimnáziumban ismertem meg. Akikkel olyan gyorsan megtaláltam a közös hangot, és akik mára már nem az életem részei. Ettől függetlenül mindannyian hozzám tettek valamit. Velük együtt tapasztaltam meg a világot, úgy hoztam meg fontosabb döntéseket, hogy tudtam, támogatnak engem, és átsegítettek azokon az időszakokon, amikor teljesen magam alatt voltam. A beszélgetéseink, a közös pillanataink mélyen belevésődtek az agyamba, és tovább táplálták mindazt, ami addig bennem nőtt.

Felnézek a könyvből, és a távolba meredve az égboltot figyelem, aminek alja még narancs és bíbor színekben pompázik, de egyre csak fakul, és lassan a csillagok veszik át a helyét. Gondolataim visszatérnek a jelenhez. Hamarosan már egy másik városban, egy másik országban fogok élni, mégis, végigpillantva a tájon képtelenségnek tűnik, hogy valaha is itt hagyjam ezt a helyet. Ide köt minden, ami számomra fontos, itt történt minden, ami számomra említésre méltó. Ebbe a faluba, ezek közé az emberek közé tartozom.

Annyira a gondolataimba merülök, hogy csak akkor eszmélek fel, amikor már teljesen besötétedik. A hold lassan felkúszik az égre, halvány fényével végigsimít a kerten. Becsukom a könyvet, és felállok. Még egyszer körbepillantok, mintegy búcsút véve mindattól, ami a szívemben mindig is ott lesz. A gyökereim visszahúznak, és bárhol járok a világban, biztos vagyok benne, hogy még visszatérek. Mert mindannyian tartozunk valahová, és ezek a láthatatlan szálak határozzák meg, kik is vagyunk valójában.

(A Felvidéki Magyar Irodalom Napja alkalmából meghirdetett, középiskolások számára kiírt „Gyökereink” c. prózaíró pályázat 3. helyezettje)

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

ÍRÓK A VÁSÁRBAN. A 42. Csallóközi Vásár Közéleti és Kulturális sátrában szeptemberben pezsgett az élet. Volt itt rajzkiállítás, dedikálás, beszélgetés. A rendezvény házigazdája Juhos Rebeka, a Grendel Lajos Mentorprogram tagja volt, beszélgetőtársai pedig Hodossy Gyula, Kovács Barnabás, Ravasz József, Gyurkovics Anikó, Kiss Bálint Béla és Maquet Ludovic. A rendezvényen részt vettek még: Kalina Krisztina és Frigula Bianka, Nagy Tibor, Morva Mátyás, Sercel Sonja és Z. Németh István.

CIGÁNYMESÉK ESTJE. *Kenyérbélvirág* címmel Dunaszerdahelyen mutatták be Fellingner Károly legújabb mesekönyvét, melybe cigánymeséket gyűjtött az író, költő, helytörténész. Az estet hatalmas népszerűség övezte.

TÓTH LÁSZLÓ 75. Szeptember 26-án ünnepelte 75. születésnapját Tóth László József Attila-díjas költő, író, szerkesztő, az MMA rendes tagja. Az ünnepeltet a Szlovákiai Magyar Írók Társasága választmányának tagjai köszöntötték. Csáky Pál köszöntőjében elmondta: „László munkásságát, szorgalmát, elkötelezettségét tekintve azt mondhatjuk, féloldalas világunk bánhatja leginkább, hogy nem figyel oda jobban a Tóth László-féle fáklyahordozókra.”

TISZTÚJÍTÁS. Tisztújító közgyűlést tartott a Szlovákiai Magyar Írók Társasága október 25-én. Hodossy Gyula, a társaság elnöke beszámolt az előző három év eseményeiről, megvalósult rendezvényeiről, majd miután újra megválasztották, ecsetelte jövőbeli terveit. A választmány tagjai: Balázs F. Attila, Csáky Pál, Kövesdi Károly, Kovács Balázs, Király Anikó, Morva Mátyás és Z. Németh István. Az etikai bizottság tagjai: Gál Éva, Hajtman Béla és Száraz Pál. Az ellenőrző bizottság tagjai: Bolemant László, Bordás Sándor és Nagy Attila.

ÉLETMŰDÍJ. Október 28-án első alkalommal rendezte meg a Szlovákiai Magyar Írók Társasága Királyhelmecen a Felvidéki Magyar Irodalom Napját. A rendezvénysorozat Dobos László Kossuth-díjas író királyhelmeci szobrának megkoszorúzásával kezdődött, majd Dobos László emlékszobájának ünnepélyes átadásán köszöntőt mondott Dobos Éva, Dobos László özvegye. Az emlékszobát Tóth László József Attila-díjas író, költő, az MMA rendes tagja nyitotta meg, aki az esti ünnepségen elsőként vehette át a SZMÍT életműdíját, a Dobos László-életműdíjat, ami a társaság fődíja.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Csáky Pál (Pozsony, 1956). Író, volt politikus, Pozsonyban él. A múlt század nyolcvanas éve óta foglalkozik irodalommal, máig 28 kötete jelent meg. Könyvei 4 kategóriába sorolhatók: széppróza, publicisztika, drámák, elemzések. 2024-ben a Szlovákiai Magyar Írók Társasága neki ítélte oda a Talamon-díjat.

Csehy Flóra (Dunaszerdahely, 2006). A komáromi Selye János Gimnázium diákja. Dunaszerdahelyen él.

Czilli Aranka (Kovácsna, 1982). Költő, író, magyartanár. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem néprajz–magyar szakán diplomázott. Erdélyben, Kovásznán él, a Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület irodalomszervezője, az Ignácz Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület alapító tagja. Kötetei: *Nyitott ablak* (2018), *A varázslatos szekrény* (2020), *Késsel és villával* (2022).

Dávid Dóra (Somorja, 2007). A pozsonyi Duna utcai gimnázium tanulója. Szabadidejében szívesen foglalkozik írással, művei pályázati antológiákban jelentek meg. Kedvelt műfaja a lélektani és a romantikus novella.

Erdély Dániel (Budapest, 1956). Képző- és iparművész, feltaláló, a kultúratudományok doktora. Egyéb alkotói tevékenységei közt foglalkozik szövegek előállításával. A hagyományos műfajok között esszéi, műelemzése, versei, prózái, forgatókönyvei közül több megjelent. Mintegy öt éve drámaírással is megpróbálkozott. *Káprázat* című darabja bemutatásra vár. Közéleti aktivitása is jelentős. A SZIMA rendes tagja.

Fiala Iлона (Kalász, 1956). Író, újságíró. Pozsonyban él. Kétszer kapott védnöki díjat a Pegazus Alkotópályázaton. Később három egymást követő évben (2020, 2021 és 2022) elnyerte az Arany Opus Díjat. Legutóbb megjelent regénye a *Jaj, anya!*

Fritsi Péter (Komló, 1989). Prózaíró és könyvtáros. 16 éves kora óta publikál irodalmi folyóiratokban, első kötete 2008-ban látott napvilágot Alexis Bramhook álnéven. Azóta jelent meg tőle folklór horror (*A székkészítő*), ifjúsági regény (*Szemét dolgok*). Legújabb műve, a *Fekete szív* egy az 1970-es évek végén játszódó thriller.

Gänszler Beáta (Bonyhád, 1964). Tanító–népművelő, újságíró, író. 1988 óta országos magazinoknál, megyei heti- és napilapoknál publikál szerzőként, rovatvezetőként. Újságíróműhelyek vezetőjeként, iskolaújságok mentoraként ténykedett. Művelődési házat igazgatott. Két novelláskötete, egy helytörténeti munkája jelent meg, novelláit antológiákba is beválogatták. Több kötet szerkesztője-korrektora. Kilenc éve él Németországban, azóta a szépirodalom kap nagyobb hangsúlyt az életében. Folyamatosan képezi magát; Petőcz András prózakurzusainak lelkes látogatója.

Gyenes Imre (Mohács, 1960). Író, szerkesztő. Novellái a Panon Tükör (Zalaegerszeg) és az Előretolt Helyőrség (Dunaszerdahely) című lapokban jelentek meg. Zalaegerszegen él.

Hermann Judit (Pécs, 1945). Budapesten diplomázott, majd 1974-ben Ausztráliába emigrált. A rendszerváltás után tért haza, ám 2005-ben megkapta a Cambridge-i Woolf Institute kutatási ösztöndíját, azóta ott él. A Cambridge-i Írók Társasága tagja, és XX. századi magyar novellák és esszék fordításával foglalkozik.

Hodossy Gyula (Dunaszerdahely, 1960). József Attila-díjas költő, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke, Balázsfán él. Legutóbbi kötete 2022-ben jelent meg *Vetek egyedül* címmel.

Kartali Zsuzsanna (Budapest, 1970). Gyógypedagógus és újságíró volt, majd közel húsz évig egy magyar–kínai kulturális cserekapcsolatokkal foglalkozó alapítványt vezetett. Családjával és állataival Keszthelyen él. Kézműveskedik, dobol és ír. Novellái megjelentek antológiákban és folyóiratokban. Kötetei: *Kína útikönyv*, *Úti cél Kína*, *A KavicsBOGár*, *Anyacsavar és Kockafej*, *Nasi*, *A mendegélő menedék*.

Dr. Kiss László (Ipolytölcs, 1950). Orvos, Weszprémi-díjas orvostörténész. Elsősorban a Felvidék (Szlovákia) és Erdély orvostörténetét kutatja, de ír patográfiákat is (*Kínok tövisében*, *Doleo, ergo sum*). A budapesti Orvosi Hetilap főszerkesztője, lektora. Legfontosabb könyvei: *Orvostörténeti helynevek a Felvidéken* (2006), *Az orvostudomány felvidéki történetéből* (2010), *A jó palócok és tót atyafiak orvosai* (2015). Csilizradványon él.

Kockás Kitty (Dunaszerdahely, 2007). Jelenleg a komáromi Selye János Gimnázium tanulója. Csallóközarányoson él. Tanulmányai mellett a *Kaktusz* c. iskolaújság szerkesztője. Szabadidejében vers-, novella-, illetve esszéírással foglalkozik.

Péntek Imre (Lenti, 1942). Nyugdíjas szerkesztő. Szinte minden műfajban publikál. Drámakötete megjelenés előtt áll a veszprémi Vár Ucca Műhelynél.

Póda Erzsébet (Dunaszerdahely, 1965). Újságíró, író, szerkesztő, az Előretolt Helyőrség Felvidék szerkesztője. Könyvei: *Percek, évek, döntések*, *Macskakő*, *Hétmesés könyv*, *Pilicke meséi*, *Cseperke*.

Szakonyi Károly (Budapest, 1931). Író, drámaíró. Kossuth-díj, Nemzet Művésze-kitüntetés, a Magyar Művészeti Akadémia, valamint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja. Legismertebb drámája: *Adáshiba* (1970). Legutóbbi könyve *A csend napjai* című kisregény (2021).

Szolláth Mihály (született Kircsi Mihály, Kecskemét, 1955). Tanár, lektor, szerkesztő, író, költő. Magyar szakos tanár volt elsősorban, emellett 1994-től rádiós szerkesztő, lektor, kiadói és irodalmi lapszerkesztő, magazin-főszerkesztő. Jelenleg a Litera-Túra Művészeti Magazin szerzője és főszerkesztő-helyettese.

Vasas Tamás (Debrecen, 1989). A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végzett jogász és filozófia szakon, illetve a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán szerzett teológiai diplomát. Állambölcseleti és politikai filozófiai PhD-kutató volt a Debreceni Egyetemen. Költő, zenész, slammer. Legutóbbi verseskötete: *Mindenkinek jut egy takaró* (Fiatal Írók Szövetsége, 2022).

Vasi Szabó János (Tanakajd, 1965). 1993 óta ír prózát, kritikákat hazai és határon túli magyar médiumokba. Hat könyve jelent meg eddig, legutóbbiak: *Dentak* (novellák, 2020), *Meseföldi történetek* (2022).

Vass Tibor (Miskolc, 1968). Kassák-, Szabó Lőrinc-, József Attila-díjas költő, képzőművész. A Spanyolnátha művészeti folyóirat alapító főszerkesztője. Hernádkakon és Berekfürdőn él. Legutóbbi kötete: *Mondanom sem kell: húsz év Berekfürdő* (versek, 2023). A Tokaji Íróklub Hordó-díjasa, Hernádkak díszpolgára.

a dombrján vetítődson
fut a filu rose látott után
angyalok futok én is
szórnak szóra!

Katali Zsuzsanna

ISSN 1338 - 0265

9 771338 026000 >